

**УКРАЇНА В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ
СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ**

Міжнародна науково-практична конференція
23–24 травня 2017 року

Львів – 2017

Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 23–24 травня 2017 р.) / Упорядники: Мальський М.З., Кучик О.С., Вовк Р.В. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2017. – 134 с.

У збірнику вміщені тези виступів учасників конференції. За зміст, оприлюднені факти та поданий цифровий та статистичний матеріал відповідальність несуть автори.

UKRAINE AND TRANSFORMATION OF INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM

International Scientific Conference
May 23–24, 2017

Lviv - 2017

Ірина Дудко
доктор політичних наук, професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

Д.ТРАМП: ДО ПИТАННЯ ПРО ГЛОБАЛЬНУ АРХІТЕКТУРУ БЕЗПЕКИ ЗА РЕСПУБЛІКАНСЬКУ АДМІНІСТРАЦІЮ США

Обрання Д.Трампа президентом США викликало серйозне занепокоєння як серед значної частини американського політикуму, так і політичних діячів за межами американської держави.

Серед обставин зазначеного:

- непередбачуваність дій Д. Трампа на посаді президента з урахуванням заяв і коментарів щодо можливих напрямів внутрішньої і зовнішньої політики країни;
- невизначеність перспектив розвитку американського суспільства і навіть світ-системи з погляду обмеженості політичного досвіду Д.Трампа і водночас егоцентризму політичної поведінки обраного президента США.

Серед найбільш проблематичних (задекларованих попередньо – від обрання Трампа президентом до його інавгурації) позицій зовнішньої політики, що набули особливого резонансу через активну роль щодо їх обговорення в колі американського політикуму:

- перехід значною мірою країни на ізоляціоністські позиції, посилення протекціоністської політики уряду через вихід США з інтеграційних об'єднань – Трансатлантичної співдружності та (за умов незадовільного для чинної адміністрації переговорного процесу) НАФТА; максимальне звуження економічної (енергетичної) залежності Сполучених Штатів від зовнішнього світу, виведення США з багатосторонніх торговельних угод;
- курс на жорстку імміграційну політику із можливостями застосування в цьому відношенні силових заходів до сусідніх країни (будівництво за рахунок Мексики «імміграційної» стіни);
- критичне сприйняття діяльності Європейського Союзу із прогнозуванням в перспективі його розпаду;

- недовіра до НАТО як структури, неспроможної вести боротьбу з тероризмом; переосмислення ролі в Альянсі Сполучених Штатів;
- можливість налагодження (через зняття або послаблення санкцій) відносин з Росією попри агресивні дії останньої проти України, порушення Росією міжнародного права, створення безпекової нестабільності в Європі;
- обмеження інтересу США до світових проблем окрім тих, які безпосередньо стосуються національної безпеки США... [1; 2].

Зазначене, за умов існуючих викликів міжнародній безпеці – появи нового світового лідера – КНР з претензіями лідерства не тільки в зоні АТР, а й в масштабах світ-системи; претензій РФ як силового центру на перерозподіл геополітичних впливів в світі попри норми міжнародного права; активність міжнародного тероризму; наявність-країн-паріїв, здатних діяти всупереч принципів людяності... – об'єктивно пов'язувалось міжнародними аналітиками з виявленням елементів некерованості міжнародних відносин, руйнацією ствердженої архітектури безпеки, де США (попри навіть суперечливість окремих напрямів зовнішньої політики) відігравали стабілізуючу роль у вимірі протидії негативним явищам глобального рівня. Саме про це говорив колишній міністр закордонних справ та чинний президент ФРН Франк-Вальтер Штайнмайер, коли стверджував, що світ за Трампа «вступить у часи турбулентності», та за цих умов нового глобального безпорядку такий стан речей може мати негативні наслідки, «багато чого стоїть на кону...» [3].

Такі висновки водночас можна піддати сумніву з урахуванням деяких реально здійснених кроків американської адміністрації за перші 100 днів президентства Д.Трампа. Мовиться про безпосереднє втручання США у світові справи, де силові операції (на противагу адміністрації Б.Обами) починають відгравати чи не найважливішу роль.

Серед прикладів:

- ракетний удар США по авіабазі сирійських урядових військ після хіматаки в Ідлібі, загибелі до 100 мирних осіб, включаючи 27 дітей; попередження Конгресу з боку Трампа щодо можливості нових ударів;
- спрямування ударного угруповання американського флоту на

чолі з атомним авіаносцем «Карл Вінсон» в західну частину Тихого океану через напружену ситуацію, пов'язану із північнокорейськими ракетними запусками;

- вимоги до КНР щодо безкомпромісної підтримки політики стримування північнокорейської ядерної програми як передумови розвитку співробітництва, зокрема, у військовій й економічній сфері.

В колі критичного переосмислення для США – й Росія, що від статусу можливого партнера, з якою можна досягнути угоди (для Трампа - бізнес-угоди) перейшла до статусу проблемної країни або, відверто, країни-агресора, що анексувала Крим, здійснює агресію на сході України і щодо якої буде продовжено політику санкцій. Реалією стало й введення в дію нових санкцій проти РФ внаслідок порушення останньою законодавства США по нерозповсюдженню у зв'язку політикою по відношенню до КНДР, Ірану, Сирії [4; 5].

Отже, перші реальні кроки США у сфері зовнішньої політики мають багато спільного з тенденціями, які були притаманними всім американським адміністраціям постбіполярного світу (за виключенням адміністрації Б. Обама), де провідною лінією залишалось збереження за США ролі не тільки світового лідера, а й світового поліцейського, здатного (за умов активного чи вибіркового втручання) керувати глобальними процесами. Дане не є остаточно визначеним явищем, проте набуває характеру можливого характеру дії Сполучених Штатів на світовій арені, що визначатиме специфіку розвитку не тільки відносин США з окремими країнами, а й архітектуру всієї глобальної структури безпеки.

Список літератури

1. FULL TEXT: President Donald Trump's Inauguration Speech. By ABC NEWS. January 20, 2017 [Electronic resource]. – Regime of access: <http://abcnews.go.com/Politics/full-text-president-donald-trumps-inauguration-speech/story?id=44915821>
2. Администрация Трампа анонсировала пересмотр приоритетов внешней политики США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://censor.net.ua/news/424255/administratsiya_trampa_anonsirovala_peresmotr_pr

ioritetov_vneshneyi_politiki_ssha

3. Изоляция и популизм не решат мировых проблем, -

Меркель [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

http://censor.net.ua/news/424616/izolyatsiya_i_populizm_ne_reshat_mirovyh_problem_merkel

4. Постпред США при ООН: Трамп считает Россию проблемой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.aif.ru/politics/world/postpred_ssha_pri_oon_tramp_schitaet_rossiyu_probleмой

5. США ввели новые санкции против РФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://telegraf.com.ua/mir/drugie/3232186-ssha-vveli-novyie-sanktsii-protiv-rf.html>

*Profesor zw. Zdzisław Julian Winnicki
Uniwersytet Wrocławski*

STOSUNKI MIĘDZYNARODOWE W UJĘCIU PODMIOTOWYM, PRZEDMIOTOWYM I PRAKTYCZNYM

Podmiotowe pojęcie stosunków międzynarodowych podobnie jak pojęcie prawa międzynarodowego, odstają od swego przedmiotu.

Podmiotami są bowiem państwa a nie narody jak by to wynikało z nazewnictwa a przedmiotem, zachowania (działania) państw w relacjach pomiędzy sobą. Relacje te mają różnoraki charakter : od politycznych przez ekonomiczne do kulturalnych, militarnych, naukowych itd. Relacje te odbywają się w formach uregulowanych normami prawa międzynarodowego albo odbywają się zgodnie z uznaną praktyką państw. W obszarach nieuregulowanych prawem lub praktyką, państwa – podmioty prawa / stosunków międzynarodowych poszukują formuł zapewniających bezpieczeństwo dla owych relacji w kontekście : narodowym, bilateralnym, wielostronnym, regionalnym i globalnym.

Doktryna – teoria – nauka stosunków międzynarodowych bada zatem owe stosunki – relacje poszukując genezy opisując realia, wyciągając wnioski i prognozując skutki. Nauka poszukuje prawidłowości w oparciu o metodologię / metodę uznaną za odpowiadającą uznanym wartościom jakie legły u podstaw tego co zastąpiło dawną wąską ale koherentną *Christianitas* europejską tak, by z obecnego ładu relacji cywilizacyjnych wyłonić to co wspólne a zapisane

przez dawny węższy krąg cywilizacyjny w zasadach najpierw Karty Atlantycznej a jako zasady wspólnych wartości - w Karcie Narodów Zjednoczonych, Zasadach prawa międzynarodowego ONZ i systemie paktów Praw człowieka : politycznych, ekonomicznych i kulturalnych. Można zatem konkludować, że doktryna – nauka o stosunkach międzynarodowych bada, wyjaśnia, ocenia i prognozuje praktykę tych stosunków w relacjach : bilateralnych, wielostronnych, regionalnych oraz globalnych.

W Polsce nauka o stosunkach międzynarodowych zaczęła się wyodrębniać powszechnie w ośrodkach akademickich dopiero po 1989 roku. W systemie samodzielnych nauk politycznych usytuowano obszar badawczo – dydaktyczny nazwany wówczas i tak nazywany obecnie jako międzynarodowe stosunki polityczne.

Stosunki międzynarodowe jako kształtująca od 20 lat w Polsce się dyscyplina naukowa oraz ustawowo umocowany kierunek tych studiów łączy trzy elementy badawczo dydaktyczne :

1. Międzynarodowe stosunki polityczne :
2. Międzynarodowe stosunki ekonomiczne :
3. Zasady prawa międzynarodowego.

Dopiero w obrębie tak zarysowanej, koherentnej *triady* pojęciowej można wyodrębniać zarówno naukę jak i nauczanie o współczesnych stosunkach międzynarodowych. Połączone są bowiem odpowiednio elementy politologiczne, ekonomiczne i prawnicze odnoszące się do relacji pomiędzy podmiotami współczesnych relacji międzynarodowych. To z pewnością już nie jest politologia, to na pewno - mimo istniejącego nadal *gorsetu* formalnego odrębna dyscyplina naukowa.

Pozwala to metodologicznie ustalić zależności politycznej, ekonomicznej i kulturowej koegzystencji głównych aktorów współczesnych relacji międzynarodowych – państw, organizacji rządowych, obszarów cywilizacyjnych oraz międzynarodowych korporacji.

Ponadto wskazuje na międzynarodowe zagrożenia i określać metody ich pacyfikowania. Po trzecie wskazuje na uwarunkowania zrównoważonego i wielostronnie korzystnego rozwoju. Ważnym elementem dyscypliny naukowej jaką stają się Stosunki międzynarodowe w trzech wyżej wymienionych obszarach (politologicznym, ekonomicznym i prawniczym) są badania i nauczanie

o bezpieczeństwie. Bezpieczeństwo międzynarodowym i narodowym albowiem jedno jest funkcją drugiego. Badania tego zakresu relacji i nauczanie tej problematyki w oparciu o merytoryczne ustalenia badawcze ma charakter prymarny gdyż jak wyżej zaznaczono stan bezpieczeństwa międzynarodowego jest absolutnym warunkiem relacji – współpracy ekonomicznej, kulturalnej, naukowej oraz efektywnego komunikowania międzynarodowego oraz co szczególnie ważne ochrony praw człowieka.

Василь Климончук
доктор політичних наук, професор
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ

На зміну класичним військовим агресіям, коли застосовуються збройні сили, приходять так звані «гібридні війни». Вони мають прихований характер та спостерігаються, переважно, у політичній, економічній, інформаційній і спеціальній сферах. Військо для вирішення окремих завдань залучається в невеликій кількості. Суттю такого підходу є зміщення центру зусиль з фізичного знищення супротивника в рамках масштабної війни до вживання засобів «м'якої сили» проти країни-супротивника з метою дезінтеграції та зміни її керівництва, включення до сфери свого впливу.

Резонансні світові події останніх років, зокрема, революційні зміни влади та збройні конфлікти в країнах Північної Африки, Близького Сходу та колишнього СРСР свідчать про появу нових форм і методів, до яких вдаються провідні держави, намагаючись досягти своїх зовнішньополітичних цілей і владнати міждержавні розбіжності.

Збройний конфлікт України з Росією демонструє нам застосування особливостей гібридності на військовому, гуманітарному та внутрішньополітичних фронтах.

Варто зазначити, що термін «гібридна війна» не є власне військовим. Традиційно у воєнній теорії застосовують низку

специфічних критеріїв типізації воєнного конфлікту, які уможливають врахування всіх його основних аспектів. Зокрема, за критерії поділу конфліктів на типи беруть: ступінь охоплення дійсності; сферу дії; тип сторін – учасників конфлікту; соціально-політичний устрій цих сторін; характер соціально-політичних відносин; ступінь організації; рівень ескалації та ін. Класифікація воєнних конфліктів пов'язана з основними формами їх прояву та існування. Залежно від форми прояву, яка визначається методами використання військової сили протиборчими сторонами, окремо виділено приховані (латентні) та явні конфлікти. Поєднання якісно різних елементів у воєнному конфлікті зумовлює велику розмаїтість форм його існування, які складатимуться з комбінації трьох моделей війни – формальної, неформальної та війни сірої зони. Формальною війною вважається зіткнення збройних сил однієї держави зі збройними силами іншої. Таке зіткнення супроводжується формальним актом оголошення війни. Неформальні війни – це збройні конфлікти, в яких принаймні одна або обидві сторони є недержавними утвореннями. Нові загрози, що виникли після закінчення холодної війни, призвели до виникнення феномену сірої зони, тобто до комбінації війни і воєнних дій з організованою злочинністю (наприклад, конфлікту у Республіці Ічкерія). Формальні війни можуть набувати традиційної та нетрадиційної форм. Традиційні війни – це воєнні дії регулярних збройних сил однієї країни проти регулярних і нерегулярних збройних сил (партизанські війни) іншої країни із застосуванням звичайних засобів збройної боротьби. Традиційні війни – контактні, їх подальший розвиток пов'язаний з розробленням нових способів і засобів збройної боротьби. У поєднанні з новітніми інформаційними технологіями вони породжують такі форми, як мережеві та мережоцентричні війни [1, с.20-22].

Сьогодні людство стоїть перед викликом гібридних війн. Саме такі війни породжують формування нового гібридного світу, або, точніше, – гібридного світоустрою.

Точкою відліку для формування гібридного світоустрою стала агресія Росії проти України. Анексія Криму Росією та її дії на Донбасі стали початком нової світової гібридної війни. Специфіка російської гібридної агресії проти України полягає не стільки в

загальних методах та цілях гібридної війни, скільки у беззастережному порушенні РФ системи базових міжнародно-правових угод, великих масштабах заподіяних ушкоджень, значній тривалості конфлікту.

Російська агресія проти України відбувається у контексті системної кризи світової безпеки. Східна Європа перетворилася на територію нестабільності та загроз унаслідок незаконних і нелегітимних дій Росії, що підірвали систему міжнародних відносин, яка вибудовувалася протягом десятиліть. Вогнища напруженості на Близькому Сході, в Південній Азії, у Східній Європі, які фактично оточили трансатлантичну спільноту, міграційна криза, діяльність ІДІЛ тощо – усі ці події, разом із російською агресією проти України, доцільно розглядати як складники взаємопов'язаних деструктивних процесів у міжнародному безпековому доквілі. Спостерігаються спроби повернути до міжнародних відносин принципи силової політики (до чого прагне РФ), однак в умовах глобалізації відновити принципи світоустрою часів холодної війни неможливо [2, с. 18].

Російський напад на Україну підірвав систему міжнародних відносин, яка вибудовувалася протягом десятиліть, порушив засади регіональної та глобальної безпеки. Ці події поставили під сумнів можливості подальшого сталого розвитку на Європейському континенті. Російська інтервенція відбувається на порушення багатьох міжнародних угод, що забезпечували підтримку миру й стабільності в Україні та Європі: Заключного Гельсінського акта 1975 р., Будапештського меморандуму., Основоположного акта НАТО – Росія 1997 р. та низки інших. Дії Росії суперечать базовому документу Ради євроатлантичного партнерства, Римській декларації та іншим домовленостям.

Отже, усвідомлення всіма міжнародними акторами вже сформованого у сучасному світі нового гібридного світоустрою є найпершим завданням у пошуку сучасних міжнародно-правових безпекових формул. Боротьба за правильне розуміння нинішніх реалій – нині чи не найголовніша запорука того, що міжнародна спільнота впрорасте із гібридною агресією.

Список використаної літератури

1. Василенко О.В. Основні світові тенденції розвитку

озброєння та військової техніки для ведення війн у майбутньому / О.В. Василенко // Наука і оборона. – 2009. – № 4. – С. 18–22.

2. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.

*Лариса Леценко
Вроцлавський університет
Інститут міжнародних студій*

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЖЕРТВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ. ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Світ на початку ХХІ ст. виразно відчуває дефіцит ефективних судових інститутів покликаних до осудження військових злочинців та відновлення прав і свобод жертв військових конфліктів.

Метою даного дослідження є спроба привернути увагу до проблеми дотримання прав і свобод жертв військових конфліктів на пострадянському просторі. Приєднання шести пострадянських країн до Ради Європи на рубежі ХХ-ХХІ ст. дало виняткову можливість громадянам цих країн та особам які перебувають на їх території, звертатися з судовими позовами до міжнародного суду - Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Варто звернути увагу, що на території шести пострадянських країн - членів Ради Європи мають місце військові конфлікти з різним рівнем інтенсивності - активні або такі, які перейшли в фазу „заморожених”. Через відсутність ефективних національних правових інструментів, що дозволяють відстоювати свої права і свободи, жертви збройних конфліктів на пострадянському просторі використовують індивідуальну скаргу до Європейського суду з прав людини, домагаючись гарантії дотримання прав та громадянських і політичних свобод країнами-сторонами Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод.

Належить підкреслити, що ЄСПЛ не має компетенції військового трибуналу або суду, який розглядає позови щодо

військових злочинів або злочинів проти людяності, він займається лише питаннями порушень прав і свобод людини, які вважаються фундаментальними.

Довготривалий та розповсюджений серед науковців та політиків підхід щодо класифікації військових конфліктів на пострадянському просторі як таких, які не мають статусу міжнародних, применшував або навіть нівелював роль Російської Федерації як безпосередньої сторони конфліктів. До знакових, в цьому контексті, належить рішення ЄСПЛ „Гляску та інші проти Молдови та Росії” (2004), в якому чітко вказується, що РФ несе безпосередню відповідальність за ситуацію, яка склалася в Придністров’ї. Отже це рішення беззаперечно стверджує, що військовий конфлікт в Придністров’ї не є внутрішньою справою Молдови. Російсько-грузинська війна з 2008 року та російсько-українська війна лише підтвердили, що російська агресивна політика є одним з найбільш загрозливих чинників, які дестабілізують безпекову ситуацію в Європі.

Низький рівень зацікавленості пострадянських держав у співпраці з Міжнародним кримінальним судом означає, що в найближчі роки, Європейський суд з прав людини залишиться єдиною ефективною міжнародною судовою установою, яка робить помітний внесок у поліпшення становища жертв збройних конфліктів на пострадянському просторі.

Зважаючи на системний характер російської агресивної політики щодо країн пострадянського простору, необхідним стає створення інструменту запобігання та покарання злочинів, вчинених в результаті військових дій РФ на території суверенних держав. Таким інструментом міг би бути трибунал *ad hoc*, як коаліційна ініціатива держав-жертв російської військової агресії, тим більше, що вже існує практика створення подібних трибуналів у повоєнній історії сучасного світу.

Література

1. Abresch W., *A human rights law of internal armed conflict: the European Court of Human Rights in Chechnya*, “European Journal of International Law” 2005, Vol. 16, no 4, pp. 741 - 767.

2. Drózdź D., *Międzynarodowe trybunały karne (geneza, skład, jurysdykcja, postępowanie, działalność)*, Łódź 2011.
3. Legucka A., *Geopolityczne uwarunkowania i konsekwencje konfliktów zbrojnych na obszarze poradzieckim*, Warszawa 2013.
4. Leszczenko L., *Instytucja ombudsmana w państwach poradzieckich. Geneza - status prawny - rozwój*, Warszawa 2011.
5. Leszczenko L., *Rosja w Radzie Europy*, [w:] *Europa Wschodnia. Dekada transformacji. Rosja*, red. B. Albina i W. Baluka, Wrocław 2003.
6. Leszczenko L., *Ukraina w Radzie Europy. Wybrane aspekty ochrony praw człowieka*, [w:] *Globalizacja - Integracja - Transformacja. Główne problemy polityczne globalizacji, integracji europejskiej oraz transformacji politycznej Europy Środkowej i Wschodniej*, red. R. Bäcker i in., Toruń 2004.
7. Matysiak M., Domagała P., *Międzynarodowe Trybunały Karne oraz inne instrumenty sprawiedliwości tranzytywnej*, Warszawa 2012.
8. Politkovskaya A., *Rosja Putina*, przekład: T. Korecki, Warszawa 2005.
9. Solak J., *Moldawia. Republika na trzy pęknięta. Historyczno-społeczny, militarny i geopolityczny wymiar „zamrożonego konfliktu” o Naddniestrze*, Toruń 2009.
10. Płoszka A., *Instrument skargi międzypaństwowej, a ochrona praw człowieka w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, [w:] *Responsibility in international law*, red. S. Zaręba, Warszawa 2011.

Юрій Теміров
кандидат історичних наук, доцент
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ САМОРЕФЛЕКСІЇ ЗАХОДУ

Агресія Росії проти України, включаючи як анексію Криму, так і фактичну окупацію частини Донбасу, серед багатьох інших наслідків помітно поживила дискусії щодо природи та стану

міжнародного порядку після закінчення холодної війни. Подібний за сутністю та масштабами ефект мали лише події 11 вересня 2001 р. Політичні та академічні авторитети цивілізованого світу в переважній більшості (за винятком догматичних представників класичного реалізму на кшталт Джона Міршаймера) визначили Росію в якості ревізіоністської держави, яка порушує норми міжнародного права і руйнує міжнародний порядок. Практичну цінність подібних оцінок поведінки Кремля суттєво девальвує очевидна розгубленість Заходу, яка набуває вигляду небезпечної тенденції перетворення в безпорадність. Теоретичний вимір розгубленості представлений насамперед малопродуктивними щодо використання для розбудови практичних стратегій концепціями «new world order», «new new world order», «world order 2.0», а також новітніми інтелектуальними вправами довкола «постправди».

Твердження про необхідність нарощування власної здатності Києва протистояти Москві є безумовно вірним, але воно не є альтернативою міжнародному тиску на путінський режим, ці фактори виступають взаємодоповнюючими обов'язковими умовами відновлення територіальної цілісності нашої держави, покарання агресора та усунення однієї з перешкод на шляху розбудови стабільного світового порядку. ООН і ОБСЄ, як основні безпекові інструменти світової спільноти, переконливо демонструють свою нездатність адаптуватися до нових обставин міжнародних відносин, передусім нових загроз міжнародній безпеці. Здається, згадані організації остаточно програли двобій ключовому антисистемному фактору сучасної світової політики – гетерогенності.

Лише Захід, поєднуючи такі характеристики, як високий рівень розвитку та відносно високий рівень гомогенності, здатен стати базовим елементом нового порядку. Однак на теперішній момент можна констатувати відсутність у Заходу, його двох інституціональних уособлень, НАТО і ЄС, продуктивної стратегії протистояння новим викликам, якщо такою не вважати концептуально невизначену, знову ж таки «нову», стратегію стримування. Регулярно демонстрована Заходом розгубленість в спробах вирішення внутрішніх (брексіт, популізм) і зовнішніх (сірійська криза, міграційна криза, ядерна програма КНДР) заохоче двох основних деструктивних гравців – Китай та Росію.

Адекватна реакція Заходу на конкретні виклики можлива лише в

рамках цілісного колективного стратегічного бачення яке, в свою чергу, вимагає реального осмислення природи міжнародних відносин після закінчення холодної війни, а не безкінечної «пластичної хірургії» застарілих концепцій за допомогою додавання частки «пост». Але первісна умова успішності цієї аналітичної процедури – саморефлексія Заходу щодо власної природи, відповідь на питання «Хто ми?» При цьому сумнівна цінність «концептуальної пластики» не повинна перекреслювати корисність методологічного досвіду. Достатньо переконливим доказом вірності запропонованої тези може бути доля вже згадуваної стратегії стримування. На наш погляд, потенційна корисність спадщини Джорджа Кеннана в сучасних обставинах пов'язана не стільки із сутністю стратегії (тим більше в політичній інтерпретації американських адміністрацій), скільки з методологією її формулювання. Прикладні аспекти стримування традиційно асоціюють його автора з реалістичною традицією, в той час як методологічні – з історичною соціологією в міжнародних відносинах. Коректно застосована ідея обумовленості поведінки актора міжнародних відносин історичним походженням і природою його суспільства та влади може й зараз не тільки сприяти розумінню поведінки Росії, але й виробленню ефективної стратегії Заходу.

Щодо походження і природи Заходу, варто пам'ятати, що перед загрозою комунізму відбулася консолідація спільноти на основі спільних цінностей, а не узгоджених інтересів. Спільні цінності – це той фундамент, який і тепер може консолідувати Захід, але тільки в тому випадку, коли цінності стають системоутворюючим елементом зовнішньополітичної стратегії, а не її декларативним оздобленням. Слабкість позиції Заходу по відношенню до російської окупації українських територій обумовлена насамперед відсутністю необхідного рівня єдності, що, в свою чергу, є результатом реалістичної за своєю сутністю політики, політики інтересів. Безумовно, будь-яка модель зовнішньої політики формуються на основі певного балансу інтересів і цінностей. Для подолання внутрішньої розгубленості та зовнішньої безпорадності демократичній спільноті потрібна політика цінностей, ідеалістична політика. Глухий кут Мінських домовленостей став результатом не

тільки співвідношення сил на україно-російському фронті, але й значною мірою результатом холодного розрахунку західних політиків-реалістів.

*Олександр Кучик
канд. істор. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ВИБІР МОДЕЛІ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Врегулювання будьякого міжнародного конфлікту завжди привертало значну увагу як з боку експертного середовища так і пересічних громадян. Зростання інтересу громадськості до питання конфліктного та постконфліктного врегулювання зумовлюється низкою обставин політико-правового та соціально-економічного характеру.

Дискусія щодо врегулювання того чи іншого конфлікту, особливо у випадку інтернаціоналізації конфлікту та дискусії щодо природи та характеру конфліктної ситуації. Природнім видається той факт що для України та її громадян вельми актуальним видається з'ясування багатьох аспектів російсько-української війни та, закономірно, пошук шляхів розв'язання цієї проблеми. Адже понад десять тисяч постраждалих лише за три роки війни – це далеко не єдині, хоч і надзвичайно гіркі втрати України.

Вибір шляхів та засобів врегулювання з погляду трьох років військового конфлікту дає підстави говорити про сплановану військову кампанію з боку Росії, спрямовану на відродження російського імперського домінування на пострадянському просторі та перетворення Росії на нову імперію й отримання геополітичного домінування не лише на пострадянському просторі, а й в регіоні Східної Європи.

Реваншистські прагнення офіційного Кремля були підкріплені серією рішень спрямованих не лише на розгортання пропагандистської кампанії спрямованої на дискредитацію

України на міжнародній арені, а й дозволу владі Росії на використання регулярної російської армії поза межами Росії для реалізації національних інтересів Росії в регіоні. Така легітимізація експансіонізму за допомогою регулярних військових сил надає цьому конфлікту абсолютно іншого забарвлення.

За цих обставин для деяких політиків трактування конфлікту між Росією та Україною перетворилося на засіб політичної боротьби та інсинуацій навколо сутності та форм перебігу. У цьому контексті з'явилася дискусія навколо поняття конфлікту який доволі часто отримав означення «гібридної війни» як особливого виду воєнного мистецтва із завоювання нових територій, впливів, вирішення національних інтересів деяких держав за допомогою застосування військової сили в поєднанні із інформаційними, пропагандистськими методами та маніпулятивними технологіями як у сфері інформування так і інтерпритації подій навколишнього світу.

Застосування неоднозначних понять «конфлікт», «війна», «сепаратист», «бойовик», «терорист» тощо та їхна різна інтерпретація зумовили виникнення дилемності у підходах до розуміння конфлікту між Росією та Україною. При цьому офіційна влада Росії доволі часто застосовує різні інформаційні приводи для різнотлумачення поняття конфлікту та переводу його у розряд внутрішньополітичного протистояння влади Києва та представників окремих районів Донецької та Луганської областей, водночас наголошуючи на існування громадського протистояння на Донбасі (своєрідної громадянської війни).

З цього погляду мова йде про трактування російськими властями збройної агресії РФ проти України як громадянський конфлікт в Україні у якому Росія виступає миротворцем, постачаючи новітнє озброєння та людські ресурси регулярний військових частин на територію України.

З огляду на ці обставини перед українською державою постає питання об'ювання ефективної моделі реагування на російську загрозу та шляхи вирішення цього воєнного конфлікту.

З цієї метою українська влада зробила ставку на залучення до врегулювання конфлікту на Донбасі і в Криму міжнародне співтовариство до якого українська влада апелювала з вимогами

захистити міжнародно-правові норми та виконати гарантії безпеки України у зв'язку із відмовою України у 1994 році від ядерної зброї (Будапештський меморандум).

Залучення до розв'язання воєнного конфлікту на Сході України міжнародних інститутів багатостороннього співробітництва стало промовистим доказом значущості для міжнародного середовища питання розв'язання «кризи в Україні». Водночас відсутність чіткого розуміння «російської присутності» в Україні спотворює ефективність участі цих організацій у врегулюванні та постконфліктному моніторингу та врядуванні.

Для західних партнерів України питання врегулювання конфлікту також виявилася не зовсім ординарним питанням. Серед багатьох західних експертів панує досить розмите уявлення щодо характеру подій які пов'язані з російсько-українською війною. Оскільки зовнішньополітичне відомство України доволі часто займає вичікувальну позицію та почасти займається реагуванням на події, а не грою на випередження інформаційних приводів, які стараннями російської пропаганди нівелюють ефективну діяльність у сфері конфліктного врегулювання.

З огляду на це доречним видається застосування комплексного підходу до використання зовнішньополітичного інструментарію для здійснення насамперед інформаційного тиску на міжнародне співтовариство, метою якого є об'єктивне інформування західних партнерів про події в Україні та навколо неї.

Наступним елементом вбачається обрання наступальної стратегії та тактики міжнародної активності України в контексті розв'язання конфлікту навколо вторгнення російських інтересів проти територіальної цілісності та суверенітету України як на Сході України так і на території Автономної Республіки Крим.

Гра на випередження і концепція примушення до миру російського агресора повинні стати ключовим напрямком діяльності усіх органів деождавної влади на всій території України. «Переведення» конфлікту з позиціонування як конфлікту внутрішньополітичного у трактування його як воєнної кампанії Росії проти України із застосуванням регулярних збройних сил.

З огляду на це зростає важливість визначення пріоритетності кроків насамперед дипломатичного забезпечення просування судових рішень у міжнародних судових інстанціях проти Росії. При

цьому використанню якомога ширшої доказової бази та розширення інтенсивності застосування механізмів діяльності міжнародних регіональних та галузевих організацій для ефективної політики манкцій проти Росії через підтримання власних національних інтересів.

Поряд з тим невідомою видається необхідність зміцнення сектору безпеки та оборони і через вмиле та обгрунтоване застосування воєнної складової вирішення конфлікту та переведення його у постконфліктну сферу врядування.

*Renata Duda
Institute of International Studies
University of Wrocław*

THE U.S. STRATEGY TOWARD UKRAINE AND RUSSIA. FOREIGN POLICY ANALYSIS (FPA) PERSPECTIVE

US-Russia relations today are more confrontational than at any time since the end of the Cold War. Russia's annexation of Crimea and aggression in eastern Ukraine have ended the post-Cold War security environment in Europe. This breakdown in U.S.-Russian relations is a result of long-standing disagreements about the fundamentals of U.S. and Russian national security interests and policies.

The paper will focus on analyzing the factors that play a central role in formulating foreign policy priorities. In this regard, science offers many analytical tools, that have their roots in both classical theories of International Relations as well as in foreign policy theories. As for International Relations (IR) theories, they tend to perceive, the country's foreign policy as driven first and foremost by its place in the international system and specifically by its relative material power capabilities. On the other hand, the so called *Innenpolitik* approach, as one of the foreign policy analysis (FPA) approach, has different standpoint and seeks the explanation of the decision-making process in the realm of foreign policy looking below the state. It focuses on international factors such as political and economic ideology, national

character, partisan politics or socio-economic structure as determine how countries behave toward the world beyond their borders.

Taking into account these two approaches, my paper examines the causes underlying the strategy of President Barack Obama toward Russia and Ukraine in the wake of Russia's annexation of Crimea and effort to destabilize eastern part of Ukraine. The basic strategic documents defining the direction of American policy toward these two countries are two versions (released in 2010 and in 2015) of the National Security Strategy (NSS) issued by Obama's administration. According these documents, the main strategic objectives remain: developing the US ability to lead the world, fighting terrorism, and focusing strategic attention on the Asia-Pacific region. But Europe is not left behind. In the light of the challenge to European security in connection with Russia's behaviour at the international scene, the newest Strategy can be even seen as a return to Cold War rhetoric, by declaring the readiness to reinforcement deterrence capabilities and credibility of security guarantees for Europe (specifically through strengthen of eastern flank of NATO).

Михайло Мацяк
канд. геогр. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

КОНФІГУРАЦІЯ СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ

Кінець холодної війни започаткував нову епоху у міжнародних відносинах. Багато дослідників покладали надії на майбутню безконфліктність нового світового порядку. Проте лише один автор – Френсіс Фукуяма – наважився стверджувати, що з падінням тоталітарних режимів ХХ століття ліберальна демократія не матиме ні сильних конкурентів, ні внутрішніх проблем, які могли б знищити її як політичний режим. Він писав, що ліберальна демократія може вирішити головну проблему людської історії – зробіть світ безконфліктним – і з цієї точки зору означатиме *кінець історії*.

На противагу Фукуямі, Ральф Дарендорф, один із

основоположників загальної теорії конфлікту, вважав, що концепція відкритого і демократичного суспільства не кладе край конфліктам і не вирішує в абстрактному плані всі проблеми і протиріччя його розвитку.

Кінець 80-х–початок 90-х років ознаменувався складними і суперечливими за своєю суттю і значенням подіями. Найграндіознішою вважається розпад Радянського Союзу. Розпад величезної держави, що сама по собі була конфліктогенною, актуалізував ті протиріччя і конфлікти, які накопичувались десятиліттями, а то й віками. На політичній карті світу з'явилися 15 новоутворених держав. Їх утворення з різною інтенсивністю супроводжувалось міжнаціональними конфліктами та протистояннями.

Поруч із розпадом СРСР, за подібним сценарієм розпалася СФРЮ та виникли численні конфлікти в країнах третього світу. Конфлікти сьогодні складають глобальну проблему для людства, вирішення якої не завжди під силу навіть таким впливовим організаціям як НАТО та ООН.

У підсумку, існуюча біполярна міжнародна система та звичний на протязі повоенних десятиріч “ялтинсько-потсдамський” міжнародний порядок відійшли в минуле. Політичні еліти усіх держав світу постали перед необхідністю зовсім по новому визначити своє місце в сучасних міжнародних відносинах, окреслити та створити нові механізми глобальної та регіональної безпеки, сформулювати нові правила взаємовідносин між собою. Як свідчать події, що відбувались в період між 1991–2002 роками цей процес не відбувався гладко і безболісно, а швидше навпаки призвів до серйозних комплікацій у відносинах між державами світу та створив нові проблеми вирішення яких стало справжнім викликом початку XXI століття.

Однак, у сьогоднішньому світі швидкість цих змін і масштаби їхніх наслідків безпрецедентні. Особливістю сучасного етапу розвитку міжнародних відносин є системний перехід, що торкається найбільш фундаментальних рис й механізмів функціонування, які виникли в епоху великих європейських революцій і протягом декількох століть являли собою спадщину Вестфальського миру, що завершив Тридцятирічну війну і відкрив епоху перетворення

Європи в центр світового політичного, економічного й соціокультурного розвитку.

Для характеристики сучасного міжнародного порядку найбільш вагомими є кілька рис. Перша – його досить жорстка ієрархічність. За останні десять років у науковій літературі склалося два підходи до її аналізу: структурний і режимно-інституціональний. Для першого типово дослідження ієрархії через призму полярності. У цій логіці ключовим є питання про те, скільки полюсів впливу є в сучасному світі і який з них головний. Дискусії концентруються навколо двох версій: прихильники першої прагнуть відшукати в сучасних міжнародних відносинах ознаки багатополярності, другий – вказують на риси однополярності сучасної міжнародної системи, одночасно висуваючи кілька версій розуміння однополярності.

Разом з тим уразливість тези про багатополярність була очевидна. Його прихильники на підтвердження своєї гіпотези вказували: після розпаду Радянського Союзу і зникнення «класичної біполярності», поряд зі Сполученими Штатами в світі існувало одночасно кілька полюсів могутності й впливу – «об'єднана Європа», Китай і Росія. Взаємодія цих суб'єктів і визначало багатополярну конфігурацію світу.

З методологічної точки зору порівняльний ряд прихильників концепції багатополярності просто розпадався. «Єдину Європу», яка не представляє собою консолідованого цілого в політико-дипломатичному відношенні, недоречно порівнювати ні з США, ні з Китаєм або Росією. У свою чергу ні Китай, ні Росія не є по відношенню до Сполучених Штатів одиницями, порівняльними за сукупністю своїх можливостей, оскільки США мають величезну комплексну перевагу над кожною з цих держав.

До прикладу, в 1996 році в російській науковій пресі була викладена концепція «плюралістичної однополярності», а в 2000 році з'явилася і російська версія «глобального демократичного світу» – свого роду глобального Pax Democratica, що представляли собою відповідно – структурно-реалістичну і ліберально-ідеалістичну версії, по суті, схожого бачення ситуації.¹

Згідно ідеї «плюралістичної однополярності» світ, після розпаду біполярності не перетворився на «суто американський світ», Pax

¹ Баталов Э.Я. «Новый мировой порядок» к методологии анализа. – Полис №5 (76). – 2003. – С. 25

Americana, тому що роль єдиного полюсу в ньому зайняли не одні Сполучені Штати, а США в щільному оточенні своїх найближчих союзників. Члени цієї групи, крім самих США, хоча не мали і близько таких можливостей, як США, все ж мали можливість стримувати американські амбіції, трохи міняти їх напрям і впливати на поведінку США в тій мірі, як це їм вдавалося в рамках плюралізму, не підкріпленого рівністю можливостей.

Концепція «Pax Democratica» теж виходила з ідеї не одноосібного, а «групового полюсу» і теж в принципі включала до його складу країни «групи семи». Але в ній акцент робився на приналежність країн полюск не до групи найбільш розвинених і впливових держав планети, а до кола демократичних держав. Малося на увазі, що «група семи», що складається з демократичних країн, об'єктивно діє «за мандатом» всіх демократій, в інтересах демократичного світу як цілого. Таке трактування була ширше, ніж те, що пропонувала «плюралістична однополярність». Вона акцентувала прихильність загальним демократичним цінностям, завдяки яким досягалося єдність «групового полюсу».

Найбільш структурно-повні ідеї та концепції нового міжнародного порядку запропонувала американська школа дослідників-теоретиків міжнародних відносин. США завжди «виношували» ідею не тільки зайняти достойне місце в світі, а й встановити в ньому відповідний порядок і правила.

Серед них можна виділити таких різних за поглядами дослідників, як З.Бжезінського, Х. Булла, Е. Валлерстайна, М.Каплана, У.Ростоу, Г.Кіссінджера, К.Уолтса та багато інших. При чому варто зазначити, що з самого початку, існувало два принципово відмінних підходи, один з яких, умовно можна назвати «консервативним», а інший – «радикальним». 1

«Консерватори» (Кіссінджер, Ростоу, Бжезінський) шукали такі шляхи реформування порядку, які дозволяли б, не зачіпаючи його засад та основ, пристосувати його до змінних світових реалій, і при цьому зберегти за США позиції, закріплені після закінчення «холодної війни».

«Радикали» бачили своє завдання в тому, щоб виробити

1 Nye J. Jr. Soft Power. The Means to Success in World Politics. N.Y. Public Affairs. – 2004. – P. 51

альтернативну – демократичну, гуманну, справедливу модель світового порядку. Саме вони заговорили про необхідність формування нового міжнародного порядку – економічного, правового, інформаційного, політичного.

Ще в 1968 році в США було створено дослідницький центр, який прийнявся за розробку «моделей нового міжнародного порядку» (World Order Models Project).¹

«Новий міжнародний порядок», таким, яким його розуміли в США після розпаду СРСР, а згодом, і після першої «Війни в протоці», а ще пізніше, після трагедії 11 вересня – це політичний порядок, який:

1. Заснований на базових американських цінностях (демократії, капіталізмі, лібералізмі і т.д.), отримав у другій половині 20 ст. широке розповсюдження в світі і став тепер вже не тільки американським, але й глобальним.

2. Передбачає беззаперечне глобальне політичне лідерство США.

3. Допускає застосування сили не тільки проти реальних, але й, як говорить П.Шредер, «ймовірних агресорів і правопорушників закону»

4. Орієнтує на дії «бажано» під егідою ООН.

5. Добровільно або «не дуже добровільно», але в кінцевому результаті приймається більшістю інших країн.

¹ Linklater Andrew, Suganami Hidemi The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment/ Cambridge University Press. – 2006. – P. 93

*Dr. Ewa Lipińska,
Prof. nadzw. dr hab. Zbigniew Rykiel,
Institute of Sociology,
Rzeszów University, Poland.*

ZARZĄDZANIE INFORMACYJNO-DECYZYJNE RODOWISKIEM PO POLSKIEJ STRONIE PRZYGRANICZA Z UKRAINĄ W WARUNKACH TRANSFORMACJI SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA MIĘDZYNARODOWEGO

Bezpieczeństwo państwa rozpatrywano tradycyjnie w kategoriach jego integralności terytorialnej i nienaruszalności granic. Obecna sytuacja Ukrainy pokazuje, że ten aspekt bezpieczeństwa jest wciąż aktualny. Pod koniec XX wieku ujawniły się jednak inne aspekty bezpieczeństwa państwowego i międzynarodowego, wśród których najbardziej oczywiste są: bezpieczeństwo energetyczne, informatyczne i środowiskowe. To ostatnie dotyczy zagrożeń – także transgranicznych – dla walorów środowiska przyrodniczego. Warto przy tym pamiętać, że środowisko nie jest – wbrew praktyce biurokratycznej – kategorią przyrodniczą, lecz społeczną, gdyż jest ono zawsze czymś środowiskiem – tu środowiskiem człowieka. Przedmiotem niniejszego referatu jest bezpieczeństwo środowiskowe na pograniczu polsko-ukraińskim. W tym miejscu warto rozróżnić pojęcia pogranicza i przygranicza. To pierwsze odnosi się do obszaru po jednej stronie granicy, to drugie zaś do obszaru po obu jej stronach.

W artykule zostanie zdefiniowane pojęcie bezpieczeństwa i zagrożenia wobec środowiska przyrodniczego. Zostaną określone potencjalne cele katastrof naturalnych i cele zamachów terrorystycznych w strefie przygranicznej, które mogą mieć transgraniczny zasięg oddziaływania. Zostanie wyjaśniona strategiczna rola zarządzania informacyjno-decyzyjnego środowiskiem jako podstawowa faza oceny bezpieczeństwa lub zagrożenia w partnerstwie międzynarodowym. Będzie również podany sposób monitorowania środowiska oraz oceny poziomu i skali zagrożeń. Na zakończenie głównemu celowi zarządzania informacyjno-decyzyjnego środowiskiem w warunkach transformacji systemu bezpieczeństwa międzynarodowego zostaną przypisane cele szczegółowe, odpowiadające fazom tego zarządzania.

*Роман Вовк
канд. фіз.-мат. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ЗРОСТАННЯ ВИТРАТ НА ОБОРОНУ ЯК ІНДИКАТОР НАПРУЖЕНОСТІ У СВІТІ

Починаючи з 2011 року почала чітко проявлятися тенденція до зниження сукупних витрат на озброєння країнами світу. Зменшували свої витрати на оборону США, Канада, більшість країн Європи та Азії. Однак Китай, Саудівська Аравія, Індія, Пакистан та деякі інші країни, які в більшій чи меншій мірі були втягнуті у конфліктні процеси, продовжували нарощувати свої збройні сили.

Варто відзначити, що в цей період Російська Федерація збільшувала свої видатки на озброєння і у 2013 році використала 88,3 мільярда доларів, що на 50 відсотків більше у порівнянні з 2010 роком і більше ніж у 3,2 рази порівняно із 2005 роком. Ще більшого зростання за цей проміжок часу досягнув Китай, який з 2010 по 2016 рр. збільшив фінансування свого оборонного сектору на 87 відсотків до рівня 215 мільярдів доларів, а у порівнянні з 2005 відбулося зростання у 4,7 рази¹.

Зміна тренду у світовому масштабі настала в 2015 році водночас із зростанням конфліктогенності на міжнародній арені. Так, у 2015 році сукупний показник за усіма країнами становив 1,681 трильйона доларів, що на 1 відсоток більше за попередній рік, а у 2016 зростання становило ще 0,4 відсотка і витрати досягли 1,686 трильйона доларів США (див. табл. 1).

Відчутно видатки на оборону в 2016 році збільшили країни Азії, Океанії, Центральної та Східної Європи, а також Північної Африки.

Як і впродовж останніх десятиліть, лідером у списку залишаються США, які у 2016 році використали на оборону 611 мільярдів доларів, що на 1,7 відсотка більше у порівнянні з 2015. За ними йде Китай, який у 2015 році витратив 214 мільярдів доларів, що на 7 відсотків більше за попередній рік. На третьому місці йде

¹ SIPRI Military Expenditure Database. Режим доступу: www.sipri.org/databases/milex

Росія, яка минулого року витратила на озброєння 69,2 мільярда доларів, що на 5,9 відсотка більше, ніж 2015-го, але суттєво менше у порівнянні з 2013 роком – на 22 відсотки.

Саудівська Аравія, яка ще 2015 року посідала третю сходинку за США та Китаєм, знизила військові витрати на 30 відсотків до 63,7 мільярда доларів. Скорочення цієї статті видатків відбулось незважаючи на участь у регіональних конфліктах, і пов'язане зі зниженням доходів від продажу нафти, вважають експерти.

Водночас на даний час немає точної інформації щодо обсягів оборонних видатків багатьох країн Перської Затоки, в тому числі Об'єднаних Арабських Еміратів.

На п'ятому місці в актуальному рейтингу - Індія (зростання на 8,5 відсотка до 55,9 мільярда доларів). Німеччина посіла дев'яте місце після Японії та перед Південною Кореєю. У 2016 році Берлін збільшив витрати на озброєння на 2,9 відсотка до 41,1 мільярда доларів. У найближчі роки цей показник може становити 69 мільярдів доларів. ФРН зобов'язалась привести свої військові видатки у відповідність з вимогами НАТО, що передбачають мінімальний обсяг витрат на військові потреби у два відсотки ВВП.

Рис. 1. Витрати на оборону у 2016 році.¹

Серед ключових кризових регіонів - традиційно Близький Схід. Війна в Сирії продовжує загострювати ситуацію. Це - один з факторів, які призвели до збільшення військових витрат країн, у

¹ Military expenditure. – Режим доступу: www.sipri.org/research/armament-and-disarmament/arms-transfers-and-military-spending/military-expenditure

сферу інтересів яких входить цей регіон. За інформацією експертів SIPRI Росія у 2016 році витратила на війну в Сирії 464 мільйони доларів США.

Таблиця 1.

Витрати на озброєння (млрд. \$)¹

	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Європа	287,8	310,8	331,1	320,3	322,3	332,6	342,0
Центральна Європа	16,5	19,0	18,3	17,4	18,4	20,9	21,5
Східна Європа	23,1	34,7	49,5	64,4	69,2	74,6	77,2
Західна Європа	248,1	257,1	263,2	238,5	234,8	237,1	243,4
Америка	475,2	680,2	841,8	743,3	699,1	677,6	682,8
Північна Америка	428,0	625,5	775,8	666,2	626,2	611,3	621,7
Південна Америка	42,3	49,9	59,0	68,8	63,8	56,7	52,5
Центральна Америка і Карибський басейн	4,9	4,8	7,0	8,4	9,1	9,5	8,6
Азія та Океанія	186,9	245,6	343,1	391,8	413,7	436,4	456,3
Центральна і Південна Азія	36,3	46,5	61,9	63,7	67,1	68,9	73,3
Східна Азія	114,9	156,5	226,7	269,5	286,4	301,5	314,6
Південно-Східна Азія	19,5	23,9	31,1	36,5	36,3	39,8	41,9
Океанія	16,2	18,7	23,4	22,1	23,9	26,1	26,6
Африка	18,0	22,4	33,6	40,5	42,1	39,7	39,2
Північна Африка	4,7	7,1	11,0	17,0	18,1	18,4	18,7
Південна Африка (південніше Сахари)	13,3	15,3	22,6	23,6	24,0	21,2	20,5
Середній Схід	96,1	115,4	145,2	176,4	186,9	195,7	167,7
Разом	1064,0	1374,3	1694,8	1672,4	1664,1	1681,9	1688,0

За останні роки суттєво скоротила видатки на озброєння Саудівська Аравія. Після того, як 2015 року витрати цієї країни на армію різко зросли з 9 до понад 13 відсотків від ВВП, у 2016 році вони скоротилися до 10. Однак, причини цього насамперед не політичні, а економічні - падіння цін на нафту вже не дає можливості озброювати власну армію у колишніх обсягах. Оскільки надходження до бюджету Саудівської Аравії на 80 відсотків складаються з коштів від продажу нафти, можна прогнозувати, що їм доведеться заощаджувати.

¹ SIPRI Military Expenditure Database. Режим доступу: www.sipri.org/databases/milex

Військові витрати зросли і в Європі - загалом по регіону на 2,6 відсотка. Збільшення припало насамперед на країни Центральної Європи. Таке зростання зумовлене насамперед через те, що чимало центральноевропейських країн вбачають зростаючу загрозу з боку Росії, не зважаючи на те, що практично всі вони є членами НАТО, а Росія у 2016 році витратила на оборону лише 27 відсотків від загальних витрат країн НАТО.

Росія зменшила свої видатки на озброєння з 88,4 у 2013 році до 69,2 у 2016 р. Даються взнаки зменшення поступлень до бюджету через падіння цін на енергоносії та міжнародні санкції.

Перебуваючи в стані війни, Україна скоротила у 2016 році свої реальні видатки на оборону. Хоча номінальні видатки зросли з 79 мільярдів гривень у 2015 році до 87,5 мільярда гривень у 2016-му, у валютному еквіваленті ця цифра скоротилася з 3,6 мільярда до 3,4 мільярда доларів США. З огляду на те, що економіка України в 2016-му році дещо зросла, то відносна частка видатків на оборону впала з 4 до 3,8 відсотка ВВП.

Сучасні тенденції міжнародної системи безпеки, які формуються під впливом анексії Криму Росією, війни на Близькому Сході, напруженості у Південнокитайському морі, терористичних атак дають підстави припускати, що збройні конфлікти поширюватимуться та потребуватимуть збільшення видатків. Водночас зменшується довіра до міжнародних організацій та інституцій і все більше країн змушені покладатися лише на свої сили, зміцнюючи власну армію.

Ігор Тодоров
доктор історичних наук, професор
Ужгородський національний університет

ВТІЛЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО ПОКЛИКАННЯ ЧЕРЕЗ ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ З НАТО

Євроатлантичне покликання для України значить більше, ніж бути просто членом системи колективної безпеки. Інтеграція в НАТО означає включення в євроатлантичний простір безпеки з тими країнами, з якими ми поділяємо загальні цінності та принципи. Бути частиною механізму колективної безпеки та оборони означає отримати надійні гарантії безпеки, нейтралізує перманентну російську загрозу, що дасть змогу сконцентруватися на соціальних та економічних питаннях. Членство України в НАТО відкриє нові економічні перспективи, знизить рівень фінансових ризиків, поліпшить інвестиційний клімат. А це, у свою чергу, сприятиме активізації економічного розвитку, підвищенню добробуту українських громадян. Ефективний розвиток нашої країни, збереження та укріплення української державності неможливо без послідовного втілення власного євроатлантичного покликання.

Революція Гідності дала надію на поштовх позитивним змінам, втім поки якісних результатів ще недостатньо. Саме євроатлантична інтеграція, шляхом взяття на себе відповідних міжнародних зобов'язань надає Україні шанс позбавитися, чи принаймні значно скоротити такі притаманні вітчизняному суспільству явища як корупція, непотизм, окомилування. Практика понад 25 років незалежності свідчить, що власними силами Україна приборкати їх не може. Майже через рік початку російської агресії 23 грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла рішення про відмову України від здійснення політики позаблоковості, яка виявилася неефективною у контексті забезпечення держави від зовнішнього тиску. Були внесені зміни Законів України "Про основи національної безпеки України" і "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики", згідно з якими основними напрямками державної політики з питань національної безпеки та основними засадами зовнішньої політики України визначено поглиблення

співпраці з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації.

Розвиток та подальше поглиблення відносин особливого партнерства України з НАТО відбувається з дотриманням принципів, зафіксованих у Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписаній 9 липня 1997 року, Декларації про її доповнення від 21 серпня 2009 року, а також на виконання рішень, прийнятих за результатами засідань Комісії Україна – НАТО на рівні глав держав та урядів.

Вперше введено посаду Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України (варто зазначити, що це було зроблено за особистою ініціативою І.Климуш). В липні 2016 року утворено Комісію з питань координації євроатлантичної інтеграції України.

Указом Президента України в грудні 2016 року затверджено Положення про розроблення річних національних програм (РНП) під егідою Комісії Україна – НАТО та оцінювання результатів їх виконання. Варто наголосити, що перші річні національні програми (2008-2010 рр.) називалися програмами підготовки до вступу в Альянс. Після приходу до влади В.Януковича в РНП-2010 було змінено назву на програму співробітництва з НАТО. Така назва використовувалася для РНП в 2011-2016 рр. Остання ж річна національна програма стала іменуватися програмою під егідою Комісії Україна – НАТО, що, на наш погляд є невиразним та громозьким. Водночас, вперше з 2010 р. в офіційному документі замість неконкретних цілей досягнення стандартів НАТО прямо зазначено, що стратегічною метою України є курс на набуття членства в НАТО, втім, зроблено це лише на 26-й сторінці РНП [1].

Пріоритетним завданням взаємодії з Альянсом є досягнення повної сумісності органів сектору безпеки і оборони з відповідними органами держав – членів НАТО, що має забезпечити можливість набуття у майбутньому членства України в НАТО. Лише членство в Альянсі буде реалізацією мети отримання дієвих гарантій суверенітету та територіальної цілісності України. У зв'язку з цим Україна підтримує політику "відкритих дверей" НАТО та позицію Північноатлантичного альянсу щодо чинності рішення

Бухарестського саміту НАТО 2008 року про те, що Україна стане членом НАТО.

В умовах тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м.Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської областей та загальної ситуації, що склалася внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік, Основні заходи у рамках Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік та Орієнтовний план заходів у рамках Комісії Україна – НАТО на 2017 рік мають особливе значення для забезпечення захисту національних інтересів і безпеки України, передусім у контексті використання потенціалу та практичної допомоги НАТО та держав – членів Альянсу у підвищенні обороноздатності України для протидії агресії Російської Федерації та реформування за стандартами НАТО сектору безпеки і оборони та оборонно-промислового комплексу. Структура РНП збережена і вона відповідає структурі Плану дій щодо членства.

Затвердження нової Стратегії національної безпеки України в травні 2015 р. та схвалення Стратегічного оборонного бюлетеню України в червні 2016 р. також спрямовано на реформування Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО та досягнення їх взаємосумісності з силами НАТО до 2020 року.

Для України особливе партнерство з НАТО є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу, оскільки доповнює процес внутрішньодержавних перетворень у рамках процесу європейської інтеграції необхідними реформами оборонного та безпекового секторів, оборонно-промислового комплексу та Збройних Сил України. Це дасть змогу зробити процес інтеграції України в європейську та євроатлантичну спільноту комплексним і всеохоплюючим. Україна розраховує на підтримку НАТО та держав – членів Альянсу в реформуванні держави та забезпечуватиме інформування на постійній основі НАТО про результати проведення реформ.

Ключовим пріоритетом зовнішньої політики України є протидія агресії Російської Федерації, захист суверенітету та незалежності України, відновлення територіальної цілісності держави в межах міжнародно-визнаних кордонів. Зовнішня політика України

орієнтована на дальшу консолідацію зусиль держав – партнерів, передусім членів НАТО та Європейського Союзу, з метою припинення агресії Російської Федерації проти України, зокрема в інформаційній сфері. Особлива увага приділяється завданню щодо забезпечення дальшої підтримки світовою спільнотою політики невизнання анексії Автономної Республіки Крим та необхідності посилення міжнародного моніторингу ситуації у сфері захисту прав людини на окупованому півострові. Послідовно доводиться думка проте що наша протидія російській інвазії є боротьбою на нашу та їхню свободу.

Україна розвиватиме практичну співпрацю з НАТО з метою максимального залучення консультативної, практичної та матеріально-технічної підтримки НАТО для реформування національного сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів Альянсу. Інструментами залучення цієї допомоги є річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО, Процес планування та оцінки сил, робочі плани Військового комітету Україна – НАТО на 2016 – 2017 роки, а також Комплексний пакет допомоги НАТО для України, схвалений на засіданні глав держав та урядів Комісії Україна – НАТО під час саміту 9 липня 2016 року у Варшаві. Місія України при НАТО забезпечує постійний взаємозв'язок України з Організацією Північноатлантичного договору. Втім досі залишається невирішеною проблема призначення постійного керівника Місії.

Варто максимально використовувати можливості політичного діалогу та практичного співробітництва з НАТО, продовжити взаємодію з контактним посольством НАТО в Україні – Посольством Литовської Республіки, зокрема шляхом надання інформації стосовно прогресу у реалізації реформ у секторі безпеки і оборони України, а також організації спільної діяльності у сфері інформування громадськості із зазначених питань. Співробітництво України з НАТО в рамках особливого партнерства є прозорим і відкритим для громадян України. З метою забезпечення підтримки громадянами України державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції Указом Президента України в лютому 2017 р. нарешті було затверджено Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017

– 2020 роки. Проведення відповідних заходів сприятиме підвищенню рівня обізнаності стосовно діяльності Організації Північноатлантичного договору, ролі НАТО в забезпеченні безпеки в Європі і світі та відносин особливого партнерства Україна – НАТО, збільшенню рівня підтримки громадянами України державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції та довіри до НАТО як до інституції, яка відіграє ключову роль у зміцненні міжнародної безпеки, усвідомлення безальтернативності членства в Альянсі.

Отже, євроатлантичне покликання адсорбує самоусвідомлення України в контексті модерної Європи, поєднуючи його із практичною настановою, яка полягає в організації процесу набуття членства в Організації Північноатлантичного Договору.

1 Указ Президента України №103/2017 Указ Президента України №103/2017

Про затвердження Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1032017-21670>

Софія Федина
канд. політ. наук., доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ГІБРИДНА АГРЕСІЯ У ТРИКУТНИКУ МОСКОВСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ - УКРАЇНА – ПОЛЬЩА

Республіка Польща – держава, з якою в Україні було спільне і доволі складне минуле, але після завершення Холодної війни саме вона однією з перших визнала незалежність Української держави, а опісля стала стратегічним партнером і т. зв. «адвокатом України у Європі». Під час обидвох Революцій - Помаранчевої революції та Євромайдану і Революції Гідності - саме Польща стала ретранслятором прагнень українців і активно підтримувала український народ на шляху до справедливості, дотримання прав людини і зміни влади законним мирним шляхом. З початком агресії

Московської Федерації в Україні у березні 2014 року Республіка Польща однією з перших почала надавати підтримку Україні, зокрема для забезпечення її цілісності і суверенності, і є стратегічним партнером України у оборонній сфері та співпраці з НАТО.

Перед московським агресором постало завдання зруйнувати добросусідські відносини України та Польщі, послабити / відкрити західний фронт, дискредитувати Україну як державу, і не менш важливе – створити середовище ненависті поміж українським та польським народом. Путінізм складно визначити. Це збірка пропозицій для кожного незадоволеного чимось. Російська пропаганда намагається формувати V колону в Європі з кожного "сміття", яке випадає з політичного мейнстріму, з кожного незадоволення [1].

Для цього Москва ефективно використала передусім болісні моменти українсько-польської історії ХХ ст., просто «натискаючи кнопки» середовищ, які і так існували в Польщі. Таким чином створюється простір, в якому українець у Польщі позиціонується як основний ворог, нагнітається протистояння на людському, а потім і на державному рівні. Єдиний, кому це вигідно – Московська федерація.

На жаль за крайні роки значну підтримку антиукраїнські, і як виходить промосковські середовища, отримали від офіційної Варшави, відколи до влади прийшла партія Право і Справедливість. Як зазначає Марцін Рей, координатор спільноти Російська V колона у Польщі (*Rosyjska V kolumna w Polsce*), «Проросійські угруповання – це групи, котрі часто не усвідомлюють, що вони є проросійськими, а також не розуміють, які цілі насправді переслідують. Їхніх представників легко схилити до різноманітної діяльності, а також висловлювання різних позицій, які певним чином грають на руку Москві. На даний час йдеться про створення малого, але різностороннього угруповання, що підтримує, зокрема, авторитаризм Владіміра Путіна, або яке з тих чи інших причин зацікавлене у відсутності співпраці між Польщею та Україною» [1].

До польських середовищ, що займають крайню антиукраїнську позицію передусім можна віднести Національний рух (*Ruch*

Narodowy), Табір великої Польщі (Obyz Wielkiej Polski), національно-радикальний рух «Фаланга» (Organizacja Falanga), партія «Зміна» (ZMIANA), Товариство Рух територіальної оборони (Stowarzyszenia Ruch na Rzecz Obrony Terytorialnej), Загальнопольська молодь Підкарпаття (Podkarpacka Młodzież Wszepolska), спільнота Patriot.pl, та ін. Є також і антиукраїнські середовища, котрі гуртуються навколо особи ксьондза Тадеуша Ісаковича-Залеського. Серед гучних імен, які є ретрансляторами московської гібридної агресії варто згадати Маріуша Блащак, міністра внутрішніх справ та адміністрації, Войцеха Войтулевіча, колишнього функціонера Служби Безпеки, Мірослава Майковського, ініціатора реконструкції Волинської різни під Радимно, який під час Майдану в московських виданнях, зокрема «Международная жизнь», випишував тексти, які мали дискредитувати події в Україні, Анджее Запаловського, члена правління Польського геополітичного товариства, який зробив кар'єру на публікаціях у московських виданнях, полковника Тадеуша Ковальчика, лідера неокомуністичних комбатантів з Товариства спадкоємців комбатантів II світової війни, а також віце-президента партії ЗМІНА, який не тільки працює над активізацією ненависті поляків до українців, але й на залякування українців Польщею [2].

До таких знакових подій, які є проявом гібридної агресії можна віднести:

- Відкриті листи від окремих польських середовищ до В. Путіна, серед яких є і політики і викладачі, зокрема від 14.05.2014, зі звинуваченням польської влади, яка «допомагала в перевороті на Майдані, в підготовці і озброєнні фашистських бандерівців, і брала участь у вбивстві цивільних, навіть спецпризначенців...», і закликом скликати світову раду слов'ян [5]; від 17.09.2014, в якому йдеться про аншлюс України, допомогу польської влади в підготовці майдану, фінансуванні та підготовці ескалації конфлікту з Москвою, і ствердженням, що всі поляки хочуть добросусідських відносин з Москвою [3]; та від 15.10.15 – в якому зокрема йдеться про те, що «НА Україні неонацисти є членами парламенту і творять батальйони, які в Донбасі піддавали тортурам і мордували мужчин, жінок та дітей, щоб зміцнити уряд у Києві», а також вказують на руку США у всіх процесах нестабільності у світі [4];

- Антиукраїнські заклики, засудження національно-визвольного руху, напади на мирні процесії, побиття українців, що мешкають у Польщі;
- Руйнування українських місць пам'яті, заборона українській громаді проводити різні заходи, під приводом боротьби з бандерівщиною, вимога до українців Польщі відректися і засудити бандерівщину, як офіційну ідеологію сучасної України;
- Реванш промосковських сил, що спостерігається у проведенні Москвою на території Польщі акцій, які ще в минулі роки піддавалися офіційною Польщею категоричній забороні, як наприклад рейд путінських прихвостнів «Нічних Вовків», візит яких до Польщі організували Агнешка Піар, Пйотр Радтке з «Польсько-російського братства та залишки «Рейду Катинського»;
- Неонацистські марші та процеси згортання демократії, під гаслами, які є дзеркальним відображенням основних меседжів путінської пропаганди.

Використані джерела:

6. Андрухович Т. Російська V колона в Польщі: політичний фольклор чи реальна загроза? / Т. Андрухович. – Польське радіо, 25.02.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/198/Artykul/198627>

7. За матеріалами спільноти Rosyjska V kolumna w Polsce. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=408936772609861&id=218251225011751

8. List otwarty do prezydenta Federacji Rosyjskiej Władymira Władymirowicza Putina . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://konwentnarodowypolski.wordpress.com/2014/09/20/list-otwarty-do-prezydenta-federacji-rosyjskiej-wladymira-wladymirowicza-putina/>

9. List otwarty do Prezydenta Federacji Rosyjskiej. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wiernipolsce1.wordpress.com/2015/10/15/list-otwarty-do-prezydenta-federacji-rosyjskiej/>; Див. також <http://dearputin.com/pl/>

10. List otwarty do Narodu Rosyjskiego i władz Federacji Rosyjskiej 16 maja 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gloria.tv/article/RvxxVNPf1qN41Kb7vFLQvGmPe>

*Dr. Artur Drzewicki,
Instytut Studiów Międzynarodowych,
Uniwersytet Wrocławski*

MIEJSCE UKRAINY W POLITYCE BEZPIECZEŃSTWA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKI ŚWIETLE ZMIAN GEOSTRATEGICZNYCH W REGIONIE

Ukraina w polityce bezpieczeństwa Polski w sposoby niepodważalny zajmuje istotne miejsce. Wynika ono z trzech istotnych uwarunkowań o charakterze geostrategicznym: Po pierwsze, Ukraina i Polska przynależą do tego samego obszaru geostrategicznego (Środkowoeuropejski Region Geostrategiczny), w konsekwencji czego istnieje między nimi istotna, wielopłaszczyznowa współzależność w sferze bezpieczeństwa; Po drugie, integracja Ukrainy z obszarem euroatlantyckim i europejskim (niekoniecznie rozumiana w sensie instytucjonalnym), daje możliwość osiągnięcia przez Polskę „środkowej pozycji” w systemach bezpieczeństwa i w systemach *quasi* bezpieczeństwa, do których przynależy Polska, a przez to odejścia od roli „państwa granicznego” wspomnianych systemów; Po trzecie, sytuacji Ukrainy w sposoby bezpośredni (poprzez generację zagrożeń lub szans) rzutuje na stan realnego bezpieczeństwa Polski lub jego deficyt. Z tego tytułu, niezależnie od pewnego rodzaju infantyilizacji i istniejących uproszczeń w rozumieniu wspomnianych zależności („Bez wolnej Ukrainy, nie ma wolnej Polski”), jak również dynamiki rozwoju sytuacji geostrategicznej w regionie, nie ulega wątpliwości, iż każdy rząd Polski – niezależnie od swojej optyki politycznej, musi w swoje działania na rzecz bezpieczeństwa wpisywać i uwzględniać czynnik „ukraiński”. Zmiany w sytuacji geostrategicznej regionu Środkowoeuropejskiego, wynikające z konfrontacyjnego nastawienia Rosji, sytuację tę potwierdzają. Sytuacja wokół rosyjsko-ukraińskiego konfliktu zbrojnego, paradoksalnie, z jednej strony wpływa na zwiększenie poziom bezpieczeństwa Polski (poprzez zintegrowanie systemu NATO, w dużej mierze odpowiednio do polskich postulatów), z drugiej zaś może - w wymiarze długoterminowym - obniżyć go (zwiększenie potencjału zagrożeń i zakresu jego oddziaływania na Polskę). W tym ostatnim kontekście sytuacja na Ukrainie niesie ze sobą dwie przeciwstawne tendencje, których zakres dominacji jednej nad drugą nie jest jeszcze ostatecznie

określony. Pierwsza tendencja, określa wzrost potencjału zagrożeń w środkowoeuropejskim obszarze geostrategicznym (przekształcenie Ukrainy na trwałe w „bufor”, niekoniecznie stabilny, pozostający w wymuszonej samodzielności obronnej), druga zaś zwiększa potencjał szans, przy jednoczesnym utrzymaniu potencjału zagrożeń i ryzyka (powrót – w porównaniu z okresem sprzed 2014 r. - do dyskusji o systemowej, niekoniecznie instytucjonalnej, integracji Ukrainy z obszarem euroatlantyckim; oraz zwiększenie potencjału obronnego Ukrainy – w zakresie zniechęcania agresora/„przeciwnika” przed agresywnymi, szerokoformatowymi – w sensie militarnym - działaniami). Sytuacja ta, patrząc całościowo, niesie ze sobą szereg wyzwania/dylematów dla polityki bezpieczeństwa RP, odnoszących się zarówno do perspektyw krytyko-, jak i długookresowych. Jednocześnie unaocznia realne możliwości i ograniczenia oddziaływania Polski na sytuację w sferze bezpieczeństwa w środkowoeuropejskim regionie geostrategicznym, co wynika m.in. z małej ilości instrumentów, posiadanych i możliwych do wykreowania przez Warszawę, w obecnej sytuacji międzynarodowej.

*Юлія Дем'янчук
кандидат історичних наук
старший викладач
Харківської державної зооветеринарної академії*

КОНФЛІКТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто особливості сучасних збройних конфліктів, причини їх виникнення і розвитку у контексті глобальних політичних процесів. аналізуються методи регулювання збройних конфліктів та докладніше розглядається один з методів – використання економічних санкцій.

Ключові слова: конфлікти, глобалізація, міжнародні відносини, збройний конфлікт, економічні санкції.

Центральною проблемою теорії міжнародних відносин є проблема міжнародних конфліктів. І це цілком виправдано, якщо

мати на увазі мету, яка об'єктивно стоїть перед усім людством останні десятиліття, - це виживання, запобігання глобальної термоядерної катастрофи. Оскільки будь-яке збройне зіткнення є лише крайнє вираження політичного конфлікту, його вища стадія, остільки вивчення причин конфліктів і способів їх врегулювання, особливо на тих стадіях, коли це ще порівняно легко здійснити, має не тільки теоретичне, а й величезне практичне значення.

Проблема збройних конфліктів є актуальною і займає важливе місце в системі сучасних міжнародних відносин. Особливою рисою сучасних збройних конфліктів є посилення ролі зовнішніх сил та їх вплив на перебіг конфліктів. Актуальність дослідження зумовлена і тим, що більшість збройних конфліктів у світі є відчутними для України, адже Україна поступово стає "ще однією країною", зачепленою війною та конфліктами. За різними даними, у 2014 р. у світі було від 15 до 40 збройних конфліктів, у 2015 — від 14 до 56. [1]. Світ стає все менш безпечним місцем для життя. Більше того — на глобальному рівні немає розуміння, як створити архітектуру миру і безпеки у світі, в умовах якої країни, котрі не володіють ядерною зброєю і правом вето в Раді безпеки ООН, почуватимуться безпечно.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена і відсутністю ґрунтовних досліджень з цієї проблематики. У науковій політологічній літературі вивчення проблеми збройних конфліктів є порівняно новим і в сучасній зарубіжній і вітчизняній політології. Відомі зарубіжні науковці, які аналізують причини збройних конфліктів та способи їх запобігання – З. Бжезінський, Дж. Джоулвен, Г. Кіссинджер, Дж. Кеннан, Дж. Мак-Конелл, Дж. Робертсон, С. Гантінгтон та ін. Серед українських вчених, які аналізують збройні конфлікти – А. Конопляник, С. Попов, В. Юрківський, В. Сліпченко, С. Пашков, В. Толубко та ін. Вагомим внеском у дослідження теорії збройного конфлікту є напрацювання доктора політичних наук Г. Перепелиці [2]. Питання розвитку збройних конфліктів та особливостей їх врегулювання шляхом проведення міжнародних миротворчих операцій досліджують такі українські науковці, як С.О. Акулов, Г.М. Перепилиця, М.Г. Капітоненко, Л. Г. Троцько та ін. Сучасні науковці звертають значну увагу на вивчення особливостей типології конфліктів, розвитку збройних конфліктів, шляхів їх врегулювання, однак

недостатньо уваги надають саме проблемі глобалізації та інтернаціоналізації сучасних збройних конфліктів, що і зумовлює актуальність та важливість цього дослідження.

Західні вчені всебічно досліджували умови, причини і чинники виникнення конфліктів, їх специфіку, стадії розвитку і функції в суспільстві й на основі цього розробили різноманітні типології конфліктів. Особливого поширення набули концепції: „загальної теорії конфлікту ” (К. Боулдінг), „позитивно-функціонального конфлікту ” (Л. Козер), „конфліктної моделі суспільства ” (Р. Дарендорф), „міжнародного конфлікту як особливого роду суспільного конфлікту ” (К. Дойч, К. Мітчелл, Б. Броді, Р. Патнем, М. Херманн), „теорії принципів переговорів ” (Дж. Бертон, Р. Даль, Р. Фішер).

Постання багатополярного світу замість біполярного в умовах глобалізації супроводжується сплеском цілої низки конфліктів. Розвиток цивілізації й усвідомлення людством взаємозалежності і взаємопов’язаності сучасного світу не змогли виключити війни і воєнні конфлікти як засіб силового вирішення міждержавних, релігійних, етнічних та інших протиріч. Вихід з конфліктних ситуацій за допомогою зброї, як не прикро це констатувати, залишається прикметною рисою сучасної епохи [3]. Незважаючи на заборону використання військової сили у міжнародних відносинах, держави досить часто звертаються до неї для вирішення суперечок та конфліктних ситуацій, що виникають між ними. Це стосується й новітньої історії, коли закінчився тривалий період холодної війни та глобальне протистояння двох наддержав. За надзвичайно короткий історичний період відбулося багато значущих подій: розпалися так звана світова системи соціалізму та Організація Варшавського Договору як один зі світових центрів могутності. Сталися масштабні геополітичні зрушення, перегрупування сил, коаліцій, союзів, зміна політичних режимів, утворення нових незалежних держав тощо. Хоча новий світовий перерозподіл практично виключив ризик глобального військового конфлікту, проте різко зросла загроза локальних конфліктів, які переважно мають національні та релігійні відтінки. З початку 90-х років минулого століття спостерігається різке зростання кількості внутрішніх та міжнародних конфліктів, які суттєво дестабілізують світ і

загрожують міжнародній безпеці. Саме за таких складних соціально-політичних та економічних обставин дедалі більше вчених, теоретиків міжнародного права, політиків і дипломатів почали замислюватися над правомірністю та можливостями старих і водночас нових засобів регулювання збройних конфліктів, таких як «втручання з гуманітарною метою», «гуманітарна інтервенція», «військово-силове попередження ескалації конфлікту» тощо.

Аналіз історичного досвіду, сучасних ролі, активних, динамічних процесів, що відбуваються навколо миротворчої діяльності, засвідчив, що миротворчість сьогодні здійснює значний вплив на формування світової системи міжнародних відносин, відіграє провідну роль у превентивному запобіганні, активному врегулюванні та жорсткому стримуванні воєнних конфліктів у «гарячих» точках Планети, є дієвим механізмом підтримання миру та безпеки світового співтовариства на глобальному, регіональному та національному рівнях [4]. Відбувається перехід від силових методів розв'язання міжнародних конфліктів до мирних засобів. На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається глобалізація, відносини між державами набули системного характеру, багатоманітності, вони вже не такі хаотичні й не регламентовані, як це було за часів середньовіччя, коли переважна більшість міжнародних конфліктів вирішувалася силовими методами [5].

В сучасних реаліях зростання конфліктності міжнародних відносин на перший план виходять проблеми міжнародного втручання в конфлікти з метою їх погашення, врегулювання та нівелювання негативних наслідків, оскільки конфлікти несуть в собі загрозу та дестабілізаційний фактор, як для окремих сусідніх держав так і для окремих регіонів. Коли мова йде про невтручання в конфлікт будь кого (окрім його учасників) з метою врегулювання, використовують загальне поняття «третя сторона» [4, с 181]. Одним з методів впливу на країну агресора є застосування санкцій. Застосування економічних санкцій і вплив цього методу на вирішення міжнародних конфліктів потребує більш глибокого дослідження, і на мій погляд є одним з альтернативних напрямків у вирішенні конфліктів. Однак існування подвійних стандартів в застосуванні економічних санкцій представляє найбільшу загрозу для функціонування даного інструменту реагування на міжнародні конфлікти та кризи. Оскільки, не дивлячись на те, що санкції у

порівнянні з військовою інтервенцією вважаються більш м'якими і безкровним примусом до миру, вони все ж частіше не виправдовують надій та створюють негативні міжнародно-політичні наслідки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що навіть стислий аналіз сучасних збройних конфліктів дає змогу стверджувати, що в умовах глобалізації конфлікти створюють значну загрозу людству, вони здатні до швидкої ескалації, перетворення на великомасштабні війни з усіма трагічними наслідками. Тому дуже важливо досліджувати і шукати нові методи врегулювання конфліктів.

1. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є рецепт мирного врегулювання? «Дзеркало тижня. Україна» №17, 13 травня 2016

2. Перепелиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи / Г. М. Перепелиця. – К.: Стилос - ПЦ «Фоліант», 2003. – 256 с.

3. Старушенко Т. Б. Не только тушить, но и предупреждать конфликты / Старушенко Т. 4. Лебедева М. М. Политическое урегулирование конфликтов /

М.М. Лебедева. – М.: Аспект-Пресс, 1999. – 271 с. Б. // Московский журнал международного права. — 1997. — № 1. — С. 29.

5. Никитин А. Международные конфликты и их урегулирование / А. Никитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 2. – Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 26, 2014 133 С. 3–16.

*Dr. Mirosław Habowski
Uniwersytet Wrocławski*

UKRAINA A PROGNOZY ROZWOJU STOSUNKÓW CHIŃSKO - AMERYKAŃSKICH W PRACACH NEOREALISTÓW AMERYKAŃSKICH

Jedną z najważniejszych debat jakie są toczone we współczesnej nauce o stosunkach międzynarodowych jest dyskusja odnośnie perspektyw dalszego rozwoju relacji pomiędzy USA a Chińską Republiką Ludową. Badaczy interesuje między innymi, czy będzie możliwe zachowanie ich pokojowego charakteru. Różnice stanowisk można odnotować nie tylko między poszczególnymi nurtami badawczymi („optymistycznym” liberalizmem, a „pesymistycznym” realizmem), ale także w ich obrębie. Przykładem może być rozbieżność jaka zaistniała wśród neorealistów. Z jednej strony John Mearsheimer na podstawie rozwijanej przez siebie koncepcji neorealizmu ofensywnego prognozuje, iż wzrost potęgi Chin spowoduje przeciwdziałanie ze strony Waszyngtonu, co grozi niebezpieczeństwem wybuchu konfliktu. Inaczej rzecz widzi Charles Glaser – twórca koncepcji realizmu zależnego (contingent realism), który ostatnio przyznaje się do nurtu realizmu defensywnego. Także w tym drugim przypadku prognoza – optymistyczna - jest w dużej mierze konsekwencją założeń teoretycznych.

Według ogólnych założeń teoretycznych Mearsheimera najsilniejsze państwa próbują ustanowić hegemonię w swoim regionie i zapewnić sobie, że żadne rywalizujące z nimi mocarstwa nie dokonają tego samego w swoim regionie. Rywalizacja ta odbywa się w systemie anarchii i niemożności zdobycia pewnej wiedzy na temat przyszłych intencji innych państw. Najlepszym sposobem przetrwania w takim systemie jest być tak silnym jak tylko możliwe w stosunku do potencjalnych rywali. Im silniejsze państwo, tym mniejsze prawdopodobieństwo, że zostanie ono zaatakowane przez inne. Ostatecznym celem jest zdobycie pozycji jedyne go mocarstwa w systemie, jednak współcześnie osiągnięcie pozycji globalnego hegemonia jest niemal niemożliwe: Mearsheimer odmawia takiego statusu także USA, zakładając, że są one jedynie hegemonem regionalnym. Z tezy, iż regionalny hegemon nie chce dopuścić do wyłonienia się równych mu

konkurentów (czyli innych hegemonów regionalnych) wynika, że dąży on do utrzymania innych regionów w stanie podziału pomiędzy kilka mocarstw, tak by współzawodniczyły one ze sobą nawzajem.

Ch. Glaser oprócz poziomu systemu międzynarodowego i wzorców ogólnych wypływających z teorii (l. mnoga) stosunków międzynarodowych postuluje branie pod uwagę, jak przywódcy państw będą dostosowywać się do nowej sytuacji. Zakłada, że może to nawet odegrać większą rolę niż elementy z poziomu systemowego. Stanowczo odrzuca swoisty realistyczny determinizm. Swe rozważania rozpoczyna od przywołania strukturalistycznej tezy, iż nie trzeba szukać wewnętrznych czynników, by wyjaśnić konflikt międzynarodowy. „Rutynowe działania niepodległych państw usiłujących zapewnić sobie bezpieczeństwo w anarchicznym świecie mogą doprowadzić do wojny. Nie zdarza się to w każdym przypadku, wobec czego wyjaśnienie jak poszukujące bezpieczeństwa państwa znajdują się w stanie wojny jest w rzeczywistości czymś w rodzaju zagadki, gdyż można by się spodziewać, że zamiast tego wybiorą współpracę i korzyści płynące z pokoju. Rozwiązanie zagadki leży w koncepcji dylematu bezpieczeństwa – sytuacji, w której wysiłki jednego państwa na rzecz wzrostu własnego bezpieczeństwa redukuje poziom bezpieczeństwa innych państw”.

Konsekwencją uznania przez Mearsheimera dużego prawdopodobieństwa konfliktu amerykańsko – chińskiego jest poszukiwanie przez niego ewentualnych sojuszników przeciwko Pekinowi. Zakłada, że sąsiedzi Chin będą zaniepokojeni wzrostem potęgi tego państwa, co skłoni ich do współpracy z Waszyngtonem. Szczególnie ważna wydaje się mu Rosja. I wydaje się, że tym należy w dużej mierze tłumaczyć stanowisko Mearsheimera wobec kryzysu ukraińskiego. Można je uznać za odnoszące się ze zrozumieniem do stanowiska Moskwy (zob. J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault" *Foreign Affairs*, Vol. 93 No. 5 (September/October 2014), pp. 1-12). Stanowi to znaczącą zmianę w stosunku do artykułu Mearsheimera z 1993 r. pod tytułem „The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent” (*Foreign Affairs*, Vol. 72, No. 3 (Summer 1993), pp. 50-66), w którym wprost uznawał za błędne stanowisko amerykańskiego prezydenta B. Clintona namawiającego władze ukraińskie do wyrzeczenia się broni atomowej. Mearsheimer polemizował ze stanowiskiem, że Europa będzie bardziej stabilna, jeżeli Rosja będzie

jedynym nuklearnym sukcesorem ZSRR. Twierdził, że zachowanie przez Ukrainę broni nuklearnej jest konieczne dla zachowania pokoju pomiędzy Rosją a Ukrainą. Inaczej Ukraina nie będzie się w stanie przeciwstawić znacznie silniejszej Rosji. Był o tym tak głęboko przekonany, że nie wierzył – jak się okazało błędnie – iż naciski na Ukrainę, by przekazała pozostającą pod jej kontrolą broń nuklearną państwu, którego najbardziej się obawia, będą skuteczne. Zmiana stosunku do relacji ukraińsko – rosyjskich świadczy o silnym determinowaniu przez strukturę systemu międzynarodowego stosunku Mearsheimera do poszczególnych państw. Wydaje się, że nie jest on efektem osobistego stosunku do obu znajdujących się obecnie w konflikcie państw, ale konsekwencją pojawienia się w międzyczasie wzrastającej potęgi chińskiej.

*Наталія Шаленна
кандидат політичних наук,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ РЕФЕРЕНДУМ У ТУРЕЧЧИНІ 2017 РОКУ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Референдум щодо внесення змін до конституції, який відбувся 16 квітня 2017 р., без сумніву можна зарахувати до знакових в історії сучасної Турецької Республіки. Незважаючи на те, що процес конституційних реформ у країні триває вже понад 30 років і прийняття рішень з цього приводу через всенародне голосування не є чимось новим, саме останній референдум спричинив справжній ажіотаж у середовищі міжнародних політичних аналітиків і привернув увагу лідерів провідних держав світу.

Пакет змін, за який нещодавно проголосувала більшість турків, містить надважливі положення, що безпосередньо стосуються правового закріплення зміни форми державного правління з парламентської на президентську. Президент Республіки після обрання вже у 2019 році отримає практично всі основні повноваження у сфері керівництва державою, а саме: зберігаючи свою партійну приналежність, він виконуватиме водночас функції

прем'єр-міністра і глави держави, формуватиме кабінет міністрів, набуде права призначення осіб на ключові пости у судовій галузі, оголошення надзвичайного стану, ін.

Нова турецька система влади, яку буде сформовано у найближчі роки, не має аналогів у світі, однак експерти вже вказують на дисбаланс між різними гілками влади через владні повноваження, які отримує турецький президент, відповідно до нового конституційного пакету. На практиці це може означати ще більше зміцнення позицій владної Партії справедливості та розвитку (ПСР), а також самого Р. Т. Ердогана, якого вважають основним (чи не єдиним) претендентом на пост глави держави у 2019 р. Внесення згаданих конституційних поправок, очевидно, спрямоване на забезпечення повної монополізації влади Ердоганом і ПСР через її легалізацію. А це складає загрозу для подальшого функціонування демократичних інститутів у Туреччині й ускладнює і без того непросту ситуацію у турецькому громадянському суспільстві.

Явка виборців як на території Туреччини (87.45%), так і за її межами (44.6%) була досить високою, що свідчить про активну громадянську позицію турків. Однак, результати референдуму вказали на поляризацію поглядів громадян держави, адже розрив між тими, хто підтримав зміни (51.41%), і тими, хто виступив проти (48.59%), дуже незначний [1]. Особливо несподіваним став результат голосування у Стамбулі й Анкарі, населення яких не підтримало внесення змін до конституції.

Позиція турецького населення, демонстрована на референдумі, зовсім не випадкова. Політика ПСР, що вже 15 років поспіль користується значною підтримкою і перемагає на виборах усіх рівнів, є вкрай неоднозначною. З одного боку, починаючи з 2002 р., Туреччина демонструє стабільний поступ у економічному плані, активно впроваджує реформи у різних галузях, послідовно реалізовує зовнішньополітичні ініціативи. З іншого – дедалі очевиднішими стають ознаки авторитаризації влади, підпорядкування політики не державним інтересам, а амбіціям і корисливим планам окремої групи осіб, що перебувають при владі; масового характеру набувають випадки порушення прав людини, що виявляються у переслідуванні будь яких проявів інакодумства. У зовнішній політиці спостерігається дистанціювання держави від її

західних партнерів, що більше, відносини Туреччини з ЄС та США набувають все більш антагоністичного характеру, про що свідчать численні заяви на високому рівні. Такі тенденції, разом із громадським невдоволенням від подій червня 2013 р. і липня 2016 р., спричиняють зростання антиурядових та антипрезидентських настроїв у значній частині турецького суспільства. Очевидно, щоб перемогти на президентських виборах 2019 р. й отримати нові повноваження демократичним і законним шляхом, Р. Ердогану доведеться внести серйозні корективи у здійснення передовсім внутрішньої політики. Тому, яким чином запрацює нова система і які це матиме наслідки для Туреччини, покаже час.

Турецька Республіка залишається стратегічним партнером України, незалежно від рівня її демократичності. Внутрішньополітична ситуація в Туреччині не матиме прямого впливу на Україну, однак, слід звернути увагу на те, як саме вона позначиться на зовнішній політиці держави. Для нас важливими є прогнози щодо подальшого розвитку відносин Турецької Республіки з її традиційними партнерами: США, країнами ЄС, РФ. Будь-яке віддалення Анкари від західних партнерів означатиме її зближення з Москвою, що зовсім не відповідає інтересам українського уряду. На даному етапі, незважаючи на всю складність відносин з ЄС, турецький уряд продовжує декларувати пріоритетність проєвропейського та євроатлантичного напрямів своєї зовнішньої політики. Однак, існують реальні тенденції до їх перегляду. Для України вкрай важливо, щоб новостворений консолідований державний апарат Туреччини (незалежно від партійної приналежності) працював на користь подальшого розвитку українсько-турецького співробітництва і реалізації спільних взаємовигідних ініціатив.

Література:

1. У Туреччині опублікували остаточні підсумки конституційного референдуму [Електронний ресурс] // День. – 27 квітня 2017. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/uk/news/280417-uturechchyni-opublikuvaly-ostatochni-pidsumky-konstytuciynogo-referendumu>.

*Mgr. Yuliya Lesyk
Zakład Badań Wschodnich
Instytut Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Wrocławski*

ROSYJSKO-UKRAIŃSKA WOJNA INFORMACYJNA

Od momentu przewrotu politycznego na Ukrainie, a więc od przełomu 2013/2014 roku, Federacja Rosyjska rozpoczęła aktywne działania informacyjne, dyskredytujące nowy rząd ukraiński. Całość można określić wojną informacyjną, będącą jedynie jednym z elementów działań podjętych przez rząd rosyjski wobec Ukrainy. Najważniejszym celem pozostaje wywarcie wpływu na jak największą liczbę osób, podatnych na wpływy propagandy medialnej. Działania należące do miękkiej siły decydują w znacznej mierze o nastawieniu ludności, zamieszkującej terytoria objęte na chwilę obecną działaniami zbrojnymi. Najważniejsze pytanie badawcze, na które należy odnaleźć odpowiedź brzmi: „Dlaczego Ukraina od początku wojny na Donbasie przegrywa tzw. wojnę informacyjną z Federacją Rosyjską?”. Niniejsze wystąpienie skupiać się będzie na przejawach rosyjsko-ukraińskiej wojny informacyjnej. Autorka spróbuje określić elementy i strategie, stosowane przez oba państwa. Opiszcie również przyczyny porażki Ukrainy na tym polu.

*Iryna Kukharuk
Instytut Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Wrocławski*

DYPLMACJA KULTURALNA UKRAINY

W 2004 roku Unia Europejska powiększyła się o kolejne 10 państw, wśród których znalazły się kraje Europy Środkowej i Wschodniej. Długi proces akcesji poprzedzały jeszcze dłuższe akcje dyplomatyczne, mające na celu przede wszystkim zbudowanie pozytywnego wizerunku, a w późniejszym terminie zarządzanie reputacją. W osiągnięciu tego celu

istotną rolę odegrała dyplomacja publiczna oraz dyplomacja kulturalna w szczególności. Państwa aspirujące do UE próbowały nawiązać kontakt i doprowadzić do dialogu z opinią publiczną stałych członków stowarzyszenia. Dobrym przykładem mogą tu być Węgry, Łotwa, Czechy czy też Polska, ponieważ każde z państw przyczyniło się do powstania na własnym terytorium instytucji odpowiedzialnych za promocję kultury i historii: Centrum Wizerunku Kraju na Węgrzech oraz Instytut Łotewski na Łotwie w 1998 roku, Instytuty Polskie przed 1989 rokiem.

Ukraina nie stała się wyjątkiem, walcząc o swoje miejsce w europejskiej wspólnocie. Państwo próbuje stać się pełnoprawnym członkiem UE, ale dopiero niedawno zaczęło uświadamiać sobie siłę potencjału kulturowego i wykorzystywać kulturę jako narzędzie do osiągnięcia celów polityki zagranicznej. Bardzo dobrym aktualnym przykładem jest referendum w Holandii, w którym Holendrzy mieli się wypowiedzieć za lub przeciwko podpisaniu umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z UE. 6 kwietnia przy ponad 30 % frekwencji 61 % wyborców zdecydowało się na odpowiedź „nie”. Niewątpliwie można dyskutować na temat wszystkich możliwych przyczyn zaistniałej sytuacji, ale jedna z nich jest zbyt oczywista, żeby o niej nie powiedzieć od razu: władze Ukrainy zbyt późno dostrzegły rolę kultury w polityce zagranicznej.

Na potrzeby tej pracy zostało wykorzystane podejście, w którym dyplomacja kulturalna jest jednym z elementów dyplomacji publicznej, a jej działania wspierają projekty przygotowane głównie dla promocji gospodarczej i turystycznej państwa. Z kolei dyplomację publiczną – termin wprowadzony do polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych przez Beatę Ociepkę – ostatnia zdefiniowała „jako dwustronną, dialogową formę politycznego komunikowania międzynarodowego, skierowaną do publiczności z granicą, realizowaną dzięki pośrednictwu środków przekazu i poprzez kanały bezpośrednie. Jej celem jest kształtowanie lub wspieranie pozytywnego wizerunku kraju, społeczeństwa za granicą, w tym – przez wpływanie na opinię publiczną – kształtowanie pozytywnych postaw wobec kraju nadawcy. Tak rozumiana dyplomacja publiczna ma ułatwiać realizację celów polityki danego kraju w środowisku międzynarodowym”.

W porównaniu do takich państw jak Francja, Wielka Brytania czy Niemcy, w Ukrainie dosyć późno zaczęto mówić o dyplomacji publicznej oraz kulturalnej. Kraje Europy Zachodniej i częściowo

Europy Wschodniej o wiele szybciej odnalazły duży potencjał w aparacie dyplomatycznym i zasobach kulturalnych. Lata powstania instytucji kulturalnych oraz ich ilość na dzisiaj mówią same za siebie: 1883 rok – Alliance Francaise, obecnie w 135 państwach; 1934 rok – British Council, w ponad 100 krajach; 1938 rok – Instytut Goethego, 136 placówek; albo nawet 10 bułgarskich instytutów kultury czy 15 rumuńskich. A jak wygląda obecna sytuacja Ukrainy?

Dopiero w grudniu 2015 roku MSZ Ukrainy powiększyło się o jeden dodatkowy dział – Zarządzanie dyplomacją publiczną; natomiast prace nad stworzeniem instytutu zajmującego się w przyszłości dyplomacją kulturalną trwają do dziś. Z powyższego wynika, że pojęcie dyplomacji kulturalnej, jak też publicznej, jest dla Ukrainy odnośnie nowe, a opracowaniem strategii mających na celu stworzenie pozytywnego wizerunku państwa za granicą i w późniejszym terminie zarządzania nim nikt na poważnie się nie zajmował. Podstawowymi organami władzy wykonawczej mniej lub bardziej odpowiedzialnymi za promocję Ukrainy i jej kultury za granicą są w pierwszej kolejności Ministerstwo Spraw Zagranicznych i w mniejszym stopniu Ministerstwo Kultury. Po przebadaniu głównych obowiązków i zadań ostatniego, nasuwają się wnioski, że Ministerstwo Kultury jest organem bardziej odpowiedzialnym za to, co się dzieje wewnątrz państwa, koordynuje on działalność jednostek kulturalnych, zajmuje się organizacją wydarzeń na terytorium Ukrainy. Natomiast to Ministerstwo Spraw Zagranicznych zabezpiecza planowanie i realizację polityki państwa w relacjach międzynarodowych.

Placówkami dyplomatycznymi reprezentującymi MSZ są ambasady oraz konsulaty. W Polsce jest ich 14: jedna ambasada, dwa konsulaty generalne i jeden konsulat oraz dziesięć konsulatów ze statusem honorowego: Ambasada Ukrainy w Rzeczypospolitej Polski w Warszawie, Konsulat Generalny Ukrainy w Krakowie, Konsulat Generalny Ukrainy w Lublinie, Konsulat Ukrainy w Gdańsku, Konsulat Honorowy Ukrainy w Bydgoszczy, Konsulat Honorowy Ukrainy w Łodzi, Konsulat Honorowy Ukrainy w Tarnowie, Konsulat Honorowy Ukrainy we Wrocławiu, Konsulat Honorowy Ukrainy w Zielonej Górze, Konsulat Honorowy Ukrainy w Przemyślu, Konsulat Honorowy Ukrainy w Poznaniu, Konsulat Honorowy Ukrainy w Rzeszowie, Konsulat Honorowy Ukrainy w Chełmie i Konsulat Honorowy Ukrainy w

Szczecinie.

Placówki dyplomatyczne w postaci ambasady oraz konsulatów zazwyczaj odgrywają jedną z kluczowych ról w polityce zagranicznej państwa, a konsulatory Ukrainy w Polsce szczególnie. Polska zawsze była i ciągle pozostaje jednym czy nie najważniejszym kierunkiem dyplomacji publicznej i kulturalnej, a Polacy – docelową grupą odbiorców. Liczba oficjalnych organów to bardzo podkreśla. Dla porównania w USA oraz Niemczech, które w komunikacji strategicznej Ukrainy zajmują również priorytetowe miejsca, możemy mówić o czterech w Ameryce i odpowiednio pięciu placówkach dyplomatycznych w Niemczech.

Wracając do Polski, można zauważyć, że zapotrzebowanie na tematykę ukraińską w ostatnich czasach wzrosło. Dlaczego? Główna przyczyna kryje się w samych Ukraińcach, których liczba w ciągu ostatnich kilku lat wzrosła nawet 10-krotnie. W pierwszej kolejności na początku pobytu w Polsce potrzebują wsparcia ze strony ojczystego państwa w sprawach związanych z legalizacją pobytu, pracy itd. Chcą czuć się bezpiecznie i dlatego konsulat jest jedynym oficjalnym łącznikiem z Ukrainą. Po oswojeniu się jednak również stają się docelową grupą, do której skierowana ma być dyplomacja kulturalna Ukrainy.

Zauważalne jednak jest, że ukraińskie konsulatory w Polsce rzadko się angażowały w rozwój relacji z Ukraińcami tutaj przebywającymi oraz koordynacją wydarzeń kulturalnych, co niewątpliwie było ich obowiązkiem. Często tę rolę spełniali osobni wolontariusze albo organizacje społeczne zainteresowane w promocji państwa i nawiązaniu relacji i z obywatelami Ukrainy mieszkającymi w Polsce, i również z ludnością tubylczą. Ostatnie dosyć ważne wydarzenia – staranie się o członkostwo w UE, Euromajdan 2013 oraz wojna trwająca od 2014 roku na Wschodzie Ukrainy, migracja do Polski – skłaniają ku myśli, że znaczenie ukraińskich placówek dyplomatycznych warto przededefiniować. Aby sprawdzić, czy i jak się zmieniła w ciągu ostatnich kilku lat aktywność tych placówek, będą prześledzone najważniejsze akcje, których organizatorem albo współorganizatorem, koordynatorem był konkretny konsulat. W tym celu zostaną sprawdzone strony internetowe konsulatów oraz ich aktywność w sieciach społecznościowych (np. Facebook), co pozwoli uzyskać niezbędną informację dotyczącą organizowanych akcji o tematyce ukraińskiej.

Zaplanowane jest również spotkanie z Ambasadorem Ukrainy Andrijem Deszczycią, podczas którego dowiemy się, jaką strategię dyplomatyczną wybrało sobie MSZ Ukrainy na najbliższe lata i jakie są plany jej realizacji w Polsce. Praca będzie też wzbogacona o liczne przykłady wydarzeń z zakresu dyplomacji kulturalnej i wypowiedzi osób związanych z tą sferą działalności.

Do najważniejszych pytań tego artykułu, na które zostanie podjęta próba odpowiedzi, należą:

- Czym w przypadku Ukrainy jest dyplomacja kulturalna?
- Jaką rolę w dyplomacji kulturalnej odgrywają dziś konsulaty Ukrainy - na przykładzie Polski?
- Co stało się głównym powodem założenia działu Zarządzenie dyplomacją publiczną i trwających prac nad powstaniem Instytutu Ukrainy po tylu latach zwlekania?

*Оксана Кушита,
Анета Лех-Дебера
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

УКРАЇНА І НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Події останніх років на сході нашої держави чітко окреслили формат співпраці України з міжнародними організаціями та іншими міжурядовими інституціями. Після недотримання країнами підписантами Будапештського меморандуму основних його пунктів, а саме гарантування безпеки нашої держави, єдиним шляхом для нас залишається поглиблення співпраці з тими структурами, які в безпековому форматі залишаються найвпливовішими на сьогодні. Пріоритетною для нас є тісна взаємодія з НАТО із перспективою подальшого вступу в дану організацію. Ця взаємодія розцінюється як невід'ємний елемент європейської інтеграції України. Неможливо розвивати євроінтеграційний процес, не поглиблюючи партнерство з НАТО, що залишається головною інституцією європейської безпеки.

Політичний і практичний вимір співпраці України і Альянсу спрямований на забезпечення безпеки та оборони нашої держави, виходячи з необхідності нейтралізації вже існуючих та потенційних загроз національним інтересам України.

Зараз багато хто сприймає НАТО тільки як військову організацію. Насправді Альянс виконує набагато ширші функції, які важливі для України. Відколи вибухнула російсько-українська криза, НАТО послідовно дотримувалася чіткої позиції на підтримку суверенітету і територіальної цілісності України, засуджуючи незаконну і нелегітимну анексію Криму Росією і виступаючи проти насильства і небезпеки на сході України, спричинених Росією і підтримуваними нею сепаратистами, водночас проголошуючи цілковиту підтримку суверенітету і територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів. [2]

Крім політичних заяв на саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року та під час Варшавського саміту в липні 2016 року і підтримки в дипломатичному руслі (постійно діючі Комісії Україна – НАТО, тощо) для нас Альянс це потужня практична допомога в оборонній сфері не тільки фінансова (заснування 5 Цільових фондів для постійної допомоги в галузі кіберзахисту, медичної реабілітації поранених, матеріально-технічному забезпеченні та стандартизації різних військових формувань України тощо), але і консультативна (Комплексна програма допомоги, Варшавський саміт НАТО 2016), направлена на використання теоретичного і практичного досвіду НАТО для повного реформування Збройних сил України і в цілому військово-оборонного комплексу нашої держави. Співпраця з НАТО з перспективою членства це також вихід на нові ринки збуту озброєнь країн - членів НАТО та ЄС, доступ до новітніх технологій за спільного виробництва, додаткові можливості модернізації і диверсифікації власного військового арсеналу. Враховуючи той факт, що НАТО об'єднує технологічно розвинені держави, для України відносини з Альянсом - це співпраця і в науково-технічній, економічній, соціальній сферах тощо.

На сьогодні активна співпраця з НАТО є лише стимулюючим фактором для проведення внутрішніх політичних і соціально-економічних реформ усіх сфер суспільного життя, гармонізації законодавства з правовими нормами та демократичними принципами країн - членів НАТО, прискорення трансформації

збройних сил України, установлення цивільного демократичного контролю над оборонним та безпековим секторами держави.

Водночас ідею з референдумом, яку висунув президент П. Порошенко, можна розцінювати і як частину доволі тонкої політико-дипломатичної гри українського керівництва, покликаної посилити позиції України на міжнародній арені та розширити поле допустимих для неї компромісів у міжнародних переговорах з нагальних на сьогодні безпекових питань. Проте у нас реалізується правильна політична лінія, вважає глава правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. Україна активно розвиває співпрацю з Альянсом, наближається до його стандартів. І при цьому, не будучи членом організації, отримує безліч речей, які зазвичай надаються тільки членам НАТО. Експерт називає це неформальним або неофіційним вступом у НАТО, без статусу члена.[1]

Гібридний характер агресії РФ проти України довів, що військова сила не відіграє винятково вирішальну роль, а отже, протидія такій агресії має бути комплексною, із застосуванням широкого спектра засобів військового і невійськового характеру. Тому крім багатонаціональних навчань, які повинні пройти в Україні у 2017 році на базі Яворівського полігону (Львівська область), в акваторіях Чорного моря, на військових аеродромах ЗСУ, поглиблюється комунікативна співпраця в галузях інформаційної безпеки, кібербезпеки, наукових і новітніх технологій, енергетичної безпеки і стратегічних комунікацій.

На думку переважної більшості українців (у 2016 році близько 50-60% нашого населення є прихильниками співпраці з даною міжнародною організацією), саме вступ до НАТО гарантуватиме нам безпеку, адже це не лише військова, а й військово-технічна та інша підтримка країни з боку Альянсу. Тому подальший рух України до повної взаємосумісності з НАТО в умовах міжнародної та регіональної безпекової обстановки, що склалася на цей час справді виглядає безальтернативним.

*Наталія Горін,
кандидат економічних наук, доцент,
Соломія Огінок,
кандидат економічних наук,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО- ТЕХНОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

На сучасному етапі розвитку людства міжнародна екологічна безпека є одним з визначальних компонентів розвитку міжнародних політичних, правових та економічних відносин. Екологічний чинник справляє суттєвий вплив на національну безпеку взагалі і геополітичну безпеку зокрема, набуває все більш інтенсивного впливу на прийняття рішень та визначення напрямків діяльності інституцій на усіх рівнях: глобальному, регіональному, наднаціональному, національному та навіть корпоративному.

Вперше на глобальному рівні екологічну безпеку як складову системи міжнародної безпеки було визнано Генеральною Асамблеєю ООН у 1986-87 роках. Відтоді відзначається всепланетарне зростання екологічних загроз, що змушує як уряди окремих держав, так і міжнародні організації шукати шляхи та інструменти протистояння геоекологічним та пов'язаним з ними геополітичним та гео економічним викликам. Все більшої актуальності набуває співробітництво в галузі охорони довкілля, економічної та екологічної безпеки, внутрішньої єдності урядових та неурядових інституцій усіх рівнів для сприяння обміну знань і навичок, оскільки забезпечення екологічної безпеки та перехід до сталого розвитку потребує глибокого аналізу різних аспектів еколого-інноваційної практики з метою забезпечення взаємного вирішення сучасних проблем, зокрема економічних криз, зміни клімату та деградації навколишнього середовища.

Важливим інструментом забезпечення міжнародної екологічної безпеки та складовим елементом сталого розвитку суспільства є екологізація, яка розглядається багатьма вченими як процес постійних і послідовних перетворень в економіці країни з метою

забезпечення покращення та/або збереження якості довкілля за допомогою зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Тому сьогодні як провідні наукові школи, так і уряди країн, міжнародні організації та представники бізнесу беруть курс на екологічне оздоровлення окремо взятих національних економік та на екологізацію світової економіки в цілому.

Хоча серед складових процесу екологізації виділяють економічні, адміністративні, управлінські, правові та інші заходи підвищення ефективності використання природних ресурсів та охорони довкілля, провідна роль належить саме інноваційно-технологічним, до яких належать впровадження таких груп екологобезпечних технологій:

- впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- впровадження мало-та безвідходних технологій;
- впровадження технологій використання й утилізації відходів;
- впровадження технологій з виробництва альтернативних джерел енергії та палива.

Взаємодія національних економік у глобалізованому середовищі зумовлює спільне впровадження змін, які повинні відбутися в політиці держав та суспільних інституцій щодо забезпечення екологічної безпеки та спільний пошук і напрацювання шляхів та інструментів стимулювання розробки і впровадження екологобезпечних технологій, які допоможуть віддалити дефіцит ресурсів і екологічні катастрофи.

За даними Світового банку [1], у глобальному масштабі викиди вуглекислого газу – основного парникового газу і драйвера зміни клімату – збільшилися на 60% – з 22,4 млрд метричних тон у 1990 році до 35,8 млрд у 2013 році. Зростання викидів CO₂ та інших парникових газів сприяло підвищенню середньої глобальної температури на близько 0,8 градусів за Цельсієм порівняно з доіндустріальним періодом.

Зміна клімату вже впливає на кожну країну на всіх континентах через зміну пір року і погодних умов, підвищення рівня моря, створюються істотні ризики для сільського господарства, водопостачання, виробництва харчових продуктів, екосистем, енергетичної безпеки та інфраструктури. Продовження зростання викидів парникових газів призведе до подальшого потепління і змін

клімату, що згідно аналізів Світового банку вже до 2030 року може спричинити зростання бідності на 100 млн. населення планети.

Впровадження еколого-інноваційних технологій є особливо актуальним й для України, оскільки в нашій державі склалася надзвичайна ситуація із забезпеченням екологічної безпеки, адже майже 15% території, на якій проживає понад 10 млн. населення, перебуває у критичному екологічному стані, а рівень забрудненості довкілля набагато перевищує середньоєвропейський. За даними експертів [5], в Україні найвищий в Європі рівень розораності земель, споживання водних ресурсів, вирубування лісів. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря становить понад 130 кг на душу населення, що в кілька разів перевищує зазначений показник у розвинутих країнах світу. Значна частина водних об'єктів втратила природну чистоту, порушена їх здатність до самоочищення, адже часто обсяг скидання забруднених вод у річки перевищує обсяг природного стоку. Водні об'єкти забруднені сполуками важких металів, азоту, сульфатами, нафтопродуктами і фенолами. Витрати свіжої води на одиницю випущеної продукції в Україні перевищують аналогічні показники у Франції в 2,5 рази, а у Німеччині та Великобританії – у 4,3 рази. На сьогодні у державі накопичено понад 35 млрд. тонн відходів, 17% її території зазнає підтоплення та понад 18% вражено інтенсивною ерозією.

Негативне антропогенне навантаження на довкілля, зокрема забруднення останнього промисловими підприємствами, особливо гірничо-видобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетичного сектору має значний зменшувальний вплив на тривалість життя населення, яке в Україні також є найнижчий в Європі і становить в середньому близько 66 років (дл порівняння: у Швеції – 80, у Польщі – 74 роки).

На жаль, за рівнем впровадження еколого-інноваційних проєктів Україна, знаходиться далеко позаду провідних країн світу. Наприклад, за індексом екологічної ефективності (EPI – Environmental Performance Index) [2] у 2016 р. Україна посідала 44 позицію зі 180 обстежених країн, а за індексом екологічної демократії (EDI – Environmental Democracy Index [3]), який базується на аналізі та оцінюванні екологічного законодавства у обстежуваних країнах, – 28 місце серед 70 країн.

Основними напрямками розвитку інноваційно-технологічної

складової екологічної безпеки на національному рівні, а відтак і включення у систему міжнародної безпеки, повинні стати:

- програми стимулювання впровадження екологічно безпечних технологій та природоохоронних систем, екологічно ефективних методів організації виробництва;

- програми державної фінансово-кредитної допомоги для проектів з впровадження останніх світових інноваційно-технологічних новинок в галузі охорони довкілля, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів на підприємствах усіх галузей економіки, розвиток екологічно безпечних видів транспорту;

- стимулювання впровадження інноваційно-технологічних проектів, спрямованих на зменшення рівня забруднення довкілля: зменшення викидів парникових газів, забруднюючих речовин, стоків, відходів господарської діяльності зниження рівня шумового та електромагнітного забруднення тощо;

- налагодження ефективного екологічного контролю за діяльністю суб'єктів господарської діяльності з метою управління техногенним навантаженням та раціональним використанням природних ресурсів, розвиток державної системи моніторингу довкілля;

- підвищення вимог щодо забезпечення екологічної безпеки;

- гармонізація національного законодавства з міжнародними вимогами та стандартами, прийняття і виконання зобов'язань згідно міжнародного законодавства у сфері екологічної безпеки.

На нашу думку, забезпечення міжнародної екологічної безпеки повинно відбуватися спільними зусиллями всіх країн за рахунок узгоджених дій та пріоритетів екологізації глобальної економічної системи за рахунок впровадження екологічних інноваційних принципів, норм, правил та виробничих технологій.

Список використаної літератури

1. 2017 Atlas of Sustainable Development Goals [Electronic resource] - Access mode: <http://datatopics.worldbank.org/sdgtlas/SDG-13-climate-action.html>

2. Environmental Democracy Index. [Electronic resource] - Access mode: <http://www.environmentaldemocracyindex.org/rank-countries#3>.

3. Environmental Performance Index. [Electronic resource] - Access mode: <http://epi.yale.edu/data>.

4. Грищенко В.Ф. Особливості державного управління експортно-імпорнтним потенціалом регіону з урахуванням вимог екологічної безпеки / В.Ф.Грищенко, О.Ю.Древаль, І.В.Грищенко // Матеріали конференції «Наукові та практичні аспекти модернізації державної влади в умовах глобалізації суспільства». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://me.fem.sumdu.edu.ua/ru/conf_arh_005.htm

5. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року. № 880 від 17.10.2007 // Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=95215363>

*Piotr Krzysztof Marszałek
Doktor habilitowany, adiunkt,
Instytut Studiów Międzynarodowych,
Uniwersytet Wrocławski.*

THE COMMANDER IN CHIEF OF THE ARMED FORCES AT THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE THIRD REPUBLIC OF POLAND

System bezpieczeństwa narodowego okreśłany bywa jako skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa. Zazwyczaj stanowi odzwierciedlenie organizacji konkretnego państwa. Nabiera też z reguły cech zindywidualizowanych. Należy bowiem pamiętać, że każde państwo charakteryzuje się swoją specyfiką wynikającą z tradycji i dziedzictwa historycznego, usytuowania geopolitycznego, ukształtowanego ustroju politycznego i społeczno-gospodarczego, a także dorobku intelektualnego i materialnego narodu. Istotnym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego jest podsystem kierowania zbudowany z organów władzy publicznej i kierowników jednostek organizacyjnych wykonujących zadania z zakresu bezpieczeństwa narodowego. W gronie

tym szczególna rola przypada naczelnemu dowódcy sił zbrojnych, który w czasie wojny dowodzi wojskami oddanymi mu do dyspozycji w celu odparcia agresji. Wykonywane zadania kształtowane są w zależności od tego czy związane są z obroną własnego terytorium w wymiarze narodowym, czy też z operacją obrony w wymiarze sojuszniczym.

*Бригіда Кужняк
др. габ. завідувач кафедри міжнародного права
Ягеллонського університету
Ігор Земан
канд. юрид. наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, ЯК ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне право у другій половині ХХ ст. зуміло досягнути справжнього прориву у вдосконаленні багатьох своїх галузей та інститутів. Ключовим напрямком розвитку стало розроблення правових механізмів захисту прав та свобод людини.

У сучасному світі часом складається парадоксальна ситуація, коли не дивлячись на високі стандарти життя у багатьох країнах світу, люди досі зіштовхуються з первісними питаннями рівності, захисту своєї честі та гідності. Сучасне міжнародне право виділяє вже три покоління розвитку прав людини: громадянсько-політичні, економічні, соціальні, культурні та колективні. Часто трапляються випадки, коли через різного роду лиха та катастрофи в певних регіонах простежується повернення на нижчий щабель розвитку згаданих поколінь прав людини. Напевне, наглядним прикладом нестабільності та відносності розвитку прав людини послужить наявність таких особливих категорій людей, як біженці та внутрішньо переміщені особи.

Термін біженці, який ми використовуємо сьогодні був сформований у Конвенції про статус біженців 1951 р. та Протоколі

щодо статусу біженців 1967 р. Основне положення цих документів щодо наявності обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань внаслідок критеріїв раси, релігії, громадянства, соціальної групи, політичних поглядів знаходячись за межами своєї країни і не маючи її захисту було імplementоване чи не у всіх національних правових системах.

Через кілька десятиліть внаслідок численних внутрішньодержавних заворушень, конфліктів, природних та техногенних катастроф, виникла потреба реагування міжнародної спільноти на проблеми захисту прав осіб, які не покидали межі своєї держави і формально не втратили її захисту та підтримки. Так виник термін – внутрішньо переміщені особи.

Дотримання захисту такої категорії було доручено спеціально створеному Представнику Генерального Секретаря ООН стосовно прав людини внутрішньо переміщених осіб. Згодом цю інституцію було трансформовано у Спеціального доповідача ООН стосовно прав людини внутрішньо переміщених осіб. Так почав діяти незалежний експерт, який відповідно до свого мандату проводить роботу з підвищення ефективності міжнародного реагування на проблему внутрішнього переміщення. В своїй роботі він серед іншого користується керівними принципами щодо внутрішнього переміщення від 1998 р., які хоча й належать до норм м'якого права, однак все більше імplementуються в національне законодавство багатьох країн.

Керівні принципи подають типове визначення внутрішньо переміщених осіб, як осіб, які були змушені покинути своє місце проживання у результаті збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Хоча самі керівні принципи не можуть перешкодити виникненню нових вимушених переселенців, однак вони є своєрідним нагадуванням державам в тому, що їх діяльність підлягає нагляду.

Визначення, подане Керівними принципами було запозичено та відображено у Рекомендаціях Комітету Міністрів РЄ щодо внутрішньо переміщених осіб та у відповідній пояснювальній записці до документу.

Якщо у випадку з біженцями практично кожна країна має спеціальний закон або окремий розділ закону присвячені питанням

захисту прав біженців, то ситуація з правовим захистом вимушених переселенців є іншою. Законодавство по цьому питанню приймають вже після виникнення проблеми і Україна тут не є винятком. На початку 2014 р. у зв'язку з розгортанням російсько-українського збройного конфлікту у державі з'явилися внутрішньо переміщені особи. Лише після цього уряд та парламент України розробили відповідні правові механізми їх захисту. Значну консультативну допомогу в цьому процесі надали Спеціальний доповідач ООН стосовно прав людини внутрішньо переміщених осіб та Ради Європи. Сьогодні в Україні діє проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні» мета якого полягає в комплексному огляді норм міжнародного права стосовно внутрішньо переміщених осіб та оцінці сучасних змін національного законодавства у цьому напрямку.

Детальна увага до проблеми українських вимушених переселенців не є штучно створеною. Станом на березень 2017 р. в Україні налічувалось більше 1 600 000 внутрішньо переміщених осіб це при загальній кількості населення близько 45 000 000 осіб.

Основні ключові досягнення української влади полягають у розробці досить ефективної правової бази захисту власних громадян постраждалих внаслідок збройного конфлікту.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 2014 р. дає чітке визначення цієї категорії осіб на основі Керівних принципів 1998 р. та гарантує захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання. Закон містить гарантії соціального захисту такої категорії громадян та право на безоплатне тимчасове поселення.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» наголошує на приналежності окупованих територій Україні та поширенню національного законодавства на ці простори. Цей закон також захищає від негативних правових наслідків примусової зміни громадянства для жителів Криму. В нормативно-правовому акті наголошується, що такий факт не є підставою втрати українського громадянства.

Численні підзаконні нормативно-правові акти забезпечують

порядок отримання грошової допомоги, вироблення посвідчень внутрішньо переміщених осіб та систему пільг цій категорії людей.

Більше того, в умовах продовження бойових дій на сході, Україна перебуває на останній стадії затвердження безвізового режиму з Європейським Союзом. Це є прямим доказом не тільки формального виконання численних критеріїв Плану дій щодо лібералізації з ЄС візового режиму, але й практичної його реалізації, зокрема у сфері безпеки кордонів та високих стандартів дотримання прав людини.

Перелічені аргументи доводять вдалі кроки України у формуванні механізмів захисту вимушених переселенців згідно з критеріями Керівних принципів 1998 р. Це доводить той факт, що держава не усувається від допомоги такій категорії населення у дуже не простий час і прагне це робити згідно норм та принципів сучасного міжнародного права.

Сергій Белай

*доктор наук з державного управління,
старший науковий співробітник*

Сергій Годлевський

Національна академія

Національної гвардії України

УРАХУВАННЯ ДОСВІДУ ЖАНДАРМЕРІЇ ФРАНЦІЇ ТА РУМУНІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ФУНКЦІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Наразі в Україні відбувається реформування і становлення сектору безпеки і оборони та його важливої складової – системи правоохоронних органів та формувань. Події останніх років змусили докорінно змінити роль і місце Національної гвардії України (НГУ) в секторі безпеки і оборони. Поряд з розширенням правоохоронних функцій, великого значення у діяльності новоствореної структури набули суто військові функції. Щоб бути спроможною виконувати широкий перелік військових завдань в зоні АТО, було значно посилено бойовий потенціал гвардії, відновлені частини і з'єднання оперативного призначення. Значне

посилення бойового потенціалу НГУ за окремими показниками можливостей наблизило її до Збройних Сил України.

Враховуючи, що НГУ займає проміжне становище між правоохоронними органами та військовими силами України, здійснює як правоохоронні, так і військові функції, є підстави стверджувати про унікальність цього військово-правоохоронного формування.

Якщо з місцем і роллю НГУ як саме військового формування держави все більш-менш зрозуміло, то з реалізацією правоохоронних функцій виникає низка невирішених питань. Наприклад: чи вистачає повноважень та можливостей у НГУ для реалізації покладених Законом про НГУ правоохоронних функцій?

У будь-якій державі правоохоронна система умовно може бути розділена на «поліцію» і «жандармерію». «Поліція» призначена для боротьби з загальнокримінальною злочинністю (включаючи замах на приватну власність), «жандармерія» – для боротьби з масовими заворушеннями (у всіх сенсах, включаючи замах на конституційні основи і соціальну стабільність). Співвідношення між «поліцією» і «жандармерією» – це, власне, основна характеристика державної політики в цій сфері.

З європейського досвіду, таке розмежування можливо проводити таким чином:

1) за територіальним принципом: поліція у великих населених пунктах, гвардія – у позаміській зоні. Обидві структури входять до складу МВС. Такий підхід вимагає, щоб НГУ мала повністю весь перелік повноважень. В умовах України такий підхід є не доцільним через історичні передумови створення гвардії на базі внутрішніх військ МВС перш за все як військового формування з правоохоронними функціями на відміну від поліцейських воєнізованих формувань Європи;

2) розподіл сфер та керівних ролей за існуючими в законодавстві адміністративно-правовими режимами: звичайної обстановки мирного часу; надзвичайної ситуації мирного часу, антитерористичної операції мирного часу; правового режиму надзвичайного та воєнного стану.

Другий варіант вбачається більш прийнятним з огляду на внутрішньополітичну та економічну ситуацію в державі, що

вимагає мати у розпорядженні влади підготовлену мобільну силову структуру, здатну швидко відновити правопорядок і соціальну стабільність, в тому числі і в декількох регіонах країни одночасно.

Показовим є досвід Румунії, пострадянської країни, де війська внутрішньої безпеки (подібні до радянських внутрішніх військ) були реформовані з використанням радницької допомоги французів.

Статус Румунської жандармерії – поліцейське воєнізоване формування. Поряд з подібним до НГУ завданнями щодо забезпечення правопорядку під час масових заходів та ліквідація масових заворушень, румунські жандарми мають адміністративні права з накладування штрафів, приймати заяви від потерпілих, діють самостійно в окремих районах населених пунктів, проводять комплексні оперативно-профілактичні відпрацювання. Таким чином, реально займаються захистом прав і свобод громадян, не потребуючи при цьому допомоги поліції, через що не сприймаються населенням як суто військові.

Значну частину Румунської жандармерії складають мобільні підрозділи, які можуть діяти автономно на будь-якому напрямку, значно підвищена роль і права самостійно приймати рішення командирів ескадронів.

При цьому, одним з найактуальніших питань, яке потребує нормативного врегулювання, вважаємо є розширення прав НГУ, пов'язаних з адміністративним припиненням.

Ще одною неврегульованою проблемою для якісного виконання НГУ завдань є порядок і своєчасність надання дозволу на групове застосування заходів фізичного впливу, спеціальних заходів і вогнепальної зброї у конкретній ситуації. Досвід свідчить, що командири бояться брати відповідальність і приймати таке рішення, що суттєво впливає на ефективність виконання завдань. Тому для керівництва силами охорони правопорядку під час ліквідації масових заворушень, за вдалим досвідом Франції, пропонується введення інституту префектів, які безпосередньо знаходячись в місці виконання завдань, матимуть право письмово надавати дозвіл на застосування сили. Необхідно забезпечити їх відповідну підготовку спільно з командирами підрозділів сил охорони правопорядку. Це дозволить підвищити відповідальність органів державної влади і покращити демократичний цивільний контроль з боку суспільства. цілому достатньо для виконання завдань.

*Dr. Tomasz Szyszlak
Uniwersytet Wrocławski, Polska.*

REGULACJE DOTYCZĄCE POLICJI W POROZUMIENIACH KOŃCZĄCYCH WEWNĘTRZNE KONFLIKTY ETNICZNE W EUROPIE. WNIOSKI I REKOMENDACJE DLA UKRAINY

Zmierzch dwubiegunowości w Europie oznaczał prawdziwą eksplozję etniczności w państwach wielonarodowych, bez względu czy znajdujących się we wschodniej czy w zachodniej części Starego Kontynentu. Na nowo pojawiły się nacjonalizmy, ktrye komunizm w państwach demokracji ludowej, i obawy przed nim – w krajach przed „żelazną kurtyną”, zamroziły na kilkadziesiąt lat. Nacjonalizmy stały się wprost najlepszymi ideologiami zastępczymi, jakie kiedykolwiek wymyślono, na nowo budującymi więzi pomiędzy członkami danego narodu, odwołującymi się przy tym do wspólnego pochodzenia i relacji pokrewieństwa. W sytuacji transformacji politycznej i socjalno-ekonomicznej, dochodziło do pauperyzacji społeczeństwa. Winnych doszukiwano się „poza własną rodziną”, a także poza własnym narodem.

Przedmiotem analizy w referacie jest kwestia funkcjonowania formacji policyjnych w nowej rzeczywistości, po konfliktach etnicznych (etnoreligijnych), ktrye na przełomie XX i XXI w. trapiły Bośnię i Hercegowinę, Macedonię czy Wielką Brytanię i Irlandię Północną. W każdym z opisywanych trzech przypadków mieliśmy do czynienia z konfliktami, w ktrych silnie obecne było zagadnienie etniczności, natomiast policję wykorzystywano jako narzędzie jednej ze stron siłowego regulowania przebiegu konfliktu. Stąd też, kiedy już doszło do zawierania porozumień pokojowych, kwestie związane z reorganizacją struktur policyjnych i dostosowaniem ich do wielokulturowości społeczeństwa, stały się jednym z kluczowych zagadnień.

Najprawdopodobniej nie inaczej będzie rywnież w przypadku zakończenia konfliktu w Donbasie. Doświadczenia międzynarodowe pokazują, że jedynie sprawne instytucje bezpieczeństwa są w stanie zapewnić stabilność w sytuacji pokonfliktowej. Celem wystąpienia jest także ukazanie wniosków i rekomendacji w tym zakresie możliwych do zastosowania na wschodniej Ukrainie.

Інна Погорелова
кандидат історичних наук, доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені В.Гетьмана»

ПІВНІЧНОКОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА В АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИНАХ: СУЧАСНІ БЕЗПЕКОВІ РЕАЛІЇ

З 90-х рр. ХХ ст. міжнародне співтовариство на чолі зі США не може вирішити північнокорейську ядерно-ракетну проблему. Ядерні випробування та амбіції Північної Кореї (спроби створення міжконтинентальної балістичної ракети) демонструють слабкість режиму нерозповсюдження, загрожують регіональній стабільності та глобальній безпеці.

США і Китай як провідні країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, зацікавлені у збереженні миру, стабільності та без'ядерного статусу Корейського півострову про що неодноразово заявляли. Разом з тим, кожна з держав наполягала на своїй «дорожній карті» вирішення питання, як наслідок - нескоординована позиція, що давала Пхеньяну і додатковий час, і можливість для дипломатичного маневрування, в результаті чого ядерна проблема лише загострилась.

Адміністрація Б.Клінтона проводила двосторонні переговори з КНДР і готова була до нормалізації відносин з нею за умови ліквідації ядерної та ракетної програми. Адміністрація Дж.Буша-молодшого відмовилась від прямих переговорів з Пхеньяном, намагалася ввести додаткові санкції та створити міжнародну коаліцію для здійснення тиску на КНДР. У квітні 2003 р. Китаю вдалося умовити США і Північну Корею розпочати тристоронні переговори (США, КНДР, КНР), які були розширені до шестистороннього формату. Вашингтон сподівався, що багатосторонній підхід дозволить ізолювати Північну Корею, але Китай й інші країни (Росія, Республіка Корея) закликали США до компромісів, «гнучкої політики», формулі «заморожування в обмін на компенсацію» тощо. Переговори виявились неефективними, прогресу досягти не вдалося.

Зовнішньополітичний курс адміністрації Б. Обама щодо

Північної Кореї, який базувався на концепції «стратегічного терпіння» або «тиску і стримування без переговорів» так само позитивних результатів не дав. Нинішня республіканська адміністрація на чолі з Д. Трампом оголосила КНДР «загрозою №2» після ІГЛу, вказавши, що ера «стратегічного терпіння» закінчилась і США будуть «прагнути до миру через силу»; а також, що Білий дім розглядає всі варіанти для денуклеаризації Північної Кореї [1]. 27 квітня 2017 р. Вашингтон підтвердив намір посилити економіко-політичний і дипломатичний тиск на Пхеньян, щоб примусити його до переговорів.

Відкритим залишається питання чи зможе республіканська адміністрація знайти компроміс (спільний підхід) з КНР у врегулюванні північнокорейської проблеми, адже як показав історичний досвід, без Китаю вирішити ядерну проблему є надзвичайно складно. Президент Трамп неодноразово заявляв, що розраховує на вплив Китаю у вирішенні цієї проблеми, оскільки Північна Корея багато в чому залежить від КНР. США і раніше неодноразово справедливо наголошували, що Пекін має серозні важелі впливу на КНДР, однак не використовує їх повною мірою. Республіканська адміністрація намагається домовитися про спільні політичні кроки з Пекіном, зокрема, і під час офіційного візиту голови КНР Сі Цзіньпіна у США (6-7 квітня 2017 р.) однією з основних тем була ядерна програма Північної Кореї. Пізніше держсекретар США Р.Тіллерсон зазначив, що Пекін і Вашингтон домовилися розширити співпрацю і працювати з міжнародним співтовариством, щоб переконати КНДР мирним шляхом вирішити проблему і відмовитися від збройних програм [2]. З іншого боку, президент США у соціальних мережах заявляє, що готовий вирішити проблему КНДР і без участі Китаю [3].

Офіційний Китай наголошував і наполягає на дипломатичному розв'язанні північнокорейської проблеми. Саме через китайський чинник США не могли довгий час запровадити проти КНДР економічні санкції (зокрема, у травні 1993 р., квітні 2004 р. Китай не підтримав резолюції Ради Безпеки ООН щодо санкцій проти КНДР). Так само, США не здатні цілком ізолювати КНДР від зовнішнього світу через позицію Китаю. За часів президентства Буша-молодшого, коли США обговорювали силовий

варіант вирішення ядерної проблеми (бомбардування ядерних об'єктів КНДР) керівництво КНР запевнило Пхеньян про підтримку й обіцяло надати військову допомогу КНДР, якщо вона стане жертвою агресії з боку США і Республіки Корея.

Зазначимо, що лише після того, як КНДР вперше (жовтень 2006 р.) провела випробовування ядерної зброї керівництво КНР засудило вчинок Пхеньяна і передало питання у РБ ООН для його вирішення. В 2013 р. КНР вперше запровадила торгові санкції проти КНДР, з 2017 р. припинила закупівлю північнокорейського вугілля, у квітні 2017 р. повідомила про готовність ввести власні санкції проти КНДР, якщо країна продовжить ядерні випробування. Проте, чи цього достатньо?

Відстоювання КНР своїх принципів у розв'язанні північнокорейської ядерно-ракетної проблеми було активним чинником впливу на корейську політику як демократичних, так і республіканських адміністрацій США й на сьогодні залишається вагомим «стримуючим» фактором. Можливість для вирішення північнокорейської кризи дипломатичним шляхом є, але для цього необхідна скоординована політика, а тиск на КНДР з боку Китаю і США має бути таким, щоб змусити Пхеньян відмовитися від ядерної програми, або хоча б заморозити свої ядерні й ракетні випробування.

Список літератури:

1. М.Пенс: епоха стратегічного терпіння до КНДР закінчилась [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1659166-m-pens-epokha-strategichnogo-terpinnya-do-kndr-zakinchilas>
2. US, China agree on North Korea nuclear threat, Tillerson says [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edition.cnn.com/2017/04/10/politics/us-aircraft-carrier-korea/>
3. North Korea is looking for trouble... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/851767718248361986>

*Ph.D. Anna Uminska-Woroniecka
Assistant Professor
University of Wrocław*

DYPLOMACJA AKTORÓW SUBPAŃSTWOWYCH: MIAST I REGIONÓW - STUDIUM PRZYPADKU WROCŁAWIA I DOLNEGO ŚLĄSKA, DOŚWIADCZENIA DLA UKRAINY?

Dynamiczne zmiany, tak strukturalne, jak i o charakterze epizodycznym, czy przejściowym nie zmieniły istoty i podstawowego celu dyplomacji, którym w ogólnym rozumieniu pozostaje utrzymywanie stosunków, z wykorzystaniem pokojowych środków, między międzynarodowymi aktorami, w zasadniczym stopniu – między państwami. Złożony charakter współczesnej dyplomacji, kształtowany jest przez zmiany systemu stosunków międzynarodowych: procesy globalizacji i regionalizacji, które oddziałują na zakres podmiotowy, struktury i formy współczesnej dyplomacji. Wśród podmiotów współczesnej dyplomacji lokowane są coraz szersze grupy podmiotów m.in. organizacje międzynarodowe, aktorzy sub-państwowi, którzy pomimo braku kluczowego atrybutu państw – suwerenności, uczestniczą w stosunkach międzynarodowych, dzięki wykształconym praktykom, normom i regułom. Wymiar regionalny i lokalny współczesnej dyplomacji warunkowany jest czynnikami o charakterze wewnętrznym, w przypadku Polski zasadniczą rolę odgrywają zachodząca w latach 90-tych ub. wieku demokratyzacja, a także decentralizacja, które doprowadziły do ukształtowania trójstopniowego podziału terytorialnego państwa. Dodatkowo dyplomacja aktorów subpaństwowych wynika z procesu uwewnętrzniania polityki zagranicznej (domestication), inaczej zacierania granic między kwestiami polityki wewnętrznej i zagranicznej, społecznienia polityki zagranicznej, przejawiającego się w zaangażowaniu podmiotów pozarządowych w proces kształtowania, a przede wszystkim realizacji polityki zagranicznej, wreszcie internacjonalizacji spraw powierzanych kompetencjom jednostek lokalnych i regionalnych np. ochronie środowiska, pomocy cudzoziemcom.

Celem prowadzonych rozważań jest analiza regionalnego oraz metropolitalnego wymiaru współczesnej dyplomacji z zastosowaniem

studiów przypadków: miasta Wrocławia i województwa Dolnośląskiego. Przyjmując założenie o złożonej strukturze współczesnej dyplomacji, dyplomacja miast i regionów, pozostając jednym z jej wymiarów, polega na zarządzaniu stosunkami o charakterze międzynarodowym pomiędzy podmiotami niesuwerennymi. Oznacza to, że jakkolwiek nie posiadając suwerenności miasta i regiony, dysponują trzema atrybutami: terytorium, ludności i wyodrębnionej struktury władzy, co w konsekwencji umożliwia im utrzymywanie międzynarodowych stosunków ze swoimi zagranicznymi odpowiednikami.

Ористлава Сидорчук

*к. держ. упр., доцент, докторант Львівського регіонального
інституту державного управління НАДУ
при Президентіві України*

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ДОМІНАНТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Соціальна домінанта в сучасних умовах набуває все більшого значення, перетворюючись на найважливішу складову державної політики забезпечення національної безпеки на всіх рівнях розвитку суспільства. Соціальна безпека є одним із пріоритетів, який визначає напрям цієї політики на коротко- та довгострокову перспективу.

Право на соціальну безпеку лежить в основі правових систем більшості країн світу і гарантує кожному індивіду, незалежно від віку і працездатності, мінімальну суму коштів, необхідних для придбання основних товарів і послуг [1]. Такі гарантії регулюються правовими нормами низки міжнародних актів. Зокрема, у Загальній декларації прав людини зазначено, що «кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення та на здійснення необхідних для підтримки її гідності й вільного розвитку її особистості прав в економічній, соціальній та культурній сферах через національні зусилля та міжнародне співробітництво та відповідно до структури та ресурсів кожної держави» [2].

Загалом, в міжнародних актах питанню соціальної безпеки і соціального захисту громадян приділяється багато уваги, і цей факт

впливає на рівень соціальної безпеки в розвинутих країнах. Проте поряд із цим на соціальну безпеку впливає значна кількість чинників іншого характеру. В першу чергу мова йде про демографічні зміни, які лежать в основі трансформаційних змін в соціальній політиці держави. Також в світі збільшується тенденція переходу від соціального захисту до надання соціальних послуг – такі зміни в переважній більшості спостерігаються в розвинутих країнах. Важливого значення набуває релігія, принципи якої тісно зв'язані з соціальними послугами та соціальною безпекою. І насамкінець варто згадати про культурні чинники, які є базою культурного розвитку суспільства і, як наслідок, підвищення рівня соціальної безпеки населення.

Врахування зазначених чинників допомагає вирішувати проблеми, які існують в громадянському суспільстві. Разом з тим, в Україні існує багато невирішених питань, які потрібно врегулювати у напрямі підвищення рівня соціальної безпеки. Потребує особливої уваги екологічна ситуація, внаслідок якої зростає ймовірність зростання катастроф природного та техногенного характеру. Зростає потреба підвищення рівня національної конкурентоспроможності в сфері використання інтелектуальних ресурсів. Посилюється необхідність вжиття посиленних заходів протидії міжнародній злочинності, масовим захворюванням та епідеміям, а також негативному впливу зовнішніх інформаційних джерел з інших держав. Крім того, слід враховувати недосконалість правової бази, яка стосується соціальної безпеки, несприятливе політичне середовище, кризову ситуацію в сфері соціально-економічного розвитку, що формує комплекс загроз для національної та соціальної безпеки.

У напрямі підвищення рівня соціальної безпеки в Україні необхідно звернути увагу на удосконалення системи соціальних стандартів. Соціальні стандарти представляють соціальні й фінансові норми та нормативи, відповідно до яких можна визначити структуру й обсяг бюджетних витрат [3]. Ці стандарти повинні бути закладені в основу державної політики забезпечення національної безпеки, адже впровадження ефективної системи державних соціальних стандартів забезпечує умови динамічного розвитку суспільства і визначає позитивні зміни людського потенціалу

населення.

В умовах децентралізації та реформування інститутів державного управління потрібно ставити акцент на впровадженні ефективної системи надання соціальних послуг, які є важливим інструментом забезпечення соціальної безпеки.

Ризики національної безпеки існують у всіх її сферах – воєнній, державній, економічній, інформаційній, науково-технічній, екологічній, політичній та соціальній, але саме соціальна сфера національної безпеки є відповідальною за єдність, консолідацію, згуртованість суспільства, його міцну громадянську позицію і повинна своїми стратегічними пріоритетами та діями залучати інші сфери національної безпеки до зменшення загроз національної безпеки у соціальній сфері, оскільки вона пов'язана з існуванням та розвитком найбільш цінного багатства країни – людини, її життя та здоров'я. Саме у свідомості людини формується цінність національної єдності, згуртованості та консолідації суспільства, активної участі особистості як суб'єкта суспільних відносин в управлінні країною.

Отже, виведення українського суспільства на новий етап розвитку, який забезпечуватиме стійке зростання можливе через глибокі структурні зміни та активну й послідовну соціальну політику, яка гарантує соціальну безпеку в державі. Підвищення соціальних стандартів, надання соціальних послуг та забезпечення належного рівня соціальної безпеки є ключовим завданням державної політики, реалізація якої повинна гарантувати підвищення якості життя та добробуту населення.

Список літератури:

1. What is the Human Right to Social Security? [Electronic Resource]. – Open mode : <https://www.nesri.org/programs>.
2. Universal Declaration of Human Rights [Text] // International Human Rights Law Selected Documents. Europa-Institut of Saarland University. – Verlag Alma Mater, Saarbrucken, 2015. – P.17-22.
3. Беляєв О.О. Соціально-економічна безпека : навч.посіб. / О.О. Беляєв, Л.П. Бортнікова, В.І. Кириленко та ін. – К. : КНЕУ, 2010. – 316 с.

*Dr. Marcin Szydzisz
Uniwersytet Wrocławski, Poland*

ASPIRACJE PALESTYŃCZYKÓW WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Artykuł będzie próbą opisania palestyńskich dążeń, przede wszystkim pragnienia zbudowania własnego państwa. Autor będzie się starał się odpowiedzieć na pytanie, na ile jest możliwe spełnienie tych postulatów.

W artykule zostaną zaprezentowane zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne uwarunkowania, które wpływają na możliwość realizacji palestyńskich postulatów. Obecnie palestyńska administracja jest podzielona. Na Zachodnim Brzegu Jordanu rządzi Fatah z Mahmudem Abasem – partia uważana za umiarkowaną. W Strefie Gazy władzę sprawuje radykalny Hamas. Ta dwuwładza nie służy sprawie palestyńskiej.

Także nie sprzyja jej sytuacja zewnętrzna. W Izraelu rządzi prawica, która jest niechętna jakimkolwiek ustępstwom wobec Palestyńczyków. Nowa administracja amerykańska również nie daje nadziei na szybkie spełnienie palestyńskich postulatów. Republikański Donald Trump jest zdecydowanie proizraelski. Palestyńczycy mogą liczyć na wsparcie na forum ONZ oraz na pomoc innych państw muzułmańskich, ale niepewna sytuacja w regionie powoduje, że dla społeczności międzynarodowej, w tym również dla krajów muzułmańskich, zdecydowanie ważniejsze jest uregulowanie sytuacji w Syrii i uporanie się z własnymi wewnętrznymi problemami, niż wspieranie palestyńskich aspiracji.

Wszystko to powoduje, że utworzenie palestyńskiego państwa wciąż jest bardzo mało prawdopodobne.

Prof. Dr. hab. Maciej Mroz
Instytut Studiów Międzynarodowych UW

UKRAINA I POLSKA W OBLICZU NOWYCH WYZWAŃ W DZIEDZINIE WSPYŁPRACY WIELOSTRONNEJ I BEZPIECZEŃSTWA

Zwycięstwo w 2015 roku prawicowej koalicji wyborczej, powstałej wokół Prawa i Sprawiedliwości, przyniosło ze sobą poważne, na niektórych płaszczyznach wręcz zasadnicze zmiany, zarywno w kwestii optyki, treści, jak i priorytetów polityki zagranicznej Polski. Zjawisko to ma także miejsce w relacjach z Ukrainą. Punkt ciężkości polityki zagranicznej Polski w regionie środkowo-europejskim przesuwa się w stronę projektowanego, w kolejnej już odsłonie na przestrzeni minionego stulecia, *Międzymorza*, z ambicjami zajęcia przez Polskę pozycji regionalnego lidera.

Dotychczasowy model relacji polsko-ukraińskich dobiega końca, a nowy znajduje się w fazie *in statu nascendi*. Zasadnicza sprzeczność podstawowych interesów Kijowa i Warszawy sprowadza się do tego, że podczas gdy Ukraina szuka sposobów na integrację i potrzebuje silnej Europy oraz *ipso facto* wzmocnienia wspólnoty europejskiej, Polska pod rządami koalicji skupionej wokół PiS kroczy coraz śmielej w stronę eurosceptycyzmu i podważania spójności Unii Europejskiej, chociaż wahadło europejskiej polityki po wyborach w Austrii, Holandii, a zwłaszcza we Francji w 2017 r. ponownie wychyla się w stronę centrum. Dzisiejsza Polska, odwracając się plecami od europejskiego twardego jądra, a zatem od Niemiec i Francji, przestaje być także atrakcyjnym partnerem dla Ukrainy, która z kolei widząc słabnącą pozycję Polski zacieśnia związki z Berlinem.

*Ольга Близняк
аспірантка кафедри країнознавства
Національного університету
"Острозька академія"*

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У 2009 р. Європейський Союз (далі – ЄС) запропонував новий формат відносин для Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України. Ця ініціатива отримала назву Східне партнерство. Головною метою Східного партнерства є посилення процесів демократизації в країнах Східної Європи та Південного Кавказу, надання їм допомоги у здійснюваних ними процесах модернізації і встановленні верховенства права, для подальшого наближення цих країн до стандартів ЄС.

Основними цілями Східного партнерства стати:

- розвиток і підтримка тісних добросусідських відносин та демократії;
- співпраця в економічній сфері (створення економічного союзу між учасниками та зон вільної торгівлі з ЄС);
- енергетична безпека;
- лібералізація візового режиму;
- зменшення конфліктогенності регіону та запобігання потенційним конфліктам;
- боротьба із незаконною міграцією, корупцією та співпраця з питань охорони навколишнього середовища.

Східне партнерство, відповідно до своїх засад, реалізовується на двох рівнях: двостороння співпраця та багатостороннє співробітництво, на принципах умовності і диверсифікації. Це означає, що країни отримують допомогу в залежності від їх зусиль на шляху адаптації до стандартів ЄС та «вихідних показників».

Головні питання в рамках Східного партнерства, проблеми та перспективи подальших дій, традиційно обговорюються на самітах, які проводять раз на 2 роки, а їх рішення відображаються у підсумкових деклараціях.

Аналізуючи період реалізації проекту, можна зробити висновки, що є низка проблем, які впливають на його успішність. Їх можна

класифікувати на дві групи: зовнішні та внутрішні.

До перших слід віднести позиції окремих впливових країн ЄС (Німеччини, Франції, вплив на ЄС з боку політики нової адміністрації США тощо). Ці країни, будучи впливовими гравцями на міжнародній арені, послідовно втілюють свої власні інтереси, почасти імітуючи зацікавленість проблемами країн, охоплених Східним партнерством.

Яскравим прикладом цього можуть слугувати санкції проти Росії після початку збройного конфлікту в Україні. Об'єднана Європа стривожено обговорювала порушення принципів міжнародного права Російською Федерацією, наголошувала на необхідності запровадження жорстких санкцій щодо останньої та впровадила їх, але тепер низка країн ЄС, зокрема й з близького до конфлікту регіону Центрально-Східної Європи, виступає проти їх продовження через небажання терпіти економічні збитки від цих санкцій.

Відчутними є політичні амбіції щодо країн Східного партнерства з боку Росії з усіма наслідками таких амбіцій. У цьому ключі важливим фактором є те, що господар Кремля, готовий використовувати військовий потенціал своєї країни у зовнішній політиці, а особливо, щодо країн пострадянського регіону, які розглядає як "исконно русские территории".

Вагомим чинником ефективності Східного партнерства є фінансування. Головними донорами проекту є: Європейський інститут сусідства і партнерства - ENPI, Європейський банк реконструкції та розвитку - ЄБРР та Європейський інвестиційний банк - ЄІБ. З вказаних джерел фінансується п'ять флагманських ініціатив, таких як: управління кордонами, охорона природного середовища, підтримка малих і середніх підприємств, енергетичний напрямок та напрям з подолання наслідків катастроф.

Наразі можна говорити, що фінансування є слабким місцем проекту. Якщо порівнювати обсяги фінансової допомоги за період 2007-2013 рр., то країни Східного партнерства разом отримали майже 330 млн. євро, тоді як країни середземноморського регіону більше 800 млн. євро [1, с. 88]. Після 2013 р. ситуація з обсягами фінансування принципово не змінилась. Показовим є той факт, що в рамках іншого фінансового інструменту ЄС, який не призначений для Східного партнерства, а саме Інструменту передвступної

допомоги (ІРА), за період 2007-2013 рр. лише Туреччина отримала майже 700 млн. євро, а країни - кандидати з Західних Балкан 750 млн. євро. Цей факт яскраво демонструє преференції провідних країн ЄС. Крім того, слабким місцем проекту є непропорційність фінансової допомоги, яка розподіляється серед країн Східного партнерства. Так, найбільшу частину коштів із загального бюджету із розрахунку на душу населення, направлено для Молдови та становить 16 євро. Другу позицію займає Вірменія - 13 євро, для Грузії виділяють 9 євро, для України - 3 євро, а Білорусь отримує 2 євро. Ці показники, на наш погляд, не є справедливими, оскільки здійснені Україною реформи не співставні із ситуацією у Білорусі, хоча фінансування мало чим відрізняється. Вірменія теж не є лідером в інтеграційних реформах, але майже лідирує у фінансуванні. Це, власне, ставить під сумнів принцип ЄС щодо своїх партнерів "більше за більше". Важливо, що виділені фінансові ресурси не завжди використовуються у повному обсязі та на реальні потреби самими розпорядниками коштів.

До зовнішніх факторів варто віднести відсутність чіткої мотивації для країн Східного партнерства у вигляді можливості набуття членства в ЄС. Наразі "інтеграція без членства" не є поштовхом до ефективних реформ, а впровадження із кожною країною Плану дій (Дорожніх карт) для надання перспективи членства, може принципово змінити ситуацію та стати потужним стимулом для країн, охоплених Східним партнерством [2.]. В іншому випадку, проект з часом стане аморфним.

Важливим етапом на шляху до інтеграції мають стати угоди про асоціацію. Серед країн Східного партнерства Україна, Молдова, Грузія вже підписали такі угоди і лише Білорусь, Вірменія та Азербайджан ще не виконали поставлені перед ними умови. У двосторонньому вимірі співпраці з ЄС важливим механізмом є лібералізація візового режиму. У цьому ключі найбільші досягнення свого часу продемонструвала Молдова, бо для її громадян ЄС скасував візовий режим у 2014 р. З 2017 р. безвізовий режим діє для Грузії, а 6 квітня Європейський парламент проголосував за скасування віз для України. З Азербайджаном підписана угода про спрощення візового режиму, а Вірменія підтримує постійний діалог з ЄС щодо лібералізації. У такому принциповому аспекті не

досягнуто конкретики з Білоруссю, зважаючи на авторитарний режим О. Лукашенка.

До групи внутрішніх факторів, які, на наш погляд, є на заваді успішної реалізації проекту можна віднести:

- слабку та не завжди послідовну політику в інтеграційному напрямку у країнах-партнерах;
- недовіра політичних еліт у пострадянських країнах, їх корумпованість та приналежність до бізнесових кіл тощо.

Не можна залишати поза увагою і те, що країни Східного партнерства мають багато відмінностей. Йдеться про:

- різницю у розмірах, демографічних, ресурсних, економічних показниках та рівнях добробуту;
- типи політичних систем, рівень відкритості до контактів із зовнішнім середовищем, рівень успішності своїх політичних еліт;
- різні історичні, культурні, релігійні та ментальні традиції тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що існує низка проблем, пов'язаних із реалізацією Східного партнерства. Тому, принципово важливо, щоб до їх вирішення долучились у повній мірі країни Східного партнерства та ЄС. Важливим аргументом для поглиблення подальшої співпраці має бути бажання сповідувати демократичні цінності та дбати про безпеку і стабільність у Європі.

Джерела та література:

1. Мільчарек Д. Східний вектор зовнішньої політики ЄС: Здобутки та проблеми / Д. Мільчарек, О. Барбурська. – Львів: Растр-7, 2016. – 156 с.

2. Сидорук Т. Східне партнерство ЄС в сучасних реаліях: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/skhidne-partnerstvo-jes-v-suchasnikh-realijakh-problemi-i-p/>

*Mgr. Michał Włodarczyk,
Instytut Studiów Międzynarodowych UW.*

PERSPEKTYWY KONCEPCJI MIĘDZYMORZA WE WSPÓŁCZESNYM SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA EUROPY ŚRODKOWEJ

Ze względu na duże znaczenie idei Międzymorza w polityce zagranicznej obecnego polskiego rządu, prelegent skupia się na przybliżeniu tej koncepcji. Zaczynając od nakreślenia rysu historycznego, który opisuje najwcześniejsze próby stworzenia środkowoeuropejskiego sojuszu państw, od polityki jagiellońskiej po koncepcję Rzeczypospolitej Trojga Narodów (po unii hadziackiej), a szczególnie skupiając się na latach międzywojennych w XX wieku, kiedy Międzymorze było silnie promowana przez Józefa Piłsudskiego i jego popleczników.

Wskazane zostają przyczyny, dlaczego nie udało się zawiązać ściślejszej współpracy ówczesnych państw, a przyczyny te zostają następnie zestawione z obecną sytuacją polityczną Europy, szczególnie w kontekście istnienia takich organizacji jak NATO, Unia Europejska czy mniej formalna Grupa Wyszehradzka.

Przedstawione zostają teraźniejsze działania rządu w sprawie stworzenia nowoczesnej wersji Międzymorza (nazywanego obecnie „Trójmorzem”), a także znaczenie, jakie ma ta koncepcja dla Polski, politycznie i wizerunkowo.

Podobnie jak w przypadku działań zmierzających do zawiązania Międzymorza przed wojną, oceniona zostaje skuteczność współczesnych prób reaktywacji tego projektu w sytuacji różnicy interesów poszczególnych państw. Postulowane zostaje oddzielenie analizy samej celowości powołania takiego systemu sojuszy od sposobów, w jaki chce się go stworzyć.

*Mgr. Marlena Janiga
Instytut Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Wrocławski*

ZJAWISKO NAJEMNICTWA PODCZAS WOJNY NA UKRAINIE

Najemnictwo jest zjawiskiem towarzyszącym konfliktom zbrojnym od zarania dziejów. Wraz z upływem lat najemnictwo zmieniało swoją formę działania. Najemnicy nie tylko brali bezpośredni udział w konfliktach zbrojnych, ale również dostarczali różnego rodzaju pomoc stronom uczestniczącym w danym konflikcie. Ich zaangażowanie zawsze było rezultatem chęci wzbogacenia się. Należy podkreślić, że w świetle prawa międzynarodowego wszelkie przejawy najemnictwa są zabronione. W związku z tym lukę po najemnictwie wypełniły prywatne firmy wojskowe, które do dzisiaj nie zostały prawnie uregulowane. Od rozpoczęcia działań zbrojnych na terenie Ukrainy zaobserwowano obecność nielegalnych najemników, jak również prywatnych firm wojskowych, których pomoc ma przynieść zwycięstwo stronie, dla której pracują. Zaangażowanie najemników i kontraktorów wzbudza wiele kontrowersji na arenie międzynarodowej, jednocześnie komplikując wojnę rosyjsko-ukraińską. Obecność najemników przejawia się głównie w bezpośrednim udziale w walkach, natomiast kontraktorzy w dużej mierze oferują usługi logistyczne oraz szkoleniowe.

*Максим Прихненко
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

ЛІДЕРСЬКИЙ ДОСВІД ТОНІ БЛЕРА: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ В РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Україна займає доволі вигідне географічне та геополітичне положення на карті світу. Знаходячись між «Заходом» і «Сходом», маючи виходи до морів, володіючи «газовою трубою», будучи історично та культурно афілійованою до ключових європейських

гравців, на перший погляд, держава повинна займати провідну роль у зовнішньополітичному житті континенту. Але, не дивлячись на ці «бонуси», зовнішньополітичний курс незалежної України постійно демонстрував свою розбалансованість і реакційність, які проявлялись у намаганні сліпо слідувати у фарватері політичного курсу зацікавлених у співробітництві акторів міжнародних відносин замість визначення та відстоювання власної зовнішньополітичної моделі, заснованої на національних інтересах, певному прагматизмі, збалансованості пріоритетних векторів, національній ідентичності і гідності тощо.

На наш погляд, в першу чергу, ця проблема пов'язана із відсутністю на чолі держави саме лідера, а не керівника. Лідера, який би був вірний своїм принципам та ідеям, який здатний впроваджувати системні зміни, навіть якщо вони несуть шкоду його політичному рейтингу.

В контексті зазначеної проблематики цікавим є досвід еволюції зовнішньополітичного курсу Великої Британії, а саме моделі зовнішньої політики, впровадженої Тоні Блером. Авжеж, політичне, соціальне, економічне і культурне середовище, а також політичні традиції держав є, більшою мірою, такими, що не можна порівняти. Але не дивлячись на всі ці розбіжності, Британія, як і Україна, в процесі свого розвитку проходила етапи, в яких державі доводилося переосмислювати «умови та правила гри» нової системи міжнародних відносин і розбудовувати зовнішньополітичний курс держави на нових принципах, засадах, пріоритетах, тощо.

В першу чергу необхідно звернути увагу на *відсутність чіткої візії й ідеологічного базису в процесі розробки зовнішньополітичного курсу України*. Авжеж, голова держави, представники уряду і парламенту та інші високопосадовці, починаючи з 2004 року заявляють про пріоритетність євроатлантичного, а пізніше європейського напрямку політики та акцентують на необхідності вступу до ЄС (розглянемо це питання як приклад), говорячи про те, що Україна – європейська держава. На наш погляд, тут відсутня відповідь на головне питання: «Що таке «європейська»?». Немає чітко визначених ідеологічних засад «європейськості» в контексті розвитку держави, які б допомогли вибудувати практичні аспекти співпраці з ЄС. Також, певною

мірою, відсутня кінцева мета цього співробітництва. Членство в організації не є найважливішим елементом політики, важливим, на наш погляд, є шлях та конкретні заходи для досягнення цієї мети, які виступають відображенням того уявлення про місію держави, її пріоритети і місце в сучасній системі відносин, що панують у державі.

Свого часу, Тоні Блеру, хоча він є сином переконаного консерватора та атеїсту, вдалося стати лідером лейбористської партії та доволі релігійною людиною. За останні декілька десятиріч років, він єдиний з керівників партії, хто відмовився від ідей 60-х, 70-х, та початку 80-х років, які були пов'язані з вірою членів партії в те, що їх ідеологія повинна базуватися на етиці соціалізму, що, в свою чергу, підкреслювало силу «спільної волі», лобіювання колективізму та відсутність домінуючої особи. Відмовившись від цього, Т. Блер осмислив та впровадив ідеологію нового лейборизму, яка базувалась на ідеях «третього шляху» і на основі якої, в подальшому, було сформовано основні принципи британської зовнішньої політики. Саме цієї доктрини і притримувалися уряди Т. Блера протягом всіх етапів свого правління. Говорячи про зовнішньополітичний простір, в якості прикладу можна виділити ідею «трансатлантичного мосту» у відносинах між США і ЄС. Проте не відносини, як такі, були метою цієї співпраці. Відігривання цієї «ролі» було елементом більш широкої місії захисту прав людини та демократичних цінностей, які, в уявленні Т. Блера можна було захистити лише завдяки колективній роботі ключових країн «ліберального світу».

Другим важливим елементом є низка пов'язаних між собою питань, яка представлена *проблемою відсутності політичної волі, певний кон'юнктурний підхід до визначення порядку денного і, як наслідок, політизацією, популізмом і занадто великим впливом, так званих, «попередників» на реалізацію зовнішньої політики сьогодні*. Тоні Блера зараз критикують, особливо після оприлюднення доповіді Чілкота, за його рішення щодо участі у військових конфліктах періоду 1990-х – 2000-х років. Авжеж, результати цих конфліктів є доволі суперечливими, проте важливим моментом є саме участь в них. Участь у війні в Іраку, а також конфлікті в Косово, не була підтримана більшою частиною політичної еліти Британії, в тому числі найближчими соратниками Т. Блера, які

через цю розбіжність залишили свої посади в уряді, а також європейськими партнерами Королівства. Не дивлячись на це, спираючись на свої переконання і принципи «третього шляху», прем'єром були прийняті ці непопулярні рішення. Показовим моментом є те, що, розуміючи важливість цих рішень, політик не допускав спроб зробити з них певний «фарс», а також затягувати за часом процес їх прийняття. Саме ці два фактори й призвели до реалізації подібного роду рішень. Важливим в даному контексті також є те, що після оприлюднення доповіді Чілокота, а також звинувачень в бік Т. Блера, позиція щодо необхідності участі Британії у конфліктах не була ним змінена або спростована.

Останнім важливим аспектом виступає *воля залишити свою посаду у випадку коли твоя концепція, твої ідеї і погляди не є більше актуальними*. У своїй останній промові, залишаючи пост прем'єра Тоні Блер сказав: «Десять років – це доволі великий термін не тільки для мене, а й для країни. Тому не можна сказати, що країна потребує нової політики, швидше вона потребує нових людей».

*Наталія Пустова
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

ПРОБЛЕМИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) заснований не з політичних міркувань, щоб вирішити конкретне завдання, а як вимога світового співтовариства, з дотриманням необхідних міжнародних норм. Участь держави в Римському статуті від 17 липня 1998 року МКС підвищує імідж країни на міжнародній арені, сприяє приведенню національного галузевого законодавства до міжнародних стандартів, створює додатковий механізм захисту прав людини.

Юрисдикція МКС є лише доповненням до національної юрисдикції і виступає як самостійна тільки в тому випадку, коли

національні системи правосуддя не працюють.

Попри це Конституційний Суд вважає у своєму висновку 11 липня 2001 року № 3-в/2001, що Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції. Можливість такого доповнення судової системи України не передбачена розділом VIII «Правосуддя» Конституції України. Це дає підстави для висновку, що абзац десятий преамбули та стаття 1 Статуту не узгоджуються з положеннями частин першої, третьої статті 124 Конституції України, а тому приєднання України до цього Статуту відповідно до частини другої статті 9 Конституції України можливе лише після внесення до неї відповідних змін.

Попри численні заяви про наміри внести потрібні зміни до Конституції, щоб дозволити ратифікацію Римського статуту, на практиці було зроблено мало, і до 2013 року це питання не піднімалося.

Трагічні події, що відбулися в Україні наприкінці 2013 та початку 2014 року, мали ознаки порушення таких статей Конституції України: 27 (кожна людина має невід'ємне право на життя), 28 (кожен має право на повагу до його гідності), 29 (кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність), 55 (кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань), 60 (ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази) Конституції України. Це вимагає посилення міжнародних гарантій захисту прав і свобод людини в Україні [1].

Питання відповідальності за серйозні міжнародні злочини стало ще актуальнішим для України після анексії Криму Російською Федерацією та початку збройного конфлікту у Донецькій та Луганській областях, під час якого було висунуто численні звинувачення у злочинах проти людяності та воєнних злочинах.

Після подій Майдану у листопаді 2013 – лютому 2014 Верховна Рада визнала юрисдикцію МКС відповідно до ст. 12(3) Римського статуту у лютому-квітні 2014 року щодо вчинених злочинів протягом мирних протестів в Україні з 21 листопада 2013 до 22 лютого 2014 [2; 3]. Згідно з цією нормою держава, що не є стороною Статуту, може визнати юрисдикцію Суду щодо конкретної справи, подавши відповідну заяву до Секретаря МКС. У

квітні 2014 року заява надійшла до МКС, Прокурор якого розпочав попереднє вивчення фактів, зазначених у заяві, зокрема, щодо можливого вчинення злочинів проти людяності.

Згодом заступник речника Ради національної безпеки та оборони на початку лютого 2015 р. висловив думку, що ратифікація Римського статуту не є «правильним підходом до протидії російській агресії» і «в умовах анексії Криму та агресії Росії на Донбасі ратифікація Римського статусу доцільна лише в умовах синхронного прийняття такого рішення Росією».

Верховна Рада прийняла другу заяву згідно зі ст. 12(3) Римського статуту, поширюючи юрисдикцію МКС на злочини, які було вчинено на території України з 20 лютого 2014 року [4]. У Заяві про визнання юрисдикції МКС, Верховна Рада України звертає увагу, що в Україні були вчинені злочини проти людяності та воєнні злочини вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян. Кваліфікація злочинів (злочини проти людяності та воєнні злочини), яка зроблена українським парламентом та вказівка на осіб які вчинили злочини (вищі посадові особи РФ та керівники так званих «ДНР–ЛНР») не має жодного юридичного значення для Прокурора МКС (ситуація передається у цілому; МКС сам визначає які саме злочини були вчинені і хто їх вчинив), це засвідчує позицію української влади необхідності притягнення до відповідальності саме вказаних вище осіб за вчинені злочини [5].

Ця заява створила суперечливу ситуацію:

11. Де-факто Україна стала «асоційованою стороною» Римського статуту, оскільки надала МКС юрисдикцію щодо наймасштабніших злочинів проти міжнародного права, вчинених на її території, але не набула якогось формального статусу перед Судом та не може користуватися ні організаційними, ні процесуальними правами, що надаються Римським статутом державам, які ратифікували його.

12. На Україну тепер повною мірою поширюються зобов'язання, передбачені Римським статутом, щодо співпраці країн-членів з Судом, включно з видачею підозрюваних цій

міжнародній установі, але без ратифікації Україна не має національного правового механізму такої видачі.

13. Якщо справа від України надходить до МКС, адвокат обвинуваченого у злочинах за Римським статутом може оскаржити питання прийнятності юрисдикції міжнародного суду, статут якого було визнано таким, що не відповідає Конституції України.

14. Кримінальний кодекс України не узгоджений з Римським статутом (зокрема в тому, що стосується злочинів проти людяності, які наразі не включено до Кримінального кодексу України, а також потреби детально визначати різні воєнні злочини) [6].

Також варто зазначити, що саме від ступеня співпраці держав залежить ефективність оперативної діяльності МКС, зокрема, ефективність розслідувань Офісу прокурора, забезпечення виконання ордерів на арешт підозрюваних, збір доказів, захист свідків і потерпілих, і забезпечення відбуття покарань засуджених.

Отже, єдиним можливим виходом для України видається внесення змін до Конституції, необхідних для ратифікації Римського статуту, що дозволить державі повноцінно скористатися перевагами прийняття юрисдикції МКС, а також виконати свої зобов'язання за ст. 8 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Цей шлях обрали багато країн, що зіткнулися з аналогічними конституційними проблемами, наприклад, Франція, Ірландія, Португалія, Люксембург тощо.

Питання приведення Конституції України у відповідність до Римського статуту було розглянуто Конституційною Комісією України.

Зокрема, на підставі Закону № 1401-VIII від 02.06.2016 було внесено зміни до ст. 124 Розділу VIII Конституції України, що регулює правосуддя, яка безпосередньо дозволяє ратифікацію Римського статуту. Це положення звучить наступним чином: *“Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду”*.

Утім, перехідні положення відповідно до пункту 1 розділу II Закону № 1401-VIII від 02.06.2016 про внесення змін до Конституції передбачають, що відповідна норма, яка уможливує ратифікацію Римського статуту, набирає силу лише через три роки після прийняття цих змін, а саме з 30.06.2019.

Отже, Міжнародний кримінальний суд – глобальний судовий інститут, створений міжнародним співтовариством як механізм здійснення правосуддя у випадку серйозних порушень норм міжнародного права, для подолання практики безкарності у випадках, коли держави не в змозі або не належним чином переслідують осіб за міжнародні злочини. Його юрисдикція доповнює національні правові системи. З метою забезпечення додаткових гарантій демократичного розвитку України, підтримці зусиль міжнародної спільноти щодо запобігання та дієвого переслідування серйозних злочинів як заходами, передбаченими на національному рівні, так і активізацією міжнародного співробітництва, визнати за доцільне виконання необхідних процедур, що забезпечують повне включення в національне законодавство положень підписаного Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, зокрема:

- 1) усунути суперечності між Конституцією України і Римським статутом;
- 2) чітко розмежувати юрисдикції внутрішньодержавних органів, які здійснюють кримінальне переслідування та юрисдикції МКС;
- 3) привести у відповідність положенням Римського статуту національне кримінальне законодавство;
- 4) створити правову базу для ефективної співпраці з МКС.

Список використаної літератури

- Цюкало В. Ю. Щодо участі України в Римському статуті Міжнародного кримінального суду: аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1471/>
- Declaration by Ukraine lodged under Article 12(3) of the Rome Statute, 9 April 2014. – Available at: http://icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/997/declarationRecognitionJurisdiction09-04-2014.pdf.
- Declaration of the Verkhovna Rada of Ukraine, 25 February 2014. – Available at: http://icc-cpi.int/en_menus/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/997/declarationVerkhovnaRadaEng.pdf.

- Заява Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» від 04.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-19>.

- Гутник В. Окремі питання співпраці України з Міжнародним кримінальним судом // Конфлікти на пострадянському просторі: глобальний та локальний виміри. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 13 грудня 2016 р. / Упорядники: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик. – Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка. – С. 15-18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ispc.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Zbirnyk_13_12_16_tезy.pdf

- Гнатовський М. М. Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://voxukraine.org/2016/01/12/ukraine-and-the-international-criminal-court-a-constitutional-matter-ua/>.

*Іван Зельманович
аспірант кафедри політології,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

«ЗАМОРОЖЕНІ» КОНФЛІКТИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

На початку XXI однією з найбільш глобальних проблем людства є проблема встановлення міжнародного миру та відновлення світової безпеки. Адже, сьогодні в світі за різними оцінками нараховується близько сорока гарячих точок. При цьому постійно збільшується число жертв, як серед цивільного населення, так і серед військових в результаті збройного протистояння.

Особливу увагу в цьому плані викликають «заморожені» конфлікти, які з стадії гострого протистояння перейшли в стадію напружених, так званих «тілючих» конфліктів. Проте, як показує практика, часто політичне чи військове затишшя виявляється оманливим. Подібні конфлікти, як і раніше, являють собою велику загрозу та негативно впливають на систему глобальної та регіональної безпеки.

Загалом «заморожені» конфлікти найчастіше трактують як конфлікти, які не отримали політичного врегулювання, але вже вийшли з стадії прямого збройного протистояння [1, с. 28]; як ситуацію у міжнародних відносинах, коли збройний конфлікт між сторонами зупиняється без підписання мирного договору чи іншого політичного рішення конфлікту [4, с. 424].

Основними конфліктогенними регіонами на пострадянському просторі, де конфлікти знаходяться в «замороженому» стані, є території, так званих, самопроголошених Нагірно - Карабахської Республіки, Придністровсько - Молдавської Республіки, Республіки Абхазія, Південно - Осетинської Республіки, з 2014 року до цього переліку можна, на жаль, віднести конфлікт на сході та півдні України, який все більше набуває ознак «замороженого» протистояння.

Аналізуючи причини виникнення «заморожених» конфліктів, та всю складність їхнього врегулювання, на наш погляд, варто звернути свою увагу на наступні моменти. По-перше – це внутрішня складова, адже конфлікти, причиною виникнення яких є міжетнічна, міжконфесійна чи соціально-політична розбіжність і ворожнеча, а тим більше конфлікти під час яких пролилась людська кров, як показує практика, вирішити дуже важко, так як історичну пам'ять стерти не так вже і просто. Проте, слід зазначити, що у внутрішній складовій є і інший аспект, який полягає у вигідності існування таких конфліктів.

Мова йде в першу чергу про дефіцит відкритості й демократії в новостворюваних державах та трансформація самої сутності конфліктів – з етнонаціональних вони переростали в конфлікт адміністрацій. У деяких випадках можна говорити й про матеріальні вигоди невизначеного статусу для частини правлячих еліт НД та їх «метрополій», які культивують «тіньову модель» соціально –

економічного розвитку суспільства [2, с. 22].

Не менш важливим залишається і зовнішній аспект, який особливо яскраво проявляється на пострадянському просторі.

Напрошується логічне питання: чи могли б існувати державні утворення без офіційного визнання, по суті, нелегально, в повній ізоляції, не маючи будь якої підтримки? Звичайно – ні. Чи могли б вони створити ефективний управлінський апарат, налагодити функціонування економічної системи території без певної допомоги інших держав? Навряд чи це було б можливим. Отже, на нашу думку, ключовим моментом вироблення стратегії щодо вирішення проблеми самовизначених країн є насамперед чітке розуміння, сателітами яких провідних держав вони є. Ні для кого не секрет, що сьогодні на Європейському континенті присутні три досить потужні гравці, які намагаються посилити свої позиції в умовах процесу зміни геополітичних зв'язків минулого. Це США, ЄС та Росія. Взнявши за основу цю початкову розстановку полюсів впливу на політичній карті Європи, можна визначити роль самопроголошених держав у сучасній геополітичній боротьбі в Європі. По суті, вони є зручними плацдармами для поширення впливу певних провідних держав. Також вони є джерелом тиску на «неслухняних» держав – сусідів, засобом для повернення їх у простір політичного впливу колишніх метрополій [3, с. 290].

Таким чином, проаналізувавши причини виникнення «заморожених» конфліктів та всю складність їхнього врегулювання, напрошується наступний висновок – їхня наявність вигідна провідним геополітичним гравцям, які за рахунок даних територій намагаються посилити сферу свого впливу в тому чи іншому регіоні та втілити в життя свої імперські амбіції. Яскравим свідченням цього є пострадянський простір і політика, яку тут здійснює РФ. В прагненні зберегти сферу свого впливу в регіоні, вона вдається до «консервування» конфліктів, руйнуючи таким чином всі аспекти міжнародного ладу, та підриваючи стабільність і безпеку у всьому світі.

Література

1. Большаков А. «Замороженные конфликты» постсоветского пространства : тупики международного миротворчества / А. Большаков // Политика. – 2008. – № 1. – С. 27–37.

2. Власюк О. Проблеми врегулювання «заморожених» конфліктів у контексті розбудови нової архітектури безпеки в Чорноморському регіоні / О. Власюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - 2007. – Вип. 13 : Зовнішня політика і дипломатія: історичний та сучасний вимір. – С. 20 – 24.

3. Кошелюк В. Самопроголошені держави як інструмент геополітичної стратегії провідних держав на Європейському континенті / В. Кошелюк, Т. Гринюк // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. - 2008. – Вип. 37. – С. 287 – 292.

4. Кравчук В. «Заморожені конфлікти» як інструмент реалізації геостратегії РФ / В. Кравчук // Гілея: науковий вісник. – 2014. – № 11. – С. 424 – 427.

Наталія Павліха

доктор економічних наук, професор,

Андрій Сищук

кандидат економічних наук, доцент,

Ольга Тетерук

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ)

Попередня історична практика провідних акторів міждержавних відносин свідчить про переважання у їх арсеналі заходів військово-стратегічного впливу на суперника. Процеси глобалізації світогосподарських зв'язків спричинили активізацію запровадження в системі міжнародних відносин нових економічних механізмів впливу на опонента – застосування міжнародних економічних санкцій, які покликані коригувати поведінку чи політику певної держави або групи держав в інтересах суспільної безпеки. Їх дослідження є актуальним напрямом аналізу сучасних міжнародних економічних відносин.

У ході наукових дискусій щодо змісту міжнародних

економічних санкцій сформульоване їх розуміння як цілеспрямованих, ініційованих урядом обмежень у торговельних або фінансових відносинах для досягнення зовнішньополітичних цілей [1, с. 2]. Виходячи з даного формулювання, визначимо два центральні елементи, що формують концепцію міжнародних економічних санкцій як примусових заходів у світовій політиці: економічна природа та зовнішньополітичні цілі [2].

Механізм міжнародних економічних санкцій означає цілісну систему принципів, форм, методів та інструментів її забезпечення з метою примусу країн-учасниць світової спільноти привести свою поведінку та дії стосовно інших країн у відповідність з нормами міжнародного права.

Міжнародні економічні санкції проти Російської Федерації були запроваджені більшістю високорозвинених країн Заходу у декілька етапів. *Перший* із них стосувався адресних санкцій щодо окремих юридичних («Роснафта», НВО «Алмаз-Антей», «Концерн «Калашніков»») та фізичних осіб. На *другому* етапі санкції були спрямовані на економіку в цілому та окремі її сфери (секторальні санкції), на *третьому* етапі санкції були посилені та спрямовані на ширше коло учасників фінансового сектора, нафтової індустрії, оборонної галузі, продукції подвійного призначення та російських технологій.

Показовим доказом ефективного впливу міжнародних економічних санкцій на економіку Російської Федерації є темпи росту ВВП. У 2014 р. приріст ВВП становив 0,6 %, а у 2015 та 2016 рр. він досягнув від'ємного значення – -3,9 % та -0,8% відповідно [3].

Виникає питання, наскільки міжнародні економічні санкції впливають на падіння темпів росту ВВП. Для того, щоб відповісти на нього, нами застосований метод економіко-математичного моделювання, а саме множинної регресії та кореляції. Для аналізу результативною ознакою були вибрані темпи росту ВВП (Y), а факторними ознаками – чистий відтік капіталу (X1), інвестиції в Російську Федерацію (X2), ціни на нафту (X3) та їхнє падіння (X4) за 2013–2016 рр.

Для опису залежності між темпами росту ВВП та чотирма показниками побудовано модель множинної регресії:

$$Y = -8,95662 + 0,000672228 * X1 + 0,00817123 * X2 + 0,0836556 * X3 + 0,072731 * X4 \quad (1)$$

Отже, можна зробити такі висновки: сукупність показників, що аналізуються, обумовлює зміни темпів росту ВВП із ймовірністю 93,56 % (коефіцієнт детермінації); найбільше на темпи росту ВВП впливають два фактори: динаміка цін на нафту та інвестиції в Російську Федерацію.

Із результатів дослідження видно, що динаміка цін на нафту здійснює більший вплив на економічний розвиток Російської Федерації, ніж падіння рівня інвестицій, що є прямим наслідком запровадження санкцій. Проте, динаміку цін на нафту можна розглядати і як складову санкційного механізму, тому доцільно розглядати динаміку цін на нафту та міжнародні економічні санкції як складові єдиного механізму, що підсилюють один одного.

Одним з головних наслідків негативного впливу економічних санкцій на економіку Російської Федерації можна назвати збільшення вартості запозичення капіталу як усередині, так і за межами країни, що негативно впливає на економічне зростання. Проявом цього стало значне збільшення рівня процентної ставки Центробанком Росії (із 5,5 % у 2014 р. до 10 % у 2017 р.) [4]. Іншим важливим наслідком застосування економічних санкцій проти Російської Федерації є низькі рейтингові оцінки міжнародними інституціями, внаслідок яких учасники світового фінансового ринку з великою обережністю ставляться до російських компаній.

Отже, міжнародні економічні санкції спричиняють негативний вплив на економіку Російської Федерації, що буде посилювати негативні наслідки у середньостроковій перспективі. Потребує подальшого аналізу питання ефективності цього механізму у його сучасному прояві. Вважаємо, що продовження дослідження впливу міжнародних економічних санкцій є перспективним щодо аспектів посилення ефективності дії санкційного режиму стосовно країн-порушниць сучасних норм міжнародного права.

Список літератури

1. Hufbauer G. Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy / G. Hufbauer, J. Schott, K. Elliot. – Washington : Institute for International Economics, 1985. – 798 p.
2. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика / Ю. О. Седляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. – 412 с.
3. The World Factbook // Central intelligence agency [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>
4. Процентные ставки по операциям Банка России / Официальный веб-сайт Центрального банка Российской Федерации [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.cbr.ru/DKP/print.aspx?file=standart_system/rates_table_16.htm&pid=dkp&sid=ITM_49976

Роман Шипка
Львівський національний університет
імені Івана Франка

БЕЗПЕКА В КІБЕРПРОСТОРИ

Поняття безпеки в сучасному світі посідає чільне місце у всіх процесах життєдіяльності людини: політичних, економічних, соціальних, біологічних, технічних та інших. Тому надзвичайно важливим є вміння не лише коректного визначення цього поняття та його похідних а й правильне застосування його на практиці.

Людство на сучасному етапі розвитку значною мірою залежить від функціонування інформаційних систем та технологій, які тісно пов'язані з роботою різних комп'ютерних систем. Значна частина діяльності соціуму переходить в сферу, яку прийнято називати кіберпростором. Цілі інституції, які працюють в галузі інформаційної безпеки концентруються на феноменах, які виникають в такому просторі: на кібербезпеці, кібершахрайстві, кіберзлочинності, кібератаках, кіберпіратстві. Але, щоб ефективно протидіяти усім негативним проявам у цій сфері необхідно дати точні дефініції усіх

цих термінів.

Актуальність такої проблеми диктується рядом причин. Насамперед, дефініція терміну дає можливість чітко виділити предмет дослідження [1]. Враховуючи глобальність даної тематики, залучити до дискусії широке коло міжнародних гравців як на національному рівні, так і на рівні окремих організацій.

Відсутність чітких визначень приводить до певного хаосу в застосуванні такої термінології. Так, вперше термін «кіберпростір» було використано письменником В. Гібсоном у 1982 р. у новелі «Спалення Хром» («Burning Chrome»). У 1984 р. це поняття було більш детально розкрито у творі «Нейромант» («Neuromancer»). І хоч цей термін часто зустрічається в деяких міжнародно-правових актах, національних джерелах права, а також в працях зарубіжних та вітчизняних науковців, його застосування є достатньо умовним та суперечливим, немає чітких загальноприйнятих рамок, часто пов'язується чи утотожнюється з поняттями: «інформаційний простір», «віртуальний простір», «комп'ютерна сфера», «Інтернет», «Інформаційно-комунікаційні системи і мережі». Усі зазначені поняття достатньо складні та багатоаспектні і складають предмет самостійного наукового дослідження.

Аналіз вітчизняного законодавства дав зрозуміти, що, на жаль, в Україні на сьогодні, навіть не визначено таких ключових понять: кіберзлочин, кіберзлочинець, кіберпростір, кібербезпека, кіберзахист. [3].

Водночас спостерігається вільне використання значної кількості термінів (та їх синонімів), що часто не узгоджені між собою. Так у Законі України «Про основи національної безпеки України» згадуються «комп'ютерна злочинність» та «комп'ютерний тероризм», причому жоден з цих термінів не має свого визначення ані в цьому, ані в інших нормативних документах. В Законі України «Про боротьбу з тероризмом» поняття «комп'ютерний тероризм» не згадується взагалі, а ті елементи, що можуть до нього відноситись прописані як складова частина поняття «технологічний тероризм». У «Стратегії національної безпеки України» (в редакції від 12 лютого 2007 року № 105/2007) комп'ютерні загрози не згадуються, а «кібербезпека» – лише в контексті необхідності «розробки та впровадження національних стандартів та технічних

регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих з відповідними європейськими стандартами, у тому числі згідно з вимогами ратифікованої Верховною Радою України «Конвенції про кіберзлочинність». Однак оприлюднена редакція «Стратегії національної безпеки» 2011 року вже використовує термін «кібербезпека».

З метою реалізації Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15.03.2016 р. № 96.Розпорядженням КМУ від 10.03.2017 р. № 155-р затверджено план заходів на 2017 рік з реалізації Стратегії кібербезпеки України.

Документом передбачено 19 завдань, які мають бути виконанні протягом 2017 року за наступними напрямками:

- нормативно-правове забезпечення діяльності у сфері кібербезпеки (гармонізація законодавства із захисту державних інформаційних ресурсів, впровадження системи аудиту інформаційної безпеки об'єктів критичної інфраструктури тощо);

- створення технологічної складової національної системи кібербезпеки;

- налагодження більш тісного співробітництва з міжнародними партнерами України;

- налагодження процесу підготовки кадрів у сфері кібербезпеки.

І в цьому документі вже широко оперують кібертермінологією, не вводячи ніяких визначень.

Звичайно, законотворці не встигають за розвитком інформаційних технологій. Але сучасний світ диктує високі темпи розвитку національного законодавства. Так, враховуючи вимогу часу зареєстровано і прийнято в першому читанні закон про основні засади забезпечення кібербезпеки України.

Документ визначає "правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки України".

Також він визначає "повноваження і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їх діяльності із забезпечення кібербезпеки України".

Під час обговорення перед голосуванням доповідачі заявили, що

документ має велике значення для захисту інтересів України, особливо в умовах російської військової та інформаційної агресії.

Список використаної літератури

[1]. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека» / О. А. Баранов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/14boavpk.pdf>

[2] Gibson W. *Neuromancer* / W. Gibson. — London : HarperCollins, 1994. — 271 p.

[3]. Войтенко Ю Кібербезпека-проблема століття! / Ю. Войтенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://3222.ua/article/kberbezpeka-problema_stolttya.htm

[3]. Проект Закону про основні засади забезпечення кібербезпеки України від 19.06.2015 №2126а [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55657

Yuliia Sedliar
Doctor of science, professor,
International Relations and Social Communications
Mykolayiv National University after V.O. Sukhomlynsky

A CONCEPTUAL ANALYSIS OF ECONOMIC SANCTIONS IN THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

For the past twenty five years economic sanctions have had a place of growing prominence in foreign policy of the great powers. The US, the EU, China and Japan have all employed economic sanctions in responding to the Iranian and North Korean nuclear crises, to events that threaten their security. Moreover, because economic rather than military strength is increasingly seen by states as the prime determinant of international power, economic sanctions may begin to assume an even more prominent role.

The purpose of this report is to analyze the nature of economic sanctions as the tool of foreign policy within the international relations theory. After addressing some essential definitional questions, we will

try to outline the progress is made in international relations scholarships in identifying the determinants of the success of economic sanctions policy.

It is necessary to note that the basic methodological approaches to the study of the nature of economic sanctions as the tool of foreign policy formed over decades within the paradigms of realism and liberalism.

Realism is concerned with the efficient use of economic sanctions for the pursuit of national interests. Realists conceptualize (economic) sanctions not as punishment on illegal or immoral acts but as a state's foreign-policy instrument used for the pursuit of national egoistic interests. In classical definition of the realism, sanctions entail "the deliberate government-inspired withdrawal of trade or financial relations to obtain foreign policy goals" [1].

Realist scholars of economic sanctions assume that: 1) a primary sanctioner in world politics is not a collective international actor as international organization, but state; 2) economic sanctions are not measure of law enforcement but a foreign policy instrument; 3) the key role of economic sanctions on the world stage is not to reduce the number of deviant acts but is to coerce the target state to fulfill a sanctioning country wishes; 4) economic sanctions are realized in the anarchical international system which consists of states as the primary actors.

Thus, according to realism, two central definitional elements can be discerned in the concept of economic sanctions: the coercive measures need to be economic in nature and its aim needs to be political.

On the other hands, liberals borrowed their ideas of economic sanctions from municipal laws. Overall, the nature of economic sanctions within liberalism can be characterized by the following provisions: 1) economic sanctions should be applied by the international organization in order to maintain international peace and security. For instance, Quincy Wright claimed that the use of sanctions must be authorized by an international organization. Liberals argue that the United Nations Security Council applies economic sanctions to deal with four different categories of threats to international peace and security: 1) armed conflict between states; 2) armed conflict within states; 3) international norm-breaking states (the so-called "rouges"); and 4) international terrorism [2]; 2) economic sanctions are applied in the

international system which is not anarchical, but should be understood as community that is composed of states and none-state actors who share common interests; 3) economic sanctions should be governed not by power politics but by the rule of law; 4) the use of the mechanism of economic coercion should be regulated not by the balance of power but by collective security [3].

How does collective economic sanctions system work? M.S. Daoudi and M.S. Dajani summarize liberal arguments articulated in the interwar period concisely:

- The balance of power system is dead. It has failed to prevent wars and maintain the peace. What is the alternative?
- By the establishment of an international organization. How will this system enforce the law without military conflicts?
- By the establishment of international economic sanctions. This weapon is powerful, effective, relatively cheap, bloodless, and moreover, easy to use to bring any aggressor to knees.
- Economic sanctions have a moral power. They enjoy universal public support.
- States are innately rational. With the economic threat hanging over their heads, they will not find it worthwhile to deliberately wage wars aggression.
- Neutrality is a precarious concept which the community of nations needs to abandon [4].

But notwithstanding the fact that the methodological debate on the nature of economic sanctions has been in existence for five decades, the investigation on their efficacy has not yielded satisfactory results. Under what conditions economic sanctions work?

The Theory of International Relations determines that the effectiveness of economic sanctions as a mechanism of the states' national interests guarantee depends on the wide international political support of the sanctions on the part of the great states on all stages of their implementations. It is provided by the coincidence of their national interests in the target country and foreign political attraction of the geopolitical surrounding states of the target country towards realization of the sanctioned measures. The economic sanctions efficacy also depends on such a factor as the formed normative and legal base which defines the principles and regulates the peculiarity of the economic

sanctions implementation related to the target country. The next factors are: institutional providing of the sanctioned measures realization; export and import dependence of the target country on the state-sanctioner which is often guaranteed by the previous positive political relationships between the state-sanctioner and the objective state. It also depends on the moderation of diplomacy goals the policy of economic sanctions is aimed at, which are to be corrected in the foreign political activity of the objective state but are not directed on the changing of political regime in the target country. The next factor is the presence of formed political opposition in the objective country which is oriented on the state which realizes the economic sanctions, demonstrates readiness to satisfy its goals when the mechanisms of the population influence on making political decisions exist [5].

References

1. Hufbauer G., Schott J., Elliot K. Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy / G. Hufbauer, J. Schott, K. Elliot. - Washington: Institute for International Economics, 1985. – P. 2
2. Charron A. UN Sanctions and Conflict. Responding to Peace and Security Threats / A. Charron. - London: Routledge, 2011. – PP. 1-8.
3. Koga Y. Constructivist Approach of International Sanctions / Y. Koga PhD candidate, Department of Political Science University of Pittsburgh. Paper prepared for presentation at the Istanbul International Conference (Istanbul, Turkey, August 24-27, 2005) – 85 p. – Available at: <http://www.sanctio.jp/wordpress/wp-content/uploads/2010/06/Constructivist-Approach-of-International-Sanctions-by-Yoshifumi-KOGA1.pdf>
4. Daoudi M., Dajani M. Economic Sanctions: Ideals and Experience / M. Daoudi, M. Dajani: Routledge & Kegan Paul, 1983. –P. 18-19.
5. Седляр Ю.О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика. / Ю.О. Седляр – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – 2013. - 412 с.

*Орест Гогоша
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

БЕЗПЕКОВА СИТУАЦІЯ У ЄВРОПІ В КОНТЕКСТІ НАДАННЯ УКРАЇНІ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ

11 травня 2017 року Рада Європейського союзу затвердила довгоочікувану і таку бажану для нашої держави законодавчу пропозицію про скасування короткострокових віз для громадян України. Незважаючи на усі позитивні моменти, досі залишається значний пропагандистський тиск з боку радикальних та євроскептичних партій ЄС, за якими, як правило стоїть Російська Федерація. Така діяльність підриває довіру до українців і піднімає різноманітні питання безпекового характеру, зокрема так званих «Soft Threats», основною з яких, для маніпуляцій із публічною думкою, було обрано проблему міграції, яка досі турбує європейців.

Основним способом пропаганди та дезінформації, яку використовували політики та підставні особи, було проведення паралелей між Україною та іншими державами, в яких відбувались конфлікти, насамперед Сирією. Очевидно, що такі повідомлення були свідомою дезінформацією, яка була направлена на дискредитацію України, її керівництва та здобутків. Цілком зрозуміло, що некоректно порівнювати громадянську війну, яку ми маємо в Сирії, та збройний конфлікт, який з метою реалізації своїх геополітичних амбіцій розпочав регіональний лідер – РФ, але в очах європейської громадськості за допомогою пропаганди, вони представлялись ідентичними, а тому несли в собі подібну загрозу.

Відповідаючи на такі закиди, насамперед потрібно зазначити, що Україна не належить до переліку країн, з яких надходять значні потоки мігрантів, на відміну від тієї ж Сирії, а через східні кордони до ЄС потрапляє найменша кількість нелегалів. До того ж немає підстав очікувати масштабного напливу українських біженців нині, зважаючи на той факт, що російська агресія проти України триває вже четвертий рік.

Наступною «дез-тезою», як правило, виступає залякування збільшенням кількості нелегальних працівників, які, нібито,

відбиратимуть хліб у громадян ЄС, а також через такий наплив збільшиться криміногенна ситуація в країні. Звісно європейці вже мали гірку практику, так званих, «недобросовісних мігрантів», які не інтегрувались в суспільство, тим самим дестабілюючи, як економічну, так і загальну безпекову ситуацію.

Щоб відкинути такі звинувачення потрібно звернутись до досвіду ЄС та Республіки Молдова, якій було надано безвізовий режим дещо раніше ніж Україні. Цей приклад чудово ілюструє, що після запровадження безвізового режиму, проблема нелегального працевлаштування за кордоном мінімувалась, а отже це надає схожі стимули у випадку з Україною.

Важливо пам'ятати, що безвізовий режим з ЄС уже давно став одним з основних невід'ємних елементів стратегії з повернення Донбасу та Криму, а також допоміг українцям ще раз підтвердити їх вибір європейського курсу. Це перший крок, який дає надію на чітку євроінтеграційну перспективу, яка дала б українському суспільству поштовх до пришвидшення реалізації важливих реформ. Також, варто зазначити, що користь від такого партнерського співробітництва є обопільною, адже Європа отримає в обличчі українців важливий науковий та робочий потенціал, а також великий ринок збуту товарів. Окрім того, Україна має величезний бойовий досвід, який є життєво-необхідним для європейських збройних сил, в контексті триваючої агресії РФ, а також допоможе вирішити проблему нової форми загроз – гібридної війни.

Отже, в контексті надання Україні безвізового режиму безпекова ситуація в Європі не зміниться в гіршу сторону через уявні міграційні загрози з боку нашої держави, а навпаки – покращиться за рахунок прозорого та взаємовигідного співробітництва з Україною, головною метою якого є перспектива становлення України, як прогнозованого та надійного члена Європейського Союзу.

*Александр Косов
Кандидат исторических наук, доцент
Витебский государственный университет
имени П.М. Машерова (Витебск, Беларусь)*

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И НАТО: ПРОБЛЕМЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Взаимоотношения Беларуси и НАТО занимают важное место в белорусской политике безопасности. Двустороннее сотрудничество развивается с 1992 г., когда республика вошла в Совет Североатлантического сотрудничества, стала ассоциированным членом Североатлантической ассамблеи (ныне – Парламентская ассамблея НАТО). Этому способствовали основные устремления тогдашнего белорусского руководства, стремившегося сделать страну нейтральным государством, но реально оценивавшего роль альянса в системе европейской безопасности. В то время стороны развернули большую активность: военные инспекции НАТО, совместные действия в сфере контроля над вооружениями и т.д. Многие представители Беларуси посетили штаб-квартиру альянса в рамках информационных поездок. В свою очередь в ноябре 1992 г. в Минске побывал генсек НАТО М. Вернер [7, с. 23]. Беларусь и Североатлантический альянс были заинтересованы в активизации сотрудничества. В 1994 г. республика приняла участие в реализации программы «Партнерство ради мира» (ПРМ), подписав 11 января 1995 г. Рамочный документ ПРМ. Минск рассматривал ее в качестве важного инструмента укрепления взаимодействия в политической, военной, экономической, научной и правовой сферах как с Организацией Североатлантического договора в целом, так и с отдельными государствами-членами НАТО. С этой целью в апреле 1998 г. было открыто Постоянное представительство Республики Беларусь при Организации Североатлантического договора. В июле 1997 г. Советом НАТО была одобрена первая Индивидуальная программа партнерства и сотрудничества (ИППС), предусматривавшая сотрудничество Беларуси с альянсом по 17 направлениям [4].

Однако уже с 1995 г. отношения между Минском и Брюсселем

стали обостряться по ряду вопросов. Белорусские власти выразили недовольство планировавшимся расширением альянса на Восток. В марте 1999 г. отношения обострились в связи с косовским кризисом. В частности, расценив действия альянса против Югославии как акт агрессии, Минск на несколько месяцев приостановил деятельность Постоянного представительства Республики Беларусь при НАТО, сократил контакты с НАТО в рамках ПРМ, приостановил двусторонние военные контакты с государствами-членами НАТО [1, с. 85]. В дальнейшем, не имея возможностей повлиять на действия альянса на мировой арене, в том числе воспрепятствовать процессу расширения НАТО на восток, руководство республики было вынуждено разными способами подстраиваться под новые реалии европейской безопасности [см.: 2]. Так, следующее расширение НАТО в 2004 г., хоть и не вызвало в Минске энтузиазма, но заявления стали более сдержанными [7, с. 24]. Тем более что население считало, что появление у Беларуси протяженной границы со странами-членами НАТО не является критическим, а возникновение вооруженного конфликта маловероятно [8, с. 92]. Хотя у значительной части белорусских граждан еще очень сильны остатки советского менталитета, который обуславливает негативное отношение к Североатлантическому альянсу. Немалую роль в такой реакции играет и сама НАТО, которая после окончания «холодной войны» так и не стала надежным гарантом европейской и международной безопасности [3, с. 70–71].

Несмотря на наличие целого ряда противоречий в белорусско-западных отношениях, в 2004 г. Беларусь присоединилась к Процессу планирования и оценки сил (ПАРП), основной задачей в рамках которого является развитие военного сотрудничества с НАТО. В результате отношения республики с альянсом вышли на новый уровень. В рамках ПАРП Республикой Беларусь и НАТО осуществляется регулярный обмен делегациями для определения целей партнерства на два года и оценки проделанной работы по их реализации [4].

Со своей стороны, руководство НАТО время от времени также критикует поведение белорусских властей. Известно, что члены альянса заняли довольно жесткую позицию в отношении политических процессов в Беларуси, особенно в связи с

результатами референдума 1996 г. относительно изменения конституции страны и президентских выборов в 2006 и 2010 гг. Хотя на чрезмерное обострение двусторонних отношений НАТО, в отличие от ЕС, не пошло.

Можно согласиться с мнением белорусских экспертов в том, что Беларусь готова к сотрудничеству с НАТО в целях обеспечения безопасности в Европе, однако в силу различного видения решения ряда международных проблем и политических разногласий относительно развития демократии взаимодействие между альянсом и Минском осуществляется в ограниченном формате. Два основных направления взаимодействия – это мероприятия в рамках ИППС и ПАРП [6, с. 37]. Тем не менее, кропотливая практическая работа по углублению взаимовыгодного сотрудничества как с альянсом, так и с отдельными странами-членами альянса, на общепризнанных принципах международного права, основанных на взаимном доверии и уважении, продолжается, несмотря на сохраняющиеся разногласия с НАТО по отдельным вопросам [4]. Так, в феврале 2015 г. А. Г. Лукашенко заявил о том, что «будучи суверенным государством, мы открыты в том числе к конструктивному диалогу с НАТО на принципах паритетности и прозрачности. У нас есть много общих вопросов, совместная работа над которыми в полной мере отвечает интересам Беларуси» [5]. Действительно, Беларуси необходимо вести конструктивный диалог и активно взаимодействовать с ней там, где это представляется возможным и приемлемым для страны, учитывая существующие реалии. При этом отход от излишне жесткой антинатовской риторики и определенная тактическая гибкость Минска может оказаться удачным маневром на пути оформления будущих отношений с НАТО на конструктивной основе. Руководству Беларуси важно найти правильную тональность и определить объективно требуемый уровень взаимоотношений с Североатлантическим альянсом. Среди наиболее перспективных направлений белорусско-натовского сотрудничества – противодействие терроризму, торговле людьми, наркотрафику, использование воздушных путей, предотвращение и ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций и стихийных бедствий [6, с. 39–40].

В целом взаимоотношения Республики Беларусь и НАТО имеют большой потенциал сотрудничества в интересах обеих сторон, который необходимо развивать.

Литература

1. Буяшова Т. С. Развитие отношений Беларусь – НАТО в рамках программы «Партнерство ради мира» / Т. С. Буяшова // НАТО: вызовы настоящего и будущего : материалы междунар. семинара, Минск, 10 дек. 2009 г. / редкол.: А. В. Русакович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : Тесей, 2010. – С. 84–91.

2. Косов А. П. Расширение НАТО на восток: позиция Беларуси / А. П. Косов, С. В. Старкин // Великая Российская революция 1917 года в истории и судьбах народов и регионов России, Беларуси, Европы и мира в контексте исторических реалий XX – начала XXI века : материалы междунар. науч. конф., Витебск – Псков, 27 февраля – 3 марта 2017 года / Вит. гос. ун-т ; редкол.: А. В. Егоров (гл. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – С. 286–289.

3. Ляхов А. Г. Перспективы информационного сопровождения взаимодействия Республики Беларусь и НАТО перед лицом вызовов настоящего и будущего / А. Г. Ляхов // НАТО: вызовы настоящего и будущего : материалы междунар. семинара, Минск, 10 дек. 2009 г. / редкол.: А. В. Русакович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : Тесей, 2010. – С. 70–73.

4. Организация Североатлантического Договора [Электронный ресурс] // Министерство иностранных дел Республики Беларусь. – Режим доступа: <http://mfa.gov.by/multilateral/organization/list/b129a4a7c02f7d7c.html>. – Дата доступа: 27.04.2017.

5. Посещение Министерства обороны [Электронный ресурс] // Официальный Интернет-портал Президента Республики Беларусь. – 19.02.2015. – Режим доступа: http://president.gov.by/ru/news_ru/view/poseschenie-ministerstva-oborony-10867/. – Дата доступа: 17.02.2016.

6. Розанов А. А. Политика Республики Беларусь в сфере обеспечения безопасности / А. А. Розанов, О. М. Бычковская // Труды факультета международных отношений : науч. сб. Вып. III /

редкол.: В. Г. Шадурский (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2012. – С. 33–40.

7. Федоров А. Ф. Отношения Беларусь – НАТО в региональном контексте / А. Ф. Федоров // НАТО: вызовы настоящего и будущего : материалы междунар. семинара, Минск, 10 дек. 2009 г. / редкол.: А. В. Русакович (отв. ред.) [и др.]. – Минск : Тесей, 2010. – С. 23–28.

8. Шадурский В. Г. Европейская безопасность в меняющемся формате: сценарии для Беларуси / В. Г. Шадурский // Беларусь в современном мире: материалы XIII Международной конференции, посвященной 93-летию образования Белорусского государственного университета, 30 октября 2014 г. / редкол.: В. Г. Шадурский [и др.]. – Минск: Изд. центр БГУ, 2014. – С. 90–93.

Наум Сирота
Докт. политич. наук, профессор
ГУАП, г. Санкт-Петербург

ГЛОБАЛЬНАЯ ТУРБУЛЕНТНОСТЬ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Нынешнее состояние международной среды сочетает элементы порядка, хаотизации и турбулентности. Его, на наш взгляд, следует рассматривать как неустойчивое мироустройство, являющееся результатом тектонических сдвигов в мировой политике и экономике.

Характерными особенностями нынешней фазы глобальной турбулентности являются:

- разбалансированность международно-политической системы, проявляющаяся в утрате или деградации механизмов, обеспечивавших её функционирование, и несформированность новых;

- смещение центра мировой экономики и политики из Евроатлантического региона в Азиатско-Тихоокеанский, где находятся новые динамично развивающиеся центры силы;

- эволюция российско-американских отношений от

«перезагрузки» к политико-дипломатическому и торгово-экономическому противостоянию, вызванному столкновением геополитических интересов в связи с конфликтом на Украине;

- рост числа и обострение конфликтов во многих регионах, дестабилизирующих обстановку в мире и создающих ситуацию «глобального беспорядка». Средоточие беспорядков и турбулентности современного мира – Ближний Восток;

- существенное обострение социально-экономических проблем в тех странах, которые в наибольшей степени втянуты в конфликты и затронуты переменами на международной арене;

- всё большая аморфность государственной власти, испытывающей давление как со стороны глобализации, так и в результате роста этнического национализма и стремления граждан к расширению прав:

- усиливающееся миграционное давление Юга на Север, стимулируемое прежде всего стремлением населения развивающихся стран путём смены жительства улучшить своё положение или даже обеспечить физическое выживание, как это имеет место в связи с войной на Ближнем Востоке;

- «глобальное политическое пробуждение» (Зб.Бжезинский), ставшее возможным благодаря превращению грамотности во всепланетное явление, распространению социальных сетей и прорывных коммуникационных технологий, обеспечивающих всеобщую доступность информации. Конкретные проявления политического активизма вызываются социальными контрастами, коррупцией, осознанием социальной несправедливости, массовыми нарушениями прав человека;

- экспоненциальное нарастание вызовов и угроз глобального и регионального масштаба, причудливо сочетающих сверхсовременные и архаичные элементы (активизация международного терроризма, транснационализация организованной преступности, противоправные операции в сфере высоких технологий, работорговля и т.д.);

- качественно новые явления – взаимодействие глобальных угроз с сопутствующим ему кумулятивным эффектом; притупление страха перед новыми глобальными столкновениями как результат появления поколений, не знакомых с ужасами войны; отсутствие чёткой грани между войной и миром и появление новых состояний

– «мировойны» или «войномира».

Обобщённая оценка состояния международной среды дана президентом американского совета по международным отношениям Р.Хаасом: «В наши дни баланс порядка и беспорядка смещается в направлении хаоса», и вопрос состоит не в том, продолжится ли этот процесс, а в том, как быстро он пойдёт и как далеко зайдёт [1].

В настоящее время трудно предвидеть, в каком направлении будут развиваться события – становления и укрепления нового миропорядка, основанного на общепризнанных принципах, или функционирования неустойчивого мироустройства, порождающего всеобъемлющее чувство неуверенности в перспективах мирового развития. От целенаправленных усилий народов и государств по формированию стабильной международной среды, предотвращению глобального беспорядка во многом зависит будущее человечества.

Сотрудничество по всему спектру глобальных угроз возможно при условии снижения уровня напряжённости и ограничения соперничества ведущих держав контролируемыми рамками. Прав патриарх мировой политики Зб.Бжезинский, утверждая, что идеальным геополитическим ответом наиболее могущественных в военном отношении государств на усугубляющуюся неопределённость с потенциально разрушительными последствиями должно стать создание треугольника ядерных держав США, Китая и России [2]

Библиографический список

1. Хаас Р. Разваливающийся миропорядок, Как реагировать на анархию в мире // Россия в глобальной политике. Ноябрь-Декабрь. 2014. <http://globalaffairs.ru/number/razvalivayuschisya-miroporyadok-17194>.
2. Бжезинский Зб. Кризис мировой власти и тройственные отношения // Россия в глобальной политике. Январь-Февраль. 2017. <http://globalaffairs.ru/number/Krizis-mirovoi-vlasti-i-troistvennyye-otnosheniya-18564>

*Андрій Хімяк
Український Католицький Університет*

БЕЗВІЗОВИЙ РЕЖИМ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР В ПОДАЛЬШІЙ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Рішення Ради міністрів ЄС затвердити законодавчу ініціативу надати безвізовий режим для громадян України було останнім політичним рішенням на шляху до безвізових подорожей українців по Європі. Тепер залишилися тільки формальні та технічні моменти. Зокрема, законодавчий акт має підписати президент Європарламенту, а також представник країни, яка на даний момент головує в ЄС (на сьогоднішній день – це Мальта). Згодом цей документ буде опубліковано в офіційному журналі ЄС, після чого, через 21 день, кожен українець з біометричним закордонним паспортом зможе їхати в Європу без візи. Орієнтовно цей документ мають підписати 17 травня, публікація закону запланована на 22 травня, а початок безвізових поїздок – 11 червня 2017 року.

Це рішення ще раз підтверджує той факт, що в Європі продовжують прихильно ставитися до України, незважаючи на досить повільне просування реформ в Україні. Зокрема, в останньому звіті щодо виконання Україною Порядку денного Асоціації, опублікованому Європейською комісією та Офісом Високого Представника з питань закордонних справ та політики безпеки у грудні 2016 р. про Україну були лише позитивні відгуки. Це ще раз доводить, що незважаючи на всі спроби Росії створити навколо України імідж «проблемної країни», в Європі високо цінують ті, навіть нечисленні, позитивні перетворення, які відбулися та відбуваються в Україні зараз. І навіть ті держави-члени ЄС, які досить скептично ставляться до України, погоджуються з тим, що Україну потрібно підтримувати. З іншого боку, це не означає, що у нас немає проблем. Зокрема ЄС неодноразово критикував повільне просування реформ, особливо в антикорупційній сфері. Також варто розуміти, що безвізовий режим завжди можуть припинити. Недаремно нові механізми його призупинення були ухвалені Євросоюзом в лютому цього року, де сказано, що у разі грубого і масового порушення правил безвізового режиму ЄС може застосувати механізм призупинення, яке може відбутися в

наступних випадках: істотне й різке зростання кількості громадян, яким відмовлено у в'їзді; зростання кількості громадян цієї країни, які перебувають на території країн-членів ЄС без відповідних документів і дозволів; зростання кількості прохань про притулок від громадян цієї країни; послаблення співпраці у сфері реадмісії; значне побільшання відмов від реадмісії своїх громадян; істотне зростання ризиків для державної політики або внутрішньої безпеки країн-членів. Під істотним і різким зростанням мається на увазі збільшення хоча б одного із вказаних вище показників більше ніж на 50% за два місяці у порівнянні з таким самим періодом попереднього року або у порівнянні з двома місяцями до запровадження безвізового режиму.

Проте не лише це може стати причиною припинення безвізового режиму. Впродовж щонайменше семи років Єврокомісія буде уважно слідкувати за роботою антикорупційних інституцій, реформою ідентифікаційних документів, станом управління міграцією та дотриманням прав людини. У разі уповільнення ключових реформ, наприклад у сфері боротьби з корупцією, Євросоюз матиме право порушити питання про призупинення безвізового режиму для українців. Тому важливо продовжувати активний розвиток країни, здійснювати реформи, а також проводити активну інформаційну політику серед населення України щодо усіх механізмів функціонування безвізового режиму. Будь-які порушення з боку України можуть дуже швидко змінити ситуацію не на нашу користь, оскільки в ЄС досі залишається досить багато скептично налаштованих до України людей.

Незважаючи на це, більшість тих страхів, до яких апелювали противники надання Україні безвізового режиму, швидше за все виявляться абсолютно безпідставними. Зокрема, експерти не очікують масової нелегальної трудової міграції з України до ЄС. Швидше навпаки. Наприклад, в 2015 р. дослідження компанії GfK виявило, що динаміка неофіційного працевлаштування громадян України за кордоном від'ємна і зменшилася з 328 тис. у 2006 р. до 209 тис. у 2015-му. Не очікується й масового напливу шукачів притулку з України: за кількістю шукачів притулку в ЄС Україна, за даними 2016 р., перебуває аж на 18-й сходинці. Крім того, кількість шукачів зменшилася майже вдвічі, порівняно з 2015 р. (з 20,8 тис. до 11,1

тис.). Ще одним позитивним фактом є доволі низький показник нелегального перетину кордону: за 2016 рік було виявлено всього 1255 українських громадян, які нелегально перетинали кордон між прикордонними пунктами. Тут статистика говорить на нашу користь.

Проте іншим дуже важливим фактором є питання безпеки. За нього в Європі переживають набагато сильніше ніж за потік нелегальних трудових мігрантів, порушення строків перебування в ЄС, збільшення кількості бажаючих отримати притулок чи послаблення співпраці у сфері реадмісії. Особливо гостро питання безпеки в ЄС стоїть після ряду кривавих терактів на території країн-членів ЄС, зокрема в Парижі, Ніцці, Берліні та ін. Україна в цьому плані є в зоні ризику, оскільки фактично не контролює свій кордон на сході, а збройна агресія Росії та воєнний конфлікт на Донбасі потенційно може стати джерелом проникнення тероризму та зброї до ЄС. Підігрівають побоювання і ряд проросійських ЗМІ в ЄС, які постійно випускають різного роду пропагандистські сюжети проти України. Тут Україні потрібно багато працювати, щоб будь-які провокації з боку Росії не вплинули на подальший розвиток дружніх відносин України з ЄС. І об'єктивно, побоювання європейців є трохи перебільшеними.

Незважаючи на довготривалий конфлікт на Сході України, наша держава не стала постачальником зброї та тероризму. Також варто відзначити, що враховуючи своє географічне положення на перетині транспортних шляхів зі сходу на захід, та з півночі на південь, Україна не належить до переліку країн, з яких надходять значні потоки мігрантів. Більше того, за статистикою, через східні кордони до ЄС потрапляє найменша кількість нелегалів. А в порівнянні з південними кордонами ЄС, через які проходить величезна кількість біженців з Північної Африки – Україна перебуває в дуже хорошій позиції.

Російська пропаганда намагається активно проводити паралелі між конфліктом на Сході України та конфліктом в Сирії. Зокрема намагається налякати Європу кількістю біженців з України в разі ухвалення безвізового режиму. З боку Росії це свідомо дезінформація, яка направлена на дискредитацію України, її керівництва та здобутків, оскільки конфлікти в Сирії та в Україні абсолютно різні, з різними причинами, перебігом та наслідками.

Тим більше конфлікт з Росією триває вже четвертий рік, і величезної кількості біженців з України до ЄС не спостерігається.

Більше того, саме План дій з візової лібералізації став тим поштовхом, який допоміг активніше розвивати цілий ряд напрямків. Для прикладу українська система управління кордонами отримала нові інструменти, які дозволили ефективніше контролювати ризики нелегальної міграції, контрабанди зброї, товарів та наркотичних речовин. Зокрема, українські пункти перетину кордону були під'єднані до бази даних Інтерполу, а Державна прикордонна служба України почала здійснювати спільне патрулювання кордонів з польськими, молдовськими, словацькими й угорськими прикордонними органами. Український закордонний біометричний паспорт відповідає новітнім стандартам захисту документів Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO). При оформленні біометричного закордонного паспорта застосовується запобіжник для порушників закону: під час оформлення документа заявники проходять автоматичну перевірку на наявність заборони виїзду за межі України. Використати чужий біометричний паспорт також буде малоймовірно, оскільки всі пункти перетину кордону між Україною і ЄС мають тепер обладнання, яке зчитує біометричну інформацію: відбитки пальців та оцифрований образ обличчя.

Крім того, ми бачимо позитивний досвід інших країн. Зокрема досвід Молдови та Грузії, громадяни яких після отримання безвізового режиму, не заповнили Європу з пошуках роботи або будь-якої нелегальної діяльності. Також варто відзначити той факт, що незважаючи на певні стереотипи, до українців в Європі дуже добре ставлення. Зокрема, італійський уряд та громадяни Італії називають українців одним з найбільших інтегрованих в європейське суспільство. Схожі меседжі лунають і з Польщі, Іспанії, Португалії, Німеччини та країн Прибалтики. Тому як бачимо, користь від безвізового режиму отримують всі, і Україна і ЄС. Збільшиться кількість не лише туристичних поїздок, але й робочих. Почнеться налагодження нових зв'язків, збільшення кількості різного роду інвестицій. Крім того безвізовий режим з ЄС уже давно став одним з основних невід'ємних елементів стратегії з повернення Донбасу та Криму.

Таким чином, варто відзначити, що лібералізація безвізового режиму стала черговим виявом довіри з боку європейських партнерів до України, вагомим поштовхом до подальшого розвитку та проведення реформ в Україні, а в майбутньому може відіграти ключову роль в розвитку подальших двосторонніх відносин з ЄС та багатосторонніх відносин з країнами-членами ЄС. Саме успішне запровадження безвізового режиму і відсутність подальших проблем з його реалізацією на практиці може стати яскравим прикладом того, що співпрацювати з Україною можна, і треба, а успішне запровадження та функціонування безвізового режиму стане ще одним кроком до становлення України, як прогнозованого та надійного члена Євросоюзу.

*Тетяна Антонішин
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

СУЧАСНА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ У НОВИХ РЕАЛІЯХ

Можна сміливо заявити, що міжнародна система безпеки є надзвичайно гнучкою системою, доказом цього, є те, що на неї впливають будь-які чинники.

Сьогодні міжнародна безпека розглядається в широкому контексті й охоплює не лише оборонні, але й соціально-політичні чинники, проблеми демократизації і стабільності в окремих державах і регіонах, формування дружніх стосунків, забезпечення умов для сталого розвитку. На перший план виступають колективна відповідальність та здатність протистояти новим загрозам безпеці – міжнародному тероризму, розповсюдженню зброї масового знищення, організований злочинності, економічним та інформаційним загрозам.

Систему міжнародної безпеки, можна трактувати різними способами, найактуальнішими з яких є:

- розгляд міжнародної системи безпеки як політики, що сприяє створенню ефективних гарантій миру як для однієї країни так і для цілого світу;

- стан економічних, політичних, соціальних, військових, міжнародних відносин, що гарантують захист від зовнішніх загроз та також унеможливають війни, конфлікти і сутички;

- метод захисту безпеки громадян, суспільства та національних інтересів держав.

У дещо ширшому розумінні у сучасній світовій політиці міжнародна безпека розглядається як важлива функція світового господарства, що реалізується на основі процесу роззброєння, закріплення взаєморозуміння і взаємної довіри між державами, ефективного врегулювання конфліктів, що виникають.

Головним завданням міжнародної системи безпеки, є безпосередньо, зміцнення зовнішньої безпеки, проте у нинішніх умовах саме входження до структур такої системи потребує від держави-учасниці значного підвищення рівня своєї внутрішньої безпеки. Сучасна система міжнародної безпеки повинна захищати своїх учасників не тільки від загроз ззовні, але й з середини. Щоб виконувати свою головну мету, вона має бути стабільною та міцною за своєю структурою.

Провести аналіз безпекової системи, сміливо, можна на такій організації як НАТО; на її інтересах та пріоритетах в системі міжнародної безпеки, участі у розбудові нової архітектури цієї системи Організації, основні напрями якого були закріплені в основоположних документах Альянсу – Стратегічних концепціях 1991 та 1999 років.

Серед пріоритетних напрямів діяльності НАТО, визначених в Стратегічній концепції 1999 року, найважливішими є політика "відкритих дверей" для вступу до Організації нових членів, відхід від суто оборонної стратегії із закріпленням права Альянсу на ведення військових операцій "за межами" своєї традиційної "зони відповідальності". Це дає підстави розглядати НАТО в контексті її внеску в стратегію побудови сучасної системи міжнародної безпеки як провідну структуру цієї системи.

Розширення НАТО визначається як важливий процес, що слугує гарантією збереження трансатлантичного зв'язку між Європою та США і запобігання можливості відродження націоналістичних тенденцій у військовій політиці країн, що входять в Альянс. На основі аналізу думок зарубіжних політологів у дослідженні

підкреслюється, що процес розширення НАТО слід розуміти не тільки як налагодження нових зв'язків задля укріплення безпеки, але й значно ширше – в ракурсі поширення західних моделей цивільно-військових відносин, здійснення прозорої політики в сфері оборони, допомога національним меншинам...

Для того щоб зрозуміти нинішній стан безпеки в Європі, необхідно ще раз згадати про роль, яку цей континент грав у питаннях війни і миру в новій і новітній історії. Протягом, принаймні, останніх п'яти сторіч Європа була епіцентром найбільших воєн на континенті і регіоном, країни якого чинили сильний, часто визначальний вплив на розвиток процесів в області безпеки в інших частинах світу. Континент стрясали тривалі і масштабні релігійні війни, війни за спадщину корон, за переділ територій та сфер впливу, за панування на континенті. Європа була епіцентром найбільш кровопролитних світових воєн і центральним театром військового протистояння в роки холодної війни. Європейські колоніальні держави вели завойовницькі війни в Латинській Америці, в Африці, на Далекому та Близькому Сході, впливали на інтенсивність і характер воєн в цих регіонах.

Інші регіони світу, в першу чергу Близький і Середній Схід, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, «відібрали» у Європи роль епіцентру військово-політичної напруженості, а Сполучені Штати ще більше зміцнили свої односторонні позиції центру глобального впливу на проблеми військово-політичної безпеки в цих та інших регіонах світу.

Випливаючи з вище сказаних аргументів та тверджень, можна припустити, що європейська безпека набуває нову якість на відмінну від тієї, яка була притаманна в роки холодної війни, та й протягом всієї історії функціонування Вестфальської системи.

Існуючі глобальні та регіональні системи безпеки в останні десять років виявилися нездатними ефективно реагувати на новий спектр загроз воєнного характеру. Саме слабка ефективність традиційних структур безпеки, головним завданням яких було упередження широкомасштабного збройного нападу ззовні, спричинила перегляд підходів до проблем гарантування безпеки як на законодавчому, так і на інституційному рівнях. Поява нових концепцій безпеки, нових стратегій та доктрин, воєнна реформа національних збройних сил майже у всіх провідних державах світу

та процеси адаптації ООН, НАТО, ОБСЄ до нових викликів – яскравий тому приклад...

*Олег Цебенко
канд. політ. наук,
НУ "Львівська політехніка"*

ПОЗИЦІЯ РЕСПУБЛІКИ ЛИТВА СТОСОВНО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська агресія у Криму та військові дії на Сході України 2014 року викликала значне занепокоєння в Литві. Центральна влада та МЗС Литви суворо засуджує розпочате Російською Федерацією очевидне військове вторгнення її збройних сил на територію України.

Республіка Литва не розглядає конфлікт на Сході України як внутрішньоукраїнський, вона враховує російський фактор. Президент Литви в серпні 2014 року засудила російське вторгнення на схід України. Вона зазначила, що це порушення міжнародного миру й безпеки, запропонувала класифікувати дії Росії як війну проти Європи. «Росія відкрито і прямо залучена в стан війни проти України, Росія знаходиться в стані війни проти країни, яка хоче бути ближче до Європи, а значить, в стані війни з Європою. Росія прагне переглянути кордони в Європі, які сформувалися після Другої світової війни», – зазначено в її заяві перед початком засідання Європейської Ради в Брюсселі [3, С.203].

У грудні 2014 року з ініціативи євродепутата з Литви Пятраса Ауштрявічюса в ЄП була створена неофіційна група під назвою "Європейські друзі України". Крім того, литовські експерти, колишні дипломати, судді та інші, працюють у різних українських реформаторських групах та організаціях [3, С.204].

Під час виступу на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2014 р. Д. Грібаускайте закликала світову спільноту захистити український суверенітет. У своїх інтерв'ю вона критикувала Захід за відсутність лідерства в підтримці України щодо російської агресії.

В інтерв'ю в листопаді 2014 року Президент Литви назвала Росію терористичною державою й заявила, якщо не зупинити Росію в Україні, то агресія може поширитися по Європі: «Україна сьогодні бореться за мир у Європі, за всіх нас» [3, С.205].

Протягом 2015 року Литва неодноразово заявляла про боротьбу з російською пропагандою, закликала усі держави світу продовжити та поглибити міжнародні санкції проти Росії. На початку січня 2015 року Литва закликала країни Європи підтримати Україну всіма можливими способами для збереження її незалежності та суверенітету. Литва, маючи обмежений потенціал двосторонньої підтримки, намагається мобілізувати підтримку ЄС і НАТО для України у боротьбі з російською агресією. Пряма підтримка у 2015 році склала €1,4 млн [4, С.15].

Литовська Республіка і сама відчуває певну небезпеку з боку Російської Федерації. Періодично зростає російська військова активність безпосередньо біля литовських кордонів або кордонів латвійських чи естонських союзників. Існують і вже традиційні військові навчання «Запад» також за участю Білорусі та російських військ у Калінінградській області, що роками відпрацьовували досить агресивні сценарії, зокрема, створення територіального коридору через Литву між Калінінградською областю і основною частиною території Росії, або навіть ядерний удар проти однієї зі столиць країн НАТО. Останнім часом ці заходи також включають в себе несподівані навчання досить великих масштабів, про які за нормальних умов потрібно було б заявляти в рамках міжнародних механізмів контролю над озброєннями [1].

За час військового втручання Росії на територію України Литва виділила значну кількість гуманітарної допомоги Україні. Представники країни беруть участь у місії спостерігачів ОБСЄ в Україні. Серед країн Прибалтики та ЄС Литва є одним із найбільших лобістів України в Європейському союзі та світі. Литва займає чітку й послідовну позицію щодо засудження дій РФ у Криму, на сході України, а також виступає за продовження й посилення санкцій щодо Росії та надання допомоги й усебічної підтримки Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ворожбит О. Країни Балтії не вважали об'єктивними у судженнях щодо Росії до українсько-російського конфлікту // «Український тиждень» від 20 березня 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/132425>

2. Експертна думка. Вплив позицій держав-членів на формування стратегічної відповіді ЄС на російсько-український конфлікт // Експертна думка/ Зовнішні справи від 08.10.2015.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/vpliv-pozicii-derzhav-chleniv-na-formuvannja-strategichno>

3. Мандзій Л. Роль країн Прибалтики у вирішенні конфлікту в Україні / Любомира Мандзій // Міжнародні інтеграційні процеси: історичний досвід, сучасні виклики та перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Національний університет "Львівська політехніка" [та інші]. – Львів : Сорока, 2015. – С. 202–207

4. Тетяна Сидорук Позиція держав-членів ЄС щодо російсько-українського конфлікту// Т. Сидорук/ Вісник Львівського університету, 2015. – С.13-19.

*Олеся Копчак
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

**ТЕНДЕНЦІЯ ДО ГІБРИДИЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН. ЧИ БУДЕ ВСТАНОВЛЕНИЙ НОВИЙ СВІТОВИЙ
ПОРЯДОК?**

Останніми роками чітко спостерігається загострення конкуренції між державами та загалом зростання геополітичної напруги у світі. Тим часом країни все більше і більше дбають за внутрішній порядок, залишаючи позаду інтереси блоків чи союзів, членами яких вони являться. В цьому контексті можна говорити про так званий «ренесанс правих», що означає посилення правління правих

владних структур, не лише через особисті амбіції та інтереси, але значною мірою через вибір народу. До прикладу останні вибори у Франції, на яких очільниця правопопулістського «Національного Фронду» Марін Ле Пен у своїй передвиборчій програмі дала обіцянку одразу після обрання її президентом розпочати переговори з Європейським Союзом, щодо змін умов членства Франції у ньому, а також послабити роль самого ЄС. Мова йде про скасування Єврозони, вільних кордонів всередині об'єднання та бюджетних правил, якщо не буде досягнуто згоди кандидат обіляла вихід Франції з ЄС. На виборах Марін Ле Пен підтримали 34% виборців, що в порівнянні з попередніми виборами є удвічі вищим показником. Для відчуття повної картини, варто лиш пригадати вибори у США.

Міжнародні відносини становлять циклічний процес, коли демократії стає забагато, а лінії конфронтації поступово переносяться зі сфери міжнародної в сферу політичної боротьби всередині окремих держав, що призводить до появи крихких націй, та згодом до появи самопроголошених республік, владні сили знову повертаються до жорсткого методу ведення політики. А такий фактор як терористичні атаки по всьому світу та хвилі біженців лиш підсилюють масштабність такої тенденції. Якщо ж взяти до увагу знахабнілу поведінку Російської Федерації та абсолютне ігнорування нею міжнародного права, то згодом можна буде говорити і про нову тенденцію не так до гібридизації, як до хаотизації міжнародних відносин. Підґрунтям для таких висновків є зниження ефективності та впливовості глобальних інститутів безпеки, та відповідно, загострення проблеми мілітаризації світу. Не потрібно проводити глибокого аналізу, як очевидним є початок нової гонки озброєнь, в тому числі ядерного компонента. Слід зазначити, що використання потенціалу енергетики як "енергетичної" зброї було відкрито проголошене у 2003 р. в Енергетичній стратегії Російської Федерації до 2020 р.: в документі зазначалося, що потужний паливно-енергетичний комплекс Росії "є базою розвитку економіки, інструментом здійснення внутрішньої та зовнішньої політики". І це не просто декларація намірів, а реальний інструмент впливу, який Росія неодноразово використовувала у своїх інтересах (у т.ч. — через послаблення всіма способами енер-

гетичної інфраструктури потенційних противників).¹ Нарощування могутності втрачає свій сенс в плані «забезпечення безпеки», а все більше нагадує підготовку до глобального збройного конфлікту.

Швидке реагування на гібридні загрози, відповідно, стає запорукою успішної протидії агресору. Маємо зрозуміти, що традиційні методи забезпечення безпеки не можуть бути ефективними у такому динамічному середовищі, чого лиш вартий стрімкий розвиток інтернету, за швидкістю змін якого важко прослідкувати, вже не кажучи про численні масові кібератаки, під негативний вплив яких підпадають високотехнологічні інформаційні суспільства. Отже, оновленою метою модернізації системи національної безпеки є забезпечення стійкості через глибинне усвідомлення коренів проблеми та уміння гнучко підійти до ситуації, яка у сучасних умовах навряд має прецедент. Причому стійкості не тільки держави як системи державних органів і політики, яку вони реалізують, а стійкості самого суспільства до гібридних загроз. Адже саме суспільство тепер стає і об'єктом атаки, і суб'єктом відповіді на неї. Суспільство може як посприяти діяльності агресора, так і дати йому дуже жорстоку відсіч.

*Юлія Артюхова
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

БЕЗПЕКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Безпека та права людини є категоріями, що знаходяться у діалектичному зв'язку і є взаємозалежними та взаємодоповнюваними категоріями. З одного боку, права людини можуть обмежуватись, виходячи з вимог безпеки та публічного інтересу, з іншого боку, безпека спрямована на встановлення

¹ Володимир Горбулін, «"Гібридна війна" як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу» [Електронний ресурс]: <https://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyvna-yak-klvyuchoviy-instrument-rosiyskovi-geostrategiyi-revanshu-.html>

режиму належної, ефективної реалізації суб'єктивних прав кожного окремого громадянина.

Права і свободи особистості виступають сьогодні в якості одного із найважливіших об'єктів політики безпеки. Фіксуючи реальну захищеність і гарантуючи права і свободи особи в конкретному співтоваристві, права людини можуть виступати як гуманістичний орієнтир розвитку не лише держави в цілому, але і сформованої в країні системи безпеки.

Нормативно-правові передумови системи забезпечення й захисту прав людини закладені в Універсальній декларації прав людини, ухваленій ООН у 1948 р.

У її преамбулі зазначено, що Генеральна Асамблея проголосувала цю Декларацію як завдання, до виконання якого мають прагнути всі народи і держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства прагнули сприяти повазі цих прав і свобод та їх забезпеченню.

Декларація визначає основні елементи системи прав людини, такі як свобода, рівність і солідарність.

У сучасному суспільстві права людини права людини відображають моральну владу і обов'язок держави.

Завдання держави полягає у забезпеченні соціальних цінностей, що цілком відповідає загально визнаним світовим нормам і стандартам дотримання прав і свобод.

Безпека людини серед визнаних соціальних цінностей посідає особливе місце, як одна з найголовніших потреб людини, необхідна умова повноцінного, існування особи, суспільства, держави.

Так, зокрема, якщо військова безпека забезпечує територіальну недоторканість і цілісність, свободу і незалежність держави, економічна – розвиток господарського механізму, екологічна – збереження природи, то особиста безпека слугує захисту людей як найвищої цінності будь-якої держави. Водночас, що стосується особистої безпеки, то під час її реалізації захист життя, здоров'я, прав і свобод людини є головною безпосередньою метою.

Згідно Універсальної декларації з прав людини, права та фундаментальні свободи людини є такими, що вона отримує при народженні, а не в якості подарунка від держави. З позиції права, якщо держава зобов'язана виконувати, поважати і гарантувати

права людини, то права людини пов'язані з громадянством.

Виходячи з розуміння прав людини як морального обов'язку держави, два ключових положення безпеки індивідуума повинні бути закладені у концепцію безпеки держави, державну політику і державне управління. З позицій прав людини, держава зобов'язана знаходитись у динамічній взаємодії з суспільством та ефективно виконувати обов'язок перед громадянами. Головною роллю держави є повага, захист і виконання прав людини за допомогою політичних процесів та законодавчих ініціатив.

Хартія Організації Об'єднаних Націй та більшість інструментів міжнародного права враховують баланс між обов'язками та відповідальністю держави забезпечувати права людини з одного боку, та принципом суверенітету держави, з іншого. Але, тим не менш, у порівнянні з правами людини суверенітет держави розглядається як другорядна норма, яка застосовується скоріше у відносинах між державами ніж у відносинах між державою та громадянами. Більш того, останнім часом принцип суверенітету розмивається – частина повноважень по державному управлінню, безпеці та зовнішній політиці передається з національного на наднаціональний рівень (наприклад, Європейський Союз), субнаціональний рівень (місцеве самоврядування, збройні угруповання), або корпоративний (транснаціональні корпорації). Тому роль громадянського суспільства повинна бути переосмислена не лише у внутрішній, але й у зовнішній політиці держав та визначено, що громадянське суспільство є повноправним учасником міжнародних відносин.

Першим документом Організації Об'єднаних Націй, який зв'язав людський розвиток, права людини і безпеку людини, є «Більша свобода: у напрямку розвитку, безпеки і прав людини для всіх» (*In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*), у якому зазначено, що безпека людини та розвиток не можуть бути досягненні без забезпечення фундаментальних прав і свобод людини. Права людини утворюють концептуальну основу для безпеки людини – свободу від страху, небажаного втручання і право жити у повазі. Обов'язком держави є забезпечення виконання прав людини.

Більш конкретно, обов'язком держави є (1) поважати права

людини, що означає не обмежувати права людини; (2) захищати права людини, тобто здійснювати заходи щодо запобігання радикалізації насилля; (3) виконувати права людини означає необхідність запровадження відповідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для забезпечення прав людини.

Безпека людини забезпечується, якщо державне управління відповідає двом характеристикам. По-перше, уряд країни повинен представляти інтереси усіх соціальних груп. А по-друге, соціальна системи країни повинна бути організована таким чином, щоб перерозподіляти результати економічного зростання серед усіх верств населення, та забезпечувати соціальний захист бідніших груп.

Ігор Іжнін
кандидат політичних наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ В СТРУКТУРІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

На початку 2000-х рр. Міністерство оборони Великої Британії у своєму стратегічному прогнозі до 2030 р. визначило ключові тренди розвитку світу у сфері політики безпеки. Зокрема, були визначені наступні тренди:

- зменшення ролі державного суверенітету і збільшення владного впливу міжнародних/недержавних мереж;
- зростання деструктивної сили асиметричних загроз з боку терористів і ворожих держав;
- зростання турбулентності світу з постійними конфліктами низької інтенсивності;
- розповсюдження нових технологій, які можуть бути використані майбутніми супротивниками;
- неадекватні держави (*rogue-states*) становитимуть велику загрозу глобальній безпеці;
- фундаменталістська реакція на західні країни і культуру;
- змагання за обмежені природні ресурси;

- поширення конфліктів у нові сфери (кіберпростір, космос)¹.

Вже в своєму стратегічному аналізі 2010 р. аналітики британського оборонного відомства дали достатньо емку характеристику безпекових проблем, з якими світові доведеться мати справу до 2040 р. Серед них: поступова трансформація міжнародної системи у багатополярну; збереження ролі ядерних озброєнь в якості інструменту стримування (при тому, що такі держави як Японія, Пд. Корея, Саудівська Аравія, зіткнувшись з проблемою наявності ядерної зброї у сусідів, можуть піти на створення власного потенціалу стримування - а отже зберігається тенденція до розповсюдження ядерних озброєнь); зростання ролі технологій у сучасних конфліктах при одночасному рості можливостей асиметричної відповіді на них з використанням простих і дешевих засобів боротьби; ріст значення політичних та релігійних ідеологій із популістською агресивною риторикою у провокуванні конфліктів; вірогідність застосування хімічної, радіологічної, біологічної зброї; майбутні конфлікти будуть характеризуватись неоднозначною інтерпретацією міжнародно-правових норм (або ж їх ігноруванням чи запереченням), що буде супроводжуватись подальшим розмиванням різниці між внутрішніми і міждержавними конфліктами, цивільним населенням і військовими, використанням іррегулярних сил, терористичних та криміналізованих угруповань, приватних військових компаній; безпосередньо конфлікти будуть мати місце одночасно на тактичному, оперативному і стратегічному рівнях з паралельним розгортанням у різних «просторах» (як фізичному, так і віртуальному); воєнні операції будуть багатовимірними (*multi-faceted*) – із застосуванням жорстких збройних засобів з одночасною орієнтацією на забезпечення та створення безпечних умов у зоні бойових дій та орієнтацією на населення; держави набуватимуть більших можливостей вести іррегулярні бойові дії, в той час як недержавні актори набуватимуть все більше воєнних можливостей, які асоціюються з державами; зростатиме роль колективних і коаліційних акцій; в той же час, конфлікти між «великими» державами хоча і цілком вірогідні, проте скоріше за все набуватимуть форми непрямого зіткнення, а проксі-конфліктів. При

¹ Почепцов Г.Г. Стратегический анализ. – Киев, 2004, «Дзвін». – с. 286.

цьому, збройна потуга сама по собі навряд чи буде чинником, спроможним дати відповідь на безпекові виклики майбутнього і по необхідності повинна бути інтегрована у комплекс інших (економічних, соціальних, політичних) заходів. Воєнна перемога у конфлікті сама по собі не вестиме до стратегічного успіху без забезпечення адекватного політичного процесу¹.

В цьому контексті розвиток конфліктів на Сході України і в Сирії стають знаковими індикаторами, які на практиці підтверджують прогнозовані тренди в еволюції сучасних міжнародних конфліктів. Що стосується російсько-українського конфлікту у східних областях України, то він власне продемонстрував на стратегічному рівні ерозію міжнародно-правових норм, що обмежують застосування сили у міжнародних відносинах з одночасним розмивання межі між внутрішнім та міждержавним конфліктом. На оперативному ж рівні демонструється «гібридизація» конфліктів²: комбінація застосування традиційних збройних засобів та форм організації «модерної» епохи з новітнім інструментарієм асиметричних засобів впливу, іррегулярних та нерегулярних збройних формувань, розмитість системи контролю та командування, використання надсучасних технологічних засобів (в першу чергу у сфері розвідки, радіоелектронної боротьби, системах зв'язку). Метою ж є не стільки військова перемога над супротивником, скільки встановлення політичного контролю над населенням, яке проживає у зоні конфлікту. Разом з тим, конфлікт на Сході України продемонстрував важливість таких чинників як: готовність суспільства до боротьби (саме соціальна мобілізація населення України дозволила на початковому етапі конфлікту ефективно відновити державні безпекові інститути); інформаційно-психологічні і пропагандистські технології перетворились у необхідний компонент конфлікту; невійськові методи впливу

¹ Global Strategic Trends – Out to 2040. Development, Concepts and Doctrine Centre (DCDC). Ministry of Defence (UK). – 2010. [Electronic resource]: available at - https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33717/GS_T4_v9_Feb10.pdf

² *Hoffman F.*, Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars, 2007; *Калдор М.* Новые и старые войны. Организованное насилие в глобальную эпоху. - [Издательство Института Гайдара](#), 2015.

(політичні і соціально-економічні) потребують інтеграції у загальну стратегію ведення конфлікту. В той же час український досвід демонструє, що «середня» держава спроможна ефективно протистояти «великій державі» у збройному конфлікті, що правда передумовою для цього стало неприйняття агресії і насильницької зміни територіального устрою і кордонів у сучасній Європі з боку міжнародної системи (під якою ми розуміємо сукупність правил, норм і процедур, які організують і врегульовують сучасні відносини між акторами цієї системи).

Що стосується конфлікту в Сирії, то тут також є декілька знакових тенденцій, які підтверджують аналітичні прогнози: в першу чергу – це можливість застосування зброї масового знищення (на противагу всім існуючим міжнародно-правовим нормам), а також розмивання легітимності у застосуванні збройного насильства; також присутні ознаки ведення глобального протиборства «великими» державами чужими руками (*proxi-war*). Окрім того, обидва конфлікти демонструють значні соціально-економічні наслідки ведення тривалих «внутрішніх» конфліктів, які безпосередньо мають вплив далеко за межами зони безпосереднього ведення бойових дій (найяскравіший приклад - міграційна криза в Європі).

ЗМІСТ

<i>Ірина Дудко.</i> Д. Трамп: до питання про глобальну архітектуру безпеки за республіканську адміністрацію США	5
<i>Zdzisław J. Winnicki.</i> Stosunki międzynarodowe w ujęciu podmiotowym, przedmiotowym i praktycznym.	8
<i>Василь Климончук.</i> Гібридна війна Росії проти України як виклик сучасній системі безпеки	10
<i>Лариса Лещенко.</i> Рішення Європейського суду з прав людини щодо жертв військових конфліктів на пострадянському просторі. Висновки для України	13
<i>Юрій Теміров.</i> Російська агресія проти України та актуальність саморефлексії Заходу	15
<i>Олександр Кучик.</i> Вибір моделі врегулювання російсько-українського збройного конфлікту: міжнародно-політичний аспект	18
<i>Renata Duda.</i> The U.S. strategy toward Ukraine and Russia. Foreign policy analysis (fpa) perspective.	21
<i>Михайло Мацяк.</i> Конфігурація сучасної міжнародної системи	22
<i>Ewa Jadwiga Lipińska, Zbigniew Rykiel.</i> Zarządzanie informacyjno-decyzyjne środowiskiem po polskiej stronie przygranicza z Ukrainą w warunkach transformacji systemu bezpieczeństwa międzynarodowego	27
<i>Роман Вовк.</i> Зростання витрат на оборону як індикатор напруженості у світі	28
<i>Ігор Тодоров.</i> Втілення євроатлантичного покликання через поглиблення співпраці з НАТО	32
<i>Софія Федина.</i> Гібридна агресія у трикутнику Московська федерація - Україна – Польща	36
<i>Artur Drzewicki.</i> Miejsce Ukrainy w polityce bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polski światło zmian geostrategicznych w regionie	40
<i>Юлія Дем'янчук.</i> Конфлікти в умовах глобалізації та особливості їх врегулювання	41
<i>Mirosław Habowski.</i> Ukraina a prognozy rozwoju stosunków chińsko - amerykańskich w pracach neorealistów amerykańskich	46

<i>Наталія Шаленна.</i> Конституційний референдум у Туреччині 2017 року: висновки для України	48
<i>Yuliya Lesyk.</i> Rosyjsko-ukraińska wojna informacyjna	51
<i>Iryna Kukharuk.</i> Dyplomacja kulturalna Ukrainy	51
<i>Оксана Кушта, Анета Лех-Дебера.</i> Україна і НАТО : перспективи і проблеми розвитку співробітництва на сучасному етапі	55
<i>Наталія Горін, Соломія Огінок.</i> Необхідність розвитку інноваційно-технологічної складової міжнародної екологічної	58
<i>Piotr Krzysztof Marszałek.</i> The Commander in Chief of the Armed Forces at the national security system of the Third Republic of Poland	62
<i>Бригіда Кужняк, Ігор Земан.</i> Внутрішньо переміщені особи, як проблема національного та міжнародного права	63
<i>Сергій Бєлай, Сергій Годлевський.</i> Урахування досвіду жандармерії Франції та Румунії для реалізації правоохоронних функцій національної гвардії України	66
<i>Tomasz Szyszlak.</i> Regulacje dotyczące policji w porozumieniach kończących wewnętrzne konflikty etniczne w Europie. Wnioski i rekomendacje dla Ukrainy	69
<i>Інна Погорелова.</i> Північнокорейська проблематика в американо-китайських відносинах: сучасні безпекові реалії	70
<i>Anna Uminska-Woroniecka.</i> Dyplomacja aktorów subpaństwowych: miast i regionów - studium przypadku Wrocławia i Dolnego Śląska, doświadczenia dla Ukrainy?	73
<i>Ористлава Сидорчук.</i> Соціальна безпека як домінанта національної безпеки держави	74
<i>Marcin Szydzisz.</i> Aspiracje Palestyńczyków we współczesnym świecie	77
<i>Maciej Mroz.</i> Ukraina i polska w obliczu nowych wyzwań w dziedzinie współpracy wielostronnej i bezpieczeństwa	78
<i>Ольга Близняк.</i> Східне партнерство: проблеми реалізації	79
<i>Michał Włodarczyk.</i> Perspektywy koncepcji Międzymorza we współczesnym systemie bezpieczeństwa Europy Środkowej.	83
<i>Marlena Janiga.</i> Zjawisko najemnictwa podczas wojny na Ukrainie	84

<i>Максим Прихненко.</i> Лідерський досвід Тоні Блера: можливості використання в реаліях української зовнішньої	84
<i>Наталія Пустова.</i> Проблеми співробітництва України з Міжнародним кримінальним Судом	87
<i>Іван Зельманович.</i> «Заморожені» конфлікти пострадянського простору: геополітичний аспект	92
<i>Наталія Павліха, Андрій Сицук, Ольга Тетерук.</i> Механізм впливу міжнародних економічних санкцій на національну економіку (на прикладі Російської Федерації)	95
<i>Роман Шипка.</i> Безпека в кіберпросторі	98
<i>Yuliia Sedliar.</i> A Conceptual Analysis of Economic Sanctions in Theory of International Relations	101
<i>Орест Гогоша.</i> Безпекова ситуація у Європі в контексті надання Україні безвізового режиму	105
<i>Александр Косов.</i> Взаимоотношения Республики Беларусь и НАТО: проблемы, достижения и перспективы	107
<i>Наум Сирота.</i> Глобальная турбулентность: реалии и перспективы	111
<i>Андрій Хімяк.</i> Безвізовий режим, як важливий фактор в подальшій інтеграції України до ЄС	114
<i>Тетяна Антонишин.</i> Сучасна система міжнародної безпеки у нових реаліях	118
<i>Олег Цебенко.</i> Позиція Республіки Литва стосовно російської агресії проти України	121
<i>Олеся Копчак.</i> Тенденція до гібридизації міжнародних відносин. Чи буде встановлений новий світовий порядок?	123
<i>Юлія Артюхова.</i> Безпека та права людини	125
<i>Ігор Іжнін.</i> Міжнародні конфлікти в структурі сучасних міжнародних відносин	128